

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Komparace hnutí ANO 2011 a strany Fidesz z hlediska
programu a organizační struktury**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Barbora Winklerová

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Bibliografický záznam

WINKLEROVÁ, Barbora, 2020. *Komparace hnutí ANO 2011 a strany Fidesz z hlediska programu a organizační struktury*. Praha. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí práce PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá komparací hnutí ANO 2011 a strany Fidesz s ohledem na jejich vznik, vývoj, organizační strukturu, program a ideologii, a roli lídra strany. Kromě představení různých organizačních typů stran a konceptu „genetického kódu“ Angela Panebianca, se práce na zkoumané strany dívá i pohledem konceptu populismu definovaného na základě práce Case Mudda a C. R. Kaltwassera. Cílem práce bylo na základě dvou případových studií uvedených stran zjistit jejich podobné a odlišné rysy, a posoudit, jaký mohou mít nebo již mají vliv na demokratický systém v zemi své působnosti. Ač se jedná o organizačně odlišné strany, důležitým společným rysem obou stran je dominantní role jejich zakladatele nejen v samotném vzniku strany, ale také v jejich dalším vývoji směrem k centralizované struktuře a personalizaci. Dalším společným rysem je populismus, který se jeví jako důležitá proměnná ovlivňující efekt dané strany na demokratický systém. Charakter populismu se nicméně u obou stran liší. Důležitou roli v případné erozi demokratického systému hraje i konkrétní nastavení politického systému, včetně efektu volebního systému.

Abstract

This diploma thesis focuses on comparison of ANO 2011 and Fidesz based on their origin, development, organizational structure, program and ideology, and role of the party leader. Beside the introduction of various organizational party types and concept of “genetical code” by Angelo Panebianco, the parties are examined also by concept of populism defined on the basis of the book by Cas Mudde and C.R. Kaltwasser. Based on two case studies of ANO 2011 and Fidesz the goal of this paper was to find out similar and different features and explore their impact on democratic system. As long as these two parties have different organizational structure, one of the important features is dominant role of their founder not only in the foundation of the party but also in the following development towards centralized organization and personalization. The other common feature is populism which appears to be an important variable affecting the party's influence on the democratic system. However, the character of populism is different in these cases.

Particular political system and electoral system also play important role in the potential decline of democracy.

Klíčová slova

ANO 2011, Fidesz, organizační struktura strany, program strany, demokracie, ohrožení demokracie, populismus

Key words

ANO 2011, Fidesz, political party organization, political program, democracy, threats to democracy, populism

Rozsah práce: 209 119 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 6.1. 2020

Bc. Barbora Winklerová

Institut politologických studií FSV UK

Teze závěrečné diplomové práce

Příjmení, jméno: Winklerová Barbora

Název práce: Komparace hnutí ANO 2011 a strany Fidesz z hlediska programu a organizační struktury

Název práce anglicky: Comparison of ANO 2011 and Fidesz in terms of program and organizational structure

Vedoucí práce: PhDr. Josef Mlejnek, Ph.D.

Studijní program: Politologie (Mgr.)

Semestr zadání: zimní semestr 2018

Zdůvodnění tématu

Po celé Evropě dochází v posledních letech k proměně charakteru stranického systému. Tradiční strany ztrácejí své postavení a na jejich místo se dostávají nová uskupení s odlišnou organizační strukturou i programem. Často se jedná o populistické strany spojené s výraznou personalizací a centralizací kolem svého lídra. Tyto strany získávají podporu díky tendencím ve společnosti, které volají po více autoritativním vedení státu a společnosti, protože v něm spatřují záruku ochrany společnosti před nepříznivými vlivy, jako jsou například migrace. A právě tato nová uskupení, vymezující se proti stávajícím stranám, jim nabízejí odpověď na jejich požadavky, v podobě silného, kompetentního lídra, který je schopný řídit stát a zabezpečit jeho přežití.

V Maďarsku už od roku 2010 naplňuje tyto představy Viktor Orbán se svou stranou Fidesz. V roce 2010 se mu podařilo získat 2/3 většinu v maďarském parlamentu, od té doby si svoji pozici udržuje (i díky změně volebního systému, která mu napomohla v roce 2014 toto postavení zachovat). V České republice zatím žádný subjekt nezískal takovou převahu, nicméně v porovnání s ostatními stranami je jasným suverénem hnutí ANO 2011 Andreje Babiše. Ten na základě některých svých plánů (například na změnu volebního systému do Poslanecké sněmovny) působí na některé občany jako ohrožení demokracie.

Strana Andreje Babiše je typickým příkladem podnikatelské strany, její působení je založeno na opozici a vymezování proti tradičním stranám. Vznikla teprve v roce 2011, jedná se tedy o relativně novou stranu na české politické scéně. Oproti tomu strana Fidesz

začala vznikat v Maďarsku na konci 80. let 20. století, původně sice jako mládežnická organizace, nicméně po roce 1993 (kdy se předsedou strany stal Viktor Orbán) a prohraných volbách v roce 1994 se začal přetvářet ve standardní politickou stranu. Viktor Orbán se stranou Fidesz dokonce vedl mezi lety 1998-2002 maďarskou vládu, jedná se tedy o etablovanou stranu s politickou historií. I přesto se strana stala nositelkou populistických a nacionalistických tendencí, díky kterým drtivě vyhrála volby v roce 2010, a to v době, kdy započal úpadek tradičních stran a voliči začali dávat přednost novým uskupením. Ve spojení s Maďarskem a jeho současným politickým systémem se dnes skloňují mnohé pojmy jako defektní demokracie, autoritářství nebo hybridní režim.

Komparace dvou subjektů s autoritářskými tendencemi, které jsou oba vedeny dominantní osobností, která je téměř synonymem pro jejich stranu, nicméně které se značně liší, co se týče způsobu vzniku strany, vývoje, organizace, programu, případně ideologie, může být zajímavým příspěvkem do studia politických stran, jelikož nám může ukázat, že i tradiční strana, která 20 let fungovala v rámci demokratického systému založeném na soutěžení politických stran, se může stát nositelem hodnot, které tyto principy popírají. A že tento fenomén není vždy nutně spojený s novými politickými uskupeními.

Předpokládaný cíl

Práce se bude soustředit na komparaci hnutí ANO 2011 a strany Fidesz s ohledem na jejich vznik, vývoj, organizační strukturu, roli lídra strany, program strany a přítomnost ideologie. Ze zjištěných dat bych chtěla zjistit, nakolik mohou různé typy stran směřovat podobným směrem (v tomto případě směrem k ohrožení demokracie). Také bych chtěla zjistit nakolik je důležitý způsob vzniku strany a organizační struktura pro její současné fungování. Další otázkou je, jak osoba lídra a způsob vedení strany ovlivňují program strany a případné autoritářské tendence.

Metodologie práce

Analýza a následná komparace organizační struktury, způsobu vzniku strany, způsobu organizace strany, role lídra a způsobu vedení strany, programu/ideologie s ohledem na směřování a budoucnost státu. Informace pro analytickou část práce budu čerpat z odborných článků, dále také z mediálních zdrojů (českých, v případě strany Fidesz i anglických), dále z oficiálních stránek hnutí ANO 2011, knihy Andreje Babiše *O čem sním, když náhodou spím*. V případě strany Fidesz také z projevů Viktora Orbána, které

se dají nalézt na stránkách maďarské vlády (www.kormany.hu) v anglickém jazyce. Teoreticky se práce bude opírat mimo jiné o teorii A. Panebianca o genetickém kódu strany, a také o teorii J. Hopkina a C. Paolucci o „*business-firm party*.“

Základní charakteristika tématu

Jedná se o téma zabývající se aktuální problematikou, která odráží situaci v mnoha zemích Evropy. Andrej Babiš svým způsobem organizace strany a vizí směřování českého státu vzbuzuje u mnoha občanů i odborníků obavy z rozpadu demokratického systému u nás. Komparace hnutí ANO 2011 a jeho programu/ideologie (mimo jiné na základě vize státu z knihy Andreje Babiše *O čem sním, když náhodou spím*, a dále programu hnutí ANO 2011) se stranou Fidesz, která od roku 2010 již provedla některé změny vedoucí k omezení liberální podstaty demokracie v Maďarsku, je nejen zajímavým a aktuálním tématem, ale určitě i důležitým tématem s ohledem na možný budoucí vývoj v České republice.

Předpokládaná struktura práce

Diplomová práce se bude skládat z teoretické a analytické části. V rámci teorie se budu mimo jiné věnovat typologii politických stran, představení teorie A. Panebianca zabývající se genetickým kódem stran. Dále představím hnutí ANO 2011 a stranu Fidesz, budu se zabývat jejich vznikem a vývojem, organizační strukturou, rolí lídra strany, programy stran, případně jejich ideologií. V analytické části se budu věnovat komparaci obou stran na základě výše představených proměnných.

Přehled základní literatury a využitých zdrojů

ÁGH, Attila. The Decline of Democracy in East-Central Europe. *Problems of Post-Communism*. 2016, **63**(5-6), 277-287. DOI: 10.1080/10758216.2015.1113383. ISSN 1075-8216. Dostupné také z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2015.1113383>

BABIŠ, Andrej. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: [Andrej Babiš], 2017. ISBN 978-80-270-3448-2.

BOGAARDS, Matthijs. De-democratization in Hungary: diffusely defective democracy. *Democratization*. 2018, **25**(8), 1481-1499. DOI: 10.1080/13510347.2018.1485015. ISSN 1351-0347. Dostupné také z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2018.1485015>

FIALA, Petr a Ryszard HERBUT. *Středoevropské systémy politických stran: Česká republika, Maďarsko, Polsko a Slovensko*. V Brně: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2003. ISBN 80-210-3091-7.

GRESKOVITS, Bela. Rebuilding the Hungarian Right Through Civil Organization and Contention: The Civic Circles Movement. *SSRN Electronic Journal* [online]. [cit. 2019-01-17]. DOI: 10.2139/ssrn.3009623. ISSN 1556-5068. Dostupné z: <https://www.ssrn.com/abstract=3009623>

HOPKIN, JONATHAN a CATERINA PAOLUCCI. The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy. *European Journal of Political Research*. 1999, 35(3), 307-339. DOI: 10.1111/1475-6765.00451. ISSN 0304-4130. Dostupné také z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1475-6765.00451>

KATZ, Richard S. a William J. CROTTY. *Handbook of party politics*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE, 2006. ISBN 07-619-4314-5.

KOVAREK, Dániel and Gábor SOÓS, 2017. Hungary: Cut from the Same Cloth? A Comparative Analysis of Party Organizations in Hungary. In: Katarzyna SOBOLEWSKA-MYŚLIK, Beata KOSOWSKA-GĄSTOŁ and Piotr BOROWIEC, eds. *Organizational Structures of Political Parties in Central and Eastern European Countries*. B.m.: Jagiellonian University Press, p. 185–208.

PANEBIANCO, Angelo. *Political parties: organization and power*. New York: Cambridge University Press, 1988. ISBN 05-213-0627-2.

The Prime Minister's Speeches. *Website of the Hungarian Government* [online]. [cit. 2019-01-05]. Dostupné z: <http://www.kormany.hu/en>

Datum odevzdání: zimní semestr 2019

Podpisy studenta/tky

Podpis školitele/školitelky

Podpis garantky programu

Obsah

Úvod.....	3
1. Teoretická část	5
1.1. Typy stran.....	5
1.1.1. Vývojová typologie.....	5
1.1.2. Business firm party – Hopkin a Paolucci.....	7
1.1.3. Personal party – Kefford a McDonnell.....	8
1.2. Genetický kód strany – Panebianco.....	10
1.3. Populismus - Cas Mudde a Cristóbal Rovira Kaltwasser	13
1.3.1. Lid, elita a obecná vůle	14
1.3.2. Populistický lídr.....	15
1.3.3. Populismus a demokracie.....	17
1.3.4. Poptávka a nabídka	19
1.4. Jak umírá demokracie – Levitsky a Ziblatt	20
2. Případová studie – ANO 2011	22
2.1. Politický systém ČR.....	22
2.2. ANO 2011	23
2.2.1. Vznik strany	24
2.2.2. Vývoj strany	25
2.2.3. Organizační struktura.....	27
2.2.4. Program a ideologie.....	31
2.2.5. Role lídra.....	38
3. Případová studie – Fidesz	40
3.1. Politický systém Maďarska	40
3.2. Fidesz	41
3.2.1. Vznik strany	41
3.2.2. Vývoj strany	43

3.2.3.	Organizační struktura.....	45
3.2.4.	Program a ideologie.....	51
3.2.5.	Role lídra.....	58
4.	Analytická část.....	59
4.1.	Vznik a vývoj strany.....	59
4.2.	Program a ideologie.....	62
4.3.	Organizační struktura.....	66
4.3.1.	Členství.....	66
4.3.2.	Tvorba kandidátních listin.....	67
4.3.3.	Pravomoci předsednictva a předsedy strany.....	67
4.3.4.	Organizační typ.....	68
4.4.	Role lídra.....	70
4.5.	Poptávka a nabídka.....	72
4.6.	Varovné signály.....	74
4.7.	Kontext.....	78
4.8.	Vliv na demokracii.....	80
	Závěr.....	82
	Summary.....	88
	Seznam zkratk.....	90
	Literatura.....	91
	Zdroje.....	95
	Přílohy.....	110
	Příloha č. 1: Čtyři klíčové indikátory autoritářského chování (tabulka).....	110

Úvod

Po celé Evropě dochází v posledních letech k proměně charakteru stranického systému. Tradiční strany ztrácejí své postavení a na jejich místo se dostávají nová uskupení s odlišnou organizační strukturou i programem. Často se jedná o populistické strany spojené s výraznou personalizací a centralizací kolem svého lídra. Tyto strany získávají podporu díky tendencím ve společnosti, které volají po více autoritativním vedení státu a společnosti, protože v něm spatřují záruku ochrany společnosti před nepříznivými vlivy, jako jsou například migrace. A právě tato nová uskupení, vymezující se proti stávajícím stranám, jim nabízejí odpověď na jejich požadavky, v podobě silného, kompetentního lídra, který je schopný řídit stát a zabezpečit jeho přežití.

V České republice je takovým bojovníkem proti tradičním stranám Andrej Babiš a jeho hnutí ANO 2011. Svůj vstup do politiky spojil s bojem proti korupci, což bylo a stále je důležité téma pro mnoho voličů. Během svého poměrně krátkého působení na politické scéně, kdy strana kandidovala do Poslanecké sněmovny ČR dvakrát, a to v roce 2013 a 2017, se ANO 2011 stalo pokaždé členem vlády, poprvé jako koaliční partner silnější ČSSD, podruhé nicméně již jako nejsilnější strana v zemi s 30 procentní a prozatím zdá se neotřesitelnou podporou. Mnohé vize Andreje Babiše, ale hlavně jeho chování na pozici předsedy vlády, vzbuzují v občanech obavy o budoucnost stávajícího demokratického systému v zemi. Kombinace Babišovo trestního stíhání a současného trvání na pozici předsedy vlády vzbuzuje mnoho otázek o tom, nakolik může být celý vyšetřovací proces nezávislý a státní aparát touto kauzou nedotčený.

Oproti tomu strana Fidesz v Maďarsku je představitelkou tradiční strany, a v porovnání s ANO 2011 má delší a bohatší minulost. Její vznik je spojen s rozpadem komunistického systému v zemi v roce 1989, kdy se poté stala trvalou součástí stranického systému a po roce 1998 i jednou ze dvou nejsilnějších stran v zemi. Mezi lety 1998–2002 dokonce vedla koaliční vládu. Vývoj strany k populismu a autoritářství byl pozvolný, podle autorů Levitskyho a Ziblaty byl dokonce Orbánův příklon k autoritářství nepředvídatelný, a proto mnohé po roce 2010 překvapil (Levitsky a Ziblat, 2018). Volební vítězství, které zajistilo Fideszu 2/3 většinu v parlamentu, umožnilo straně provést mnoho změn, které reálně zemi posunuly směrem k autoritářství.

Česká republika je zatím vzdálená změnám systému podobným těm, které proběhly v Maďarsku. Otázkou je, jak moc vzdálená, a jak velkým ohrožením pro zemi je hnutí ANO

2011 v čele s Andrejem Babišem. Ve své práci se budu zabývat komparací stran Fidesz a ANO 2011, a to s ohledem na jejich vznik, vývoj, program, organizační strukturu a také roli lídra, s cílem posoudit, jak různé organizační a ideologické typy stran mohou přispívat k erozi demokratického systému v zemi.

V teoretické části nejdříve nastíním typologii stran, která poslouží k základnímu organizačnímu rozlišení zkoumaných stran. V další části představím práci Angela Panebianca o genetickém kódu strany, která se zabývá vlivem způsobu vzniku strany na její další působení a existenci. Důležitou součástí teoretické části je představení konceptu populismu autorů Case Mudda a Cristóbalu Kaltwassera. Ti ve své práci nejen definují základní rysy populistické rétoriky a populistických lídrů, ale také se zabývají vlivem populismu na politický systém v zemi. Jako poslední jsem zvolila publikaci autorů Stevena Levitskyho a Daniela Ziblatta *Jak umírá demokracie*, ve které definují varovné signály, které mají upozornit na autoritářské tendence politických stran. Některé publikace původně uváděné v teziách diplomové práce jsem do její finální podoby nezahrnula, převážně proto, že jsem se rozhodla více ve své práci zaměřit na roli populismu, který se jeví jako důležitý aspekt působení obou stran, a hlavně jejich následného působení na politický systém v zemi. S ohledem na už tak velký rozsah práce jsem se tedy rozhodla některé publikace nevyužít.

Po teoretické části bude následovat případová studie dvou stran – ANO 2011 a Fidesz, kde nejprve uvedu základní charakteristiky politického systému zemí, ve kterých strany působí, a poté shrnu již zmíněné charakteristiky stran jako vznik, vývoj, organizační struktura, program a role lídra. Zdrojem informací pro tuto studii jsou v případě ANO 2011 hlavně novinové články, co se týče programu a organizace jsou to oficiální dokumenty zveřejněné na webových stránkách strany. U strany Fidesz se v případě vzniku a vývoje spoléhám hlavně na odborné články, organizaci strany jsem zpracovala na základě oficiálních stanov v maďarštině zveřejněných na webových stránkách strany. Pro jejich překlad jsem využila Google překladač. Pro tento způsob získání informací jsem se rozhodla, jelikož bylo jinak nemožné získat stejný charakter informací o organizaci, jaké jsem získala u hnutí ANO. Překladač jsem věnovala velké množství času, abych si byla jistá co největší správností překladu. Nemyslím si tedy, že by zvolený způsob získání dat mohl vést k jejich zkreslení.

Poslední část tvoří analytická část, ve které budu na základě představené teorie analyzovat a porovnávat jednotlivé proměnné, abych mohla v závěru odpovědět na tyto výzkumné otázky:

VO1: Jakou roli hraje ve vývoji strany způsob jejího vzniku?

VO2: Jaký vliv může mít osoba zakladatele/lídra strany na organizační strukturu strany?

VO3: Jsou si zkoumané strany organizačně podobné? Jaké mají podobné rysy, případně v čem se liší?

VO4: Jakou roli hraje populismus v rétorice zkoumaných stran? Jaký charakter populismus má a jaký vliv to může mít na budoucnost strany?

VO5: Ohrožují zkoumané strany stávající demokratický systém v zemi? Případně jakým způsobem?

VO6: Jaké jsou další proměnné, které měly/mohou mít vliv na erozi demokratického systému ve zkoumaných zemích?

1. Teoretická část

1.1. Typy stran

1.1.1. Vývojová typologie

Vývojovou typologii ve své práci například rozpracoval Otto Kirchheimer nebo Richard Katz a Peter Mair. Katz a Mair ve své práci *Changing models of party organization and party democracy: The Emergence of the Cartel Party* z roku 1995 definovali 4 základní vývojové typy stran – elitní, masové, všelidové a kartelové. Katz a Mair uvádějí, že původně odborníci považovali za klíčové kritérium pro vytvoření typologie vztah strany ke společnosti. Duvergerův typ masové strany byl považován za určitý standard, podle kterého se poměřují ostatní strany. (Katz a Mair, 1995, str. 5). Katz a Mair nicméně k tomuto namítají, že masová strana je pouze koncept spjatý s konkrétním obdobím a konkrétním stavem společnosti a státu. Strany se neustále vyvíjejí, reagují na změny ve společnosti, případně změny v nastavení fungování politického systému, a nelze jeden typ strany považovat za určitý „konec“, po kterém následuje buď stabilita nebo úpadek. Každý nový typ strany vytváří impuls pro systém, který nějak reaguje a tím stimuluje další vývoj stran. Masová strana je tedy z tohoto pohledu pouze jedno ze stádií vývoje. Důležitým aspektem je podle Katze a Maira vztah politických stran ke státu, na základě

tohoto předpokladu definují nový typ strany – kartelovou stranu, vývojové stádium, které vzniklo jako důsledek změny ve financování stran, které se staly závislé na státní podpoře. Každý typ strany se objevuje v konkrétním časovém období, nový typ strany ovšem neznamená, že přestávají existovat předchozí typy stran.

Elitní strana je spjata s obdobím 19. století, pro které je typické omezené volební právo. Politickým cílem strany byla kontrola distribuce privilegií, nebyl důležitý počet členů strany, ale jejich kvalita. Všichni členové byli zároveň vedením strany. Zdroje strany byly založeny na osobních kontaktech, předvolební kampani byla věnována malá pozornost (Katz a Mair. 1995, str. 18).

Masová strana se pojí podle Katze a Maira s obdobím 1880–1960 a s rozšiřováním volebního práva. Strany byly formovány jako hnutí občanů s cílem provést sociální reformy – například prohlubování občanských práv nebo zavádění prvků sociálního státu. Masové strany jsou financovány převážně pravidelnými členskými příspěvky a dalšími sponzorskými dary. Stranické elity jsou voleny členskou základnou a jsou jí zodpovědné. Pro členy strany a její podporovatele byla v té době stranická příslušnost součástí jejich identity, strany například vydávaly vlastní tisk, který byl jedním z hlavních komunikačních kanálů s voliči (Katz a Mair, 1995, str 10 a 18).

Catch-all strana je koncept politologa Otto Kirchheimera, který tento pojem poprvé použil v roce 1954, její charakteristiky definoval v práci z roku 1966 (Krouwel, 2003, str. 24). Mezi charakteristiky patří omezování role ideologie a s tím související oslabování vazby na konkrétní sociální skupiny s cílem rozšířit voličskou základnu strany, posilování vedení strany a s tím související snižování role běžných členů. Strany se dále snažily zajistit si kontakty s různými zájmovými skupinami, a to nejen s ohledem na finanční podporu, ale také na voličskou podporu (Krouwel, 2003, str. 27). Katz a Mair ve svém článku uvádí, že se catch-all strana začíná objevovat od roku 1945. Dále uvádějí, že členové strany jsou pouze roztleskávačkami pro vedení strany, strana přestává být součástí identity členů a podporovatelů. Strany začínají přistupovat k voličům tak, že se dají vyhrát, za tímto účelem upravují svůj program – strany přestávají usilovat o masovou reformu, ale spíše o dílčí zlepšení. Důležitým aspektem je efektivita v utváření politiky. Catch-all strana volí i jiný způsob komunikace s voliči, nespolehá už na stranický tisk, ale lídři stran soupeří o přístup do nestraničských médií (Katz a Mair, 1995, str. 18).

Pro kartelovou stranu je důležitý charakter vztahu mezi státem a stranou. Stát se stává hlavním zdrojem financí pro strany, a to formou státní podpory. Kartelová strana se začíná objevovat v období od roku 1970. Důraz je kladen na manažerské schopnosti a efektivitu, tento typ strany se pojí s profesionalizací politiky, která se stává pro politiky dlouhodobou profesí. Běžným členům strany není přikládána příliš velká důležitost, strana neklade důraz na členy jako organizované těleso, spíše je oceňuje za určitou podporu „mýtu“ kolem strany. Strana získává přístup do státem regulovaných způsobů komunikace s voliči, stává se součástí státu (Katz a Mair, 1995, str. 18). Strany jsou systémem státní podpory motivovány uzavřít kartel, tajnou dohodu, která stranám zajišťuje přežití a rozdělení zdrojů. Strany mezi sebou soupeří, ale s vědomím, že mají společný zájem – přežít.

1.1.2. Business firm party – Hopkin a Paolucci

Dalším organizačním typem strany je business firm party Jonathana Hopkina a Cateriny Paolucci z roku 1999. Jejich článek *The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy* mimo jiné navazuje na práci Angela Panebianca o volebně – profesionální straně. Ta se v mnoha rysech shoduje s catch-all stranou (pokles role ideologie, nízká identifikace voličů se stranou, centralizace moci kolem lídra strany), ale navíc je pro ni typická profesionalizace. Opakem strany volebně-profesionální je podle Panebianca strana masově-byrokratická. Hopkin a Paolucci se zaměřují ve své práci na dopady nových organizačních způsobů na nedávno vzniklé strany.

Mezi rysy strany-firmy patří nízká míra stranické organizační byrokracie, malá členská základna složená převážně z lidí zastávajících nějakou funkci a považujících své členství za prostředek k jejímu dosažení, vysoká míra centralizace moci do rukou lídra, absence ideologie a vazby na konkrétní sociální skupiny. S tím souvisí důraz na průzkumy veřejného mínění, podle kterých strana pružně upravuje program nebo najímání externích expertů pro některé úkoly (například předvolební kampaně). Strana obvykle disponuje nadstandardním přístupem do médií nebo je dokonce vlastní. Nejdůležitější osobou ve straně je lídr, politický podnikatel, který disponuje politickými zdroji – osobní popularita, organizační výhody (například organizaci strany může založit na své firmě – autoři uvádějí jako příklad Berlusconiho a jeho firmu Fininvest), a odborné analýzy v oblasti masové komunikace.

Všechny tyto prvky nicméně v sobě pro stranu a její dlouhodobější fungování skrývají rizika. Hopkin a Paolucci docházejí k závěru, že model strana-firma podkopává institucionalizaci stran a stranického systému, což ohrožuje více nové strany v nově vznikajících stranických systémech. Tradiční masové strany naopak čerpají ze své organizační ukotvenosti, díky které disponují dostatkem členů, kteří usilují o zachování strany, a také disponují loajální voličskou základnou, která stranu motivuje držet se svých ideologických základů. Pokud strana-firma čelí například porážce v podobě odchodu do opozice, může to ohrozit její fungování. Pokud se strana orientuje na voliče jako konzumenty spíše než na voliče, kteří se s ní identifikují, pak krátkodobé politické problémy mohou zapříčinit velké volební prohry. „*This is not only a problem for the business firm party itself, but also for the party system in general; party identification, like brand loyalty in the market for consumer goods, stabilises the party system and allows competition to take place without causing the immediate destruction of the losing parties.*“ (Hirschman, 1970 – citováno podle Hopkin a Paolucci, 1999, str. 333).

Centralizace moci a kontroly nad zdroji zase dává většinu zodpovědnosti za přežití strany do rukou jejího lídra, pokud selže, pak s ním padne i strana. Také absence oficiální stranické ideologie a vztahu ke konkrétním skupinám ve společnosti může závažně ohrožovat budoucnost strany v momentě, kdy musí řešit krize – neexistence hlubší koncepce směřování společnosti může vést v krizové situaci k volebním ztrátám a kolapsu strany.

1.1.3. Personal party – Kefford a McDonnell

Jako poslední bych chtěla uvést studii Glenna Kefforda a Duncana McDonnella *Inside the personal party: Leader owners, light organizations and limited lifespan* z roku 2018. Studii jsem zvolila pro její nedávné publikování a také proto, že sami autoři v souvislosti s jimi definovaným novým organizačním typem strany hovoří o Andreji Babišovi a jeho hnutí ANO 2011.

Jak autoři uvádějí, různé variace pojmu personal party (například personalistic nebo personalist), se objevovaly už v dřívějších pracích jiných autorů – například Calise (2015), Kostadinova a Levitt (2014) nebo Gunther a Diamond (2003). Autoři se na základě komparace strany Forza Italia (později strany Lid svobody), spojené se Silviem Berlusconiem, a australské strany Palmer United party (PUP) snaží zjistit, zda-li se organizačně podobají, a zda-li je to odlišuje od 5 základních stranických typů – elitní

strany, masové, catch-all, kartelové a volebně-profesionální. Autoři uvádějí, že existuje více organizačních modelů stran, ale tyto jsou nejvíce známé.

Autoři zkoumají tři proměnné – co je pro stranu hlavním zdrojem peněz, jaký je vztah elity a běžných členů strany, a otázku dominance lídra a míry centralizace strany. Na základě analýzy těchto proměnných definují tři kritéria, na základě kterých (pokud jsou všechna splněna) lze stranu označit za osobní/soukromou.

1. Osobní strana má lídra – majitele, který disponuje silnou formální i neformální kontrolou nad stranou. Ta je buď přímo zanesena ve stanovách strany, případně je zjevná ze způsobu fungování strany, kdy je lídr oprávněn rozhodovat samostatně o záležitostech strany.
2. Osobní strana má omezenou životnost. Ta je úzce spojena s osobou lídra, bez něhož strana nedokáže nadále existovat. Tento fakt autoři dokládají i rozhovory s členy analyzovaných stran, kteří sami nevěří v další existenci strany po odchodu lídra.
3. Osobní strana má slabou organizaci a postrádá aktivní řadové členy. Strany poskytují málo příležitostí běžným členům na participaci v rámci strany, naopak se obávají dát jim prostor, aby svým hlasem neomezovali vedení.

Autoři upozorňují, že ne každá strana se silným lídrem je osobní stranou. Na příkladu francouzské Národní fronty dokládají, že strana sice může mít silného lídra, ale její organizace je stavěna tak, aby tohoto lídra přežila.

Autoři uvádějí, že v uvedených třech kritériích nereflektují jednu z proměnných – a to zdroj financování strany. Osobní strana podle nich není nutně spojena s jedním konkrétním typem financování. V souvislosti s tímto tvrzením uvádějí možný podtyp osobní strany – strana, která je utvořena a vedena velmi bohatou osobou, která je hlavním zdrojem jejího financování v počátku a může nebo nemusí ji financovat i nadále. Za příklad tohoto podtypu autoři uvádějí právě Andreje Babiše a jeho ANO 2011, případně Franka Stronacha z Rakouska.

V závěru ještě autoři uvádějí, že pro mnoho osobních stran je typické rychlé prosazení ve volbách a zisk parlamentního zastoupení. Peníze mohou být podle autorů jedním z důvodů u stran s bohatým zakladatelem, důležitým faktorem je ale i to, že občané jsou ochotni takovou osobu podpořit, i když je zřejmé, že je strana nástrojem lídra a nejspíš nepřežije jeho politickou kariéru. Důvodem prosazení těchto stran jsou podle autorů

hlubší změny ve společnosti, jako nespokojenost s tradičními stranami, nárůst personalizace politiky, a také růst podpory politických outsiderů, kteří se profilují jako zachránci národa před tradičními elitami. Tyto změny jsou pozorovatelné jak v nových demokraciích, tak v těch s dlouhou historií.

1.2. Genetický kód strany – Panebianco

Angelo Panebianco ve své knize *Political parties: organization and power* z roku 1988 představuje tezi o genetickém kódu strany. Upozorňuje, že strany nejsou statické instituce, ale je pro ně typická evoluce v průběhu času, kterou se přizpůsobují změnám okolního prostředí. Způsob vzniku a konsolidace strany je podle něj důležitějším faktorem ovlivňujícím organizační charakter strany než jiné faktory. Uvádí, že tento proces může ovlivňovat stranu i po desetiletích od jejího vzniku. Pro každou stranu je typický unikátní genetický kód, nicméně lze identifikovat podobnosti mezi různými stranami.

Panebianco definuje tři faktory, které ovlivňují genetický model strany. Prvním faktorem je způsob vzniku a vývoj organizace, který se dále dělí na teritoriální penetraci, teritoriální difúzi a kombinaci těchto dvou. Pro teritoriální penetraci je charakteristické, že existuje od počátku jednotné centrum, které kontroluje, stimuluje a řídí rozvoj strany na periférii. Tento typ vzniku je typický spíše pro konzervativní strany. Teritoriální difúzí vzniká strana odspodu, lokální elity tvoří lokální buňky, které se poté spojí na celostátní úrovni. Tento typ strany nemá zpočátku jednotné centrum, jeho tvorba je podle Panebianca více turbulentní a komplexní, jelikož se utkává větší množství autonomních lokálních lídrů. Obvykle to má za následek vznik decentralizovaných organizačních struktur. Tento proces je typický pro vznik liberálních stran.

Druhým faktorem je (ne)existence externího sponzora, která ovlivňuje zdroj legitimacy vedení. Pokud takového sponzora strana má, stává se jeho politickým ramenem, což má podle Panebianca dva dopady – zaprvé stranická loajalita bude nepřímou loajalitou spojenou na prvním místě s vnějším aktérem, až poté se stranou; a zadruhé externí sponzor je zdrojem legitimacy lídra, což může hrát roli ve vnitřním mocenském souboji.

Třetím faktorem je role charizmatu při tvorbě strany – zda-li je nebo není strana vytvořena charismatickým lídrem, který se pasuje do role nesporného zakladatele a myslitele. Panebianco zde zmiňuje koncept situačního charizmatu R. Tuckera, který je spojen s obdobím akutního společenského stresu, krize, ke které nabízí lídr řešení, čímž si

nakloní voliče, kteří ho považují za mimořádně schopného. Nicméně toto charisma vychází pouze z momentální situace a takovýto lídr má oproti čistě charismatickému menší možnosti tvarovat organizaci strany podle svého uvážení. Pokud je strana založena na charismatu svého lídra, její existence je s ním bytostně spjatá a často ho nepřežije.

Důležitým bodem následného vývoje strany je proces institucionalizace. Lídr hraje klíčovou roli při vzniku strany, vybírá klíčové hodnoty a zásady organizace. Proces institucionalizace znamená začlenění těchto hodnot do fungování strany, ta přestává být pouze nástrojem, ale stává se hodnotou sama o sobě. S institucionalizací jsou spojeny dva procesy – vytváření zájmu na zachování organizace, a utvoření rozptýlené loajality – systému pobídek v podobě kariérního růstu v rámci strany. Úroveň institucionalizace strany závisí na způsobu vzniku strany.

Pro vysoce institucionalizovanou stranu je typický rozvinutý systém centrální byrokracie, naopak pro slabě institucionalizovanou stranu je typická poměrně velká autonomie lokálních jednotek. Pro první zmíněnou je typické, že lokální jednotky kopírují systém organizace zavedený na centrální úrovni, pro druhý typ je naopak typická variabilita v organizaci lokálních buněk. Čím více institucionalizovaná strana je, tím pravděpodobnější je, že její finanční zdroje tvoří pravidelný tok příspěvků z většího množství zdrojů. Vysoce institucionalizované strany mají obvykle kontrolu nad externími organizacemi (jako odbory), slabě institucionalizované buď nemají žádný vztah k externím organizacím, nebo jsou tyto organizace slabé, anebo je strana sama závislá na jejich podpoře. Jako poslední Panebianco říká, že pro vysoce institucionalizované strany je typický soulad mezi normami strany uvedenými ve stanovách a skutečnou mocenskou strukturou. U slabě institucionalizovaných je naopak mocenská struktura více skrytá a její součástí mohou být i zástupci vnějších aktérů (například již zmíněné odbory).

Teritoriální penetrace je obvykle spojena s vysokou mírou institucionalizace, difúze s nízkou. Existence vnějšího sponzora vede k slabé institucionalizaci strany, naopak jeho neexistence znamená silnější míru institucionalizace strany. Výjimkou je například komunistická strana, pro kterou je i přes existenci externího sponzora typická vysoká míra institucionalizace.

Na základě vztahu mezi genetickým modelem strany a mírou institucionalizace vytváří Panebianco následující tabulku, na základě které definuje 4 typy stran.

	penetration	diffusion
	Institutionalization	
	strong	weak
external legitimation	1	2
internal legitimation	3	4

Tabulka č.1. Zdroj: Panebianco, 1988, str. 64.

První případ je charakteristický pro komunistické strany, které mají sice vnější zdroj legitimacy, i přesto je pro ně typická vysoká míra institucionalizace. Druhý typ prezentují dělnické strany a některé náboženské strany. Vznik převážně teritoriální difúzí spolu s existencí vnějšího sponzora vytváří silnou loajalitu k organizaci, nicméně dominantní koalice bývá více heterogenní a nejednotná. V takové organizaci proběhne proces institucionalizace, ale pouze v malé míře. Třetí typ tvoří například konzervativní strany (například Konzervativní strana ve Velké Británii), kombinace teritoriální penetrace, která je spojená se silným centrem, a vnitřní legitimacy utváří silně institucionalizovanou stranu. Čtvrtý typ představuje převážně strany, které byly vytvořeny federací již existujících stran, jako příklad uvádí CDU. Tento typ strany má dominantní koalici, která je opět heterogenní a málo soudržná. Takový typ je opět spojen se slabou mírou institucionalizace.

Jako zvláštní případ označuje Panebianco strany, které jsou založené na osobním charismatu, ty se vymykají doposud popsaným typům. Organizace takové strany je obvykle vysoce centralizovaná, ale zároveň je pro ni charakteristický odpor k institucionalizaci, jelikož lídr nemá zájem o organizační zpevnění strany, které by mohlo vést k procesu emancipace strany od jeho kontroly. Nicméně i charismatická strana může projít procesem institucionalizace, který obvykle vede k zachování vysoké centralizace vedení, což je předpokladem pro vysokou míru institucionalizace. Obvykle ale charismatické strany nepřežijí svého vůdce. Dalším rysem je nemožnost koexistence vnějšího sponzora a charismatického lídra – strana nemůže být zároveň nástrojem lídra a politickým ramenem sponzora.

Panebianco definuje následující tabulku, která spojuje konkrétní genetický kód strany s mírou institucionalizace.

Genetic model	Institutionalization
Territorial diffusion	weak

Territorial penetration	strong
Internal legitimation	strong
External national legitimation	weak
External extra-national legitimations	strong
Charisma	absent/strong

Tabulka č. 1. Zdroj: A. Panebianco, 1988, str. 67.

1.3. Populismus - Cas Mudde a Cristóbal Rovira Kaltwasser

Pro definování populismu jsem zvolila publikaci Case Mudda a Cristóbalu Rovira Kaltwassera *Populism: A very short introduction* z roku 2017, ve které shrnují svůj dosavadní výzkum ohledně populismu do jedné stručné publikace, a představují svoji definici populismu. O své specifické interpretaci tohoto pojmu říkají, že je široce sdílená, ale zdaleka v odborné debatě nepřevažuje. Za klad své definice považují to, že je schopná zachytit podstatu většiny populistů a zároveň odlišit populisty od nepopulistů.

Fenomén populismu je úzce spjat s kontextem liberální demokracie, jelikož nejrelevantnější příklady populismu se mobilizují právě uvnitř liberálně demokratického rámce. Autoři v úvodu své publikace nastiňují různé přístupy k populismu, který může být považován i za pozitivní sílu (například u autora Lawrence Goodwyna). Shoda mezi vědci je ohledně toho, že populismus vždy obsahuje nějaký apel na „lid“ a odsouzení „elit“, dále populismus obsahuje kritiku establishmentu a „pochlebování“ normálním lidem.

Autoři přistupují k populismu jako k diskurzu, případně ideologii nebo pohledu na svět. Populismus je podle nich „*úzce soustředěná ideologie, která považuje společnost ve své podstatě za rozdělenou na dva homogenní a protikladné tábory, „čisté lidi“ (v originále pure people) a „zkorumpované elity“, a která tvrdí, že politika by měla být výrazem volenté générale (obecné vůle) lidu.*“ (Mudde a Kaltwasser, 2017, str. 6).

Pro úzce soustředěnou ideologii (na rozdíl široce soustředěné nebo úplné ideologie jako liberalismus nebo socialismus) je typické spojení s elementy jiné ideologie, které jsou důležité pro její propagaci. Sám o sobě nemůže populismus poskytnout komplexní odpověď na politické otázky, které generuje moderní svět.

Autoři uznávají, že se může jejich definice zdát příliš široká, a říkají, že aby jejich definice populismu byla platná, musí existovat i nepopulismus – za ten označují elitismus a

pluralismus. První vyzdvihuje roli elit, jejich nadřazenost, lid vidí jako nebezpečný a nečestný, a proto ho vylučuje z rozhodování. Takový přístup vede buď k úplnému odmítnutí demokracie nebo k limitovanému systému demokracie. Pluralismus naopak uznává existenci rozdílných skupin ve společnosti a v různorodosti vidí spíše sílu než slabost. Politika je pro pluralisty o kompromisu a konsenzu, a měla by reflektovat zájmy co největšího množství rozdílných skupin.

1.3.1. Lid, elita a obecná vůle

Základními koncepty, které vysvětlují podstatu populismu, jsou lid, elity a obecná vůle (general will). Pojem lid je konstrukce založená na specifické interpretaci reality a také jejím zjednodušení. Je používán ve spojení se třemi významy – lid jako suverén, jako obyčejní lidé a jako národ. První význam vidí lidi nejen jako zdroj moci, ale také jako vládce. Pokud lidé získají pocit, že nejsou dobře zastupováni jejich zájmy, mohou kritizovat politické zřízení nebo se dokonce proti němu postavit. To může být demonstrováno heslem populistů „*give government back to people*“ (Mudde a Kaltwasser, 2017, str. 10).

Druhý význam (lid jako obyčejní lidé) odkazuje k širšímu pojetí společenské třídy, který kombinuje socioekonomický status se specifickými kulturními tradicemi a lidovými hodnotami. Elity, prezentující dominantní kulturu, hodnoty obyčejných lidí odsuzují a nahlíží na ně s podezřením. Tento přístup tedy obhajuje způsob života a vědění lidí, kteří jsou vyloučeni (ať už objektivně nebo subjektivně) z podílu na moci kvůli jejich socioekonomickému nebo kulturnímu statusu. Význam slova lid jako obyčejní lidé je nejen integrující, ale také rozdělující – nejen, že sjednocuje mlčící většinu, ale také definuje nepřitele této většiny – politický establishment. Tento anti-elitářský přístup je spojen s kritikou institucí jako například politické strany, které narušují přímé spojení mezi populistickými lídry a obyčejnými lidmi.

Poslední význam je spojen s národem v občanském nebo etnickém významu. Každý, kdo splňuje kritérium příslušnosti k národu, je součástí lidu.

Klíčový aspekt, který odlišuje lid a elity, je podle autorů v morální rovině. Kdo je řazen mezi elitu je nicméně definováno na základě více kritérií a jejich kombinaci, což umožňuje populistům flexibilitu, která je důležitá zejména pokud se dostanou k moci, čímž vznikne nutnost redefinovat elitu. Kritika populistů se obvykle nesoustředí pouze

na politický establishment, ale také na kulturní, ekonomické a mediální elity. Ti všichni tvoří homogenní skupinu, která organizovaně pracuje proti vůli lidu.

Právě kritika elit přiměla některé autory k tvrzení, že se populisté nemohou udržet u moci. Mudde a Kaltwasser ale říkají, že je důležitá právě povaha rozdílu mezi elitami a lidem – ta je v morální rovině a není dána konkrétní situací. Autoři říkají, že k udržení antisystémové rétoriky stačí jen poupravit definici elit – populisté začnou tvrdit, že skutečná moc neleží v rukou zvolených zástupců lidu, ale například v rukou ekonomických elit, které sice ztratily svou politickou moc, ale nadále disponují značnou ekonomickou silou.

Elity jsou často obviňovány nejen z ignorování vůle lidu, ale také přímo ze záměrného jednání proti zájmům lidu (například, že politické elity upřednostňují zájmy EU před zájmy státu). Součástí vykreslení elit může být i jejich spojování s globálním spiknutím, například že jsou agenty sionismu.

Pojem obecná vůle odkazuje na filozofa Jeana Jacquase Rousseau, který tento pojem definuje jako schopnost lidu spojit se v komunitu a přijímat zákony k prosazení společného zájmu. Na základě tohoto přístupu kritizují populisté zastupitelskou demokracii, v rámci které jsou občané pasivními účastníky a jsou aktivováni pouze v době voleb, ve kterých ale jenom vybírají své reprezentanty. Populisté naopak prosazují ideu samosprávy – občané jsou nejen schopni přijímat zákony, ale také je vykonávat – proto často populisté prosazují prvky přímé demokracie.

Apel na obecnou vůli lidu může mít jak demokratizační, tak autoritářské dopady. Sjednocení občanů pod jednu silnou identitu schopnou postavit se statusu quo reprezentuje princip suverenity lidu, a je důležitým principem v přechodu k demokracii. Nicméně právě důraz na jednotu může vést i opačným směrem – zde autoři zmiňují Carla Schmidta, který říká, že pro demokratické zřízení je potřeba mít homogenní lid. Obecná vůle je tedy založena na jednotě a jasné linii mezi těmi kdo patří k lidu a kdo ne, což může vést k nerovnému zacházení s těmi kdo k lidu nepatří, a legitimizovat autoritářovu snahu pronásledovat ty, kteří by jednotu mohli narušit.

1.3.2. Populistický lídr

Mudde a Kaltwasser se ve své knize věnují také charakteristice populistického lídra, a hned na úvod uvádějí, že stejně jako populismus není spojen s jednou konkrétní ideologií, neexistuje ani jeden prototyp populistického lídra – představa charismatického silného

muže definuje pouze menšinu populistických lídrů, podobný typ se může prosadit pouze v konkrétní politické realitě a společnosti. Důležitou proměnnou pro populismus a jeho podobu je tedy konkrétní politický systém spolu se společenskou a ekonomickou situací, také tradice a historie. Rozdíly mezi různými typy populistických lídrů jsou mimo jiné v tom, na základě čeho konstruuji svůj status outsidera, který je důležitým prvkem populistické rétoriky, jelikož je odlišuje od zkorumpovaných elit. Společné nicméně všichni populističtí lídři mají to, že se pasují do role hlasu lidu.

Autoři hovoří nejprve o charakteristikách lídra typu charismatického silného muže (charismatic strongman) (Mudde a Kaltwasser, 2017, str. 63-68). **Charismatický strongman** je typ spojovaný s představou silného dominantního lídra, který není závislý na konkrétní funkci a jeho moc není ničím narušována, může být považován za absolutního „vládce“ strany. Nicméně autoři upozorňují, že autoritářská charakteristika lídra není automatickou součástí populismu. Tento typ lídra se od elity vymezuje důrazem na maskulinitu a schopnost rychle jednat, působit jako „muž činu“. Snaží se demonstrovat, že se nebojí rychlého řešení problémů, někdy i proti radám odborníků, jelikož situace si žádá smělé jednání a využití selského rozumu. Urgentní situace je často zveličena nebo dokonce vytvořena samotným lídrem, a nemusí se tedy opírat o skutečnou realitu. Dalším rysem je i snaha působit lidově spojená například s využíváním nespisovné nebo až vulgární řeči, která má lídra přiblížit obyčejným lidem, nebo využívání kulturních stereotypů. Charisma nemusí být pouze rysem působícím vně na voliče strany, ale také rysem působícím uvnitř strany, který umožňuje lídrovi překonat vnitřní štěpení. Charismatický strongman je typický spíše pro země s větším důrazem na tradice, a pro země kde se projevují sympatie k machistickým typům lídrů.

Dalším typem lídra, kterému se autoři věnují, je hlas lidu (vox populi). **Vox populi** představuje věrněji představu populistického lídra jako hlasu obyčejných lidí proti zkorumpované elitě, jelikož sám takový lídr je součástí nějaké skupiny, která nemá zastoupení v rámci elity, což mu dodává na autentičnosti. Autoři uvádějí, že k oddělení od zkorumpovaných elit a demonstraci statusu outsidera využívá tento typ lídra gender, profesi nebo etnickou příslušnost. Z těchto tří typů bych se zmínila o populistickém lídrovi – podnikateli. Autoři říkají, že „prodat“ voličům kombinaci populisty a podnikatele nemusí být vždy jednoduché, ale jelikož rozdíl mezi elitami a lidem není dán socioekonomicky, ale morálně, může se podnikatel prezentovat jako úspěšný a čestný businessman, self-made man, který dosáhl svého bohatství navzdory zkorumpované

politické elitě. Dalším důležitým rysem rétoriky je i důraz na to, že nevstupuje do politiky kvůli profitu, jelikož má dost svých zdrojů. Často takoví lídři prezentují své politické angažmá jako oběť. Tento typ lídra je úspěšný ve společnostech zaměřených více materialisticky a kapitalisticky.

Podle autorů lze dále odlišit populistické lídry na outsidersy, zasvěcené outsidersy (insider – outsider) a insidersy, tedy podle jejich vazby na aktuální elity. Skutečných outsidersů je podle autorů velmi málo, většinu populistů tvoří vnitřní outsideri, lidé s nějakými vazbami na současné elity. Insiderů je také malé množství, jedná se o politiky zastávající často vysoké posty v tradičních stranách, kteří se později začnou profilovat jako populističtí politici. Za takový případ považují autoři i Viktora Orbána, který stranu Fidesz postupně proměnil až v pravicově populistické uskupení.

1.3.3. Populismus a demokracie

Autoři se dále ve své knize zabývají vztahem populismu a demokracie. Nejprve rozebírají vliv populismu na liberální demokracii. Charakteristickým rysem liberální demokracie je, že kromě důrazu na suverenitu lidu a většinová pravidla, se také snaží chránit základní lidská práva nebo práva menšin s cílem zabránit tyranii většiny. K tomuto účelu stát zřizuje různé speciální instituce a orgány. Právě existence takovýchto nevolených orgánů je trnem v oku pro populisty, kteří k těmto institucím přistupují s podezřením právě proto, že nejsou výsledkem hlasu lidu, ale pouze aktivit elit. Populismus prosazuje ničím nenarušované rozhodování podle vůle lidu, čímž se staví proti pluralismu, ochraně menšinových názorů a institucí zřízených na jejich obranu. Populismus je v zásadě demokratický, ale je v rozporu se zásadami liberální demokracie. Jelikož má populismus tendenci zvyšovat nedůvěru vůči všem nevoleným orgánům, které limitují moc lidu, může se takový systém vyvinout v demokratický extremismus nebo neliberální demokracii. Právě důraz na vůli lidu a nedůvěra k nevoleným institucím může vést k zneužití většinového rozhodování k potlačení práv menšin nebo k narušování institucí zřízených na jejich ochranu.

Autoři dále říkají, že populismus může mít i pozitivní efekt, a to na politickou participaci, jelikož napomáhá mobilizaci skupin obyvatelstva, které se cítí být nezastoupeny nebo opomíjeny. Tím, že populismus začne prosazovat témata, kterými se nezabývají elity, ale jsou důležité pro tzv. mlčící většinu, může působit jako určitá korekce demokracie.

Autoři nicméně nezůstávají pouze u zkoumání dopadu populismu na liberální demokracii, ale považují za důležité zkoumat vliv populismu na různá stádia procesu demokratizace nebo eroze demokratického systému. Autoři rozlišují 4 typy přechodových systémů – autoritářství (systém, kde není prostor pro jakoukoli opozici a jakákoli opozice je pronásledována), soutěživé autoritářství (umožňuje omezenou soutěž stran, ale ta je vychýlena ve prospěch vládnoucích elit), volební demokracii (konají se pravidelně volby, ale systém má určité institucionální nedostatky, jako například nefunkčnost institucí na ochranu práv menšin) a liberální demokracii (systém, ve kterém občané mají více možností jak vést elity k odpovědnosti, a který se může spolehnout na nezávislou justici a také silnou veřejnou sféru).

Proces demokratizace autoři rozdělují na tři stádia – liberalizace, demokratická tranzice a prohlubování demokracie. V procesu **liberalizace** autoritářského systému může populismus sehrát důležitou a pozitivní roli, jelikož napomáhá sjednotit opozici proti nedemokratickému režimu a artikulovat požadavky na suverenitu lidu a většinové rozhodování. V procesu **demokratické tranzice** k volební demokracii je už role populismu méně jednoznačná, ale stále ji lze spíše považovat za konstruktivní, jelikož prosazuje myšlenku, že lidé by si měli volit pravidla své společnosti, tudíž se bude zasazovat o konání svobodných a spravedlivých voleb. V procesu **prohlubování demokracie**, kdy dochází k dotváření liberálních institucí na ochranu základních práv, už populismus sehrává spíše negativní roli, jelikož se staví proti nikým nevoleným institucím, které jsou podle populistů nelegitimní a utvářené za účelem ochrany zvláštních práv menšin.

Proces úpadku demokratického systému může mít také tři stádia, a populismus v nich může hrát opět různou roli. V procesu **demokratické eroze** dochází k podkopávání autority těch institucí, které mají na starost ochranu základních práv, dochází k narušování nezávislosti justice a oslabování menšinových práv. Za těmito změnami mohou stát právě populistické strany volající po vládě většiny a naplňování obecné vůle. Za příklad tohoto procesu autoři uvádějí současné Maďarsko, kde po zisku 2/3 většiny přistoupila vládnoucí strana Fidesz k zásadním změnám v zemi, včetně přijetí nové ústavy. Tyto změny vedly k zásadnímu omezení možnosti kontroly exekutivní moci. Dalším stádiem je **zhroucení demokracie**, přechod z volební demokracie k soutěživému autoritářství. Role populismu je v tomto případě opět nejednoznačná, ale spíše bude působit jako podpora pro probíhající změny, které budou měnit pravidla hry ve prospěch populistických sil a

ztěžovat soutěž pro zkorumpované elity. Posledním stádiem je **represe**, přechod ze soutěživého k úplnému autoritářství. Autoři předpokládají, že populisté by ze své podstaty jakožto obhájci vůle lidu stáli proti takovýmto změnám.

Autoři na závěr uvádějí, že existují tři intervenující proměnné, které ovlivňují roli populistických stran ve zmíněných procesech. Jedná se o politickou sílu populistických aktérů, typ politického systému a mezinárodní kontext. Populisté v opozici budou volat po větší transparentnosti a větší demokratičnosti, naopak populisté ve vládě se budou stavět více rezervovaně k některým demokratickým nástrojům (jako referendum), typická je pro ně snaha upravit volební pravidla ve svůj prospěch (jako příklad autoři uvádějí Maďarsko). Co se týče typu politického systému, prezidentský systém spíše napomáhá k prosazení populistického jednotlivce, ale problémem může být neschopnost prosazovat svou agendu, pokud nemá zázemí strany v parlamentu. Naopak v parlamentní demokracii, kde obvykle dochází k tvorbě koalic, je moc populistů omezována, jelikož musejí spolupracovat se svými soupeři. Pokud ale populistická strana nebo koalice získá většinu, opozice má malé možnosti, jak jejich vliv omezovat. Mezinárodní kontext je také považován za důležitou proměnnou. Pokud je země součástí mezinárodní organizace jako například EU, je pro populisty těžší prosadit některé změny bez reakce mezinárodního společenství. Ale ani tato proměnná není 100% ochranou před neliberálními změnami, jak opět dokládá případ Maďarska.

1.3.4. Poptávka a nabídka

V poslední kapitole se autoři zabývají příčinami prosazení populistických stran. Ty autoři vidí nejen v poptávce po takovýchto stranách, ale také v nabídce. V zemi může být silná poptávka po populismu, ale ta musí být doprovázena i nabídkou důvěryhodných aktérů. Naopak i přes velkou nabídku populistických stran se tyto síly nemusí prosadit, pokud po nich není poptávka ve společnosti.

Co se týče poptávky tak autoři říkají, že populistické postoje občanů (například, že vláda je nečestná, jedná pouze ve svém zájmu, nechá se korumpovat a nezajímá ji postoj většiny), jsou typické pro velké množství lidí. To, zda-li se projeví, je otázka konkrétní situace v zemi – například propuknutí velkého korupčního skandálu nebo ekonomické krize jsou ideální situace pro úspěch populistických stran. Dalším impulsem pro nárůst populistických nálad mezi občany může být situace, kdy vládnoucí elita dlouhodobě ignoruje témata, která jsou pro většinu důležitá. Významnou roli hrají i média, která za

účelem generování zisku píší články o tématech, která zaujmou – korupce, zločiny – čímž pomáhají živit pocit krize, který je živnou půdou pro populisty.

Na straně nabídky je pro stranu klíčové zachytit témata důležitá pro občany, ale tradičními stranami opomíjená. Zda-li bude strana úspěšná z velké části závisí na tom, jestli se jí podaří vytvořit důvěryhodný příběh o krizi, kterým vzbudí v lidech pocit urgentnosti a důležitosti jejich sdělení.

1.4. Jak umírá demokracie – Levitsky a Ziblatt

Autoři Steven Levitsky a Daniel Ziblatt jsou americkými politology zabývajícími se autoritářskými systémy, procesem demokratizace i rozpadu demokracie. Ve své knize *Jak umírá demokracie* se snaží na základě příkladů z historie nejen popsat, jak dochází k erozi demokracie, ale také jak aktérům, kteří se demokratický systém snaží narušit, čelit. Svoji práci zaměřují na případ současných Spojených států amerických, které i přes dlouhou historii demokratického systému čelí v současné době největšímu ohrožení demokracie vůbec.

V úvodu své knihy upozorňují na to, že v současném světě už téměř vymizely zjevně diktátorské systémy, k rozpadu demokracie také nedochází vojenskými převraty nebo jiným násilným způsobem, ale její eroze se děje v rámci pravidel společnosti a začíná u voleb. Tím, že jsou autokratičtí hráči zvoleni v rámci voleb, jejich nástup k moci není spojen s násilím a pokud se jí chopí, nedochází například k zneplatnění ústavy nebo ke zrušení voleb, je pro běžné občany těžší postřehnout změny, které narušují demokratické zřízení, a většina si těchto změn ani nevšimne. Jak autoři uvádějí, mnohá z přijatých opatření, která mají za důsledek erozi demokracie, jsou schválena zákonodárným sborem a obvykle líčena veřejnosti jako vylepšení stávajícího systému – například v otázce boje s korupcí.

Autoři uvádějí, že klíčovým prvkem ohrožujícím demokracii není to, zdali se autoritářští aktéři ve společnosti objeví – ti se v průběhu let vynořují pravidelně. Hlavní roli hrají političtí vůdcové a politické strany, kteří mohou autoritářům vzdorovat tím, že je v rámci politické scény izolují. Nenechají je například kandidovat v rámci svých kandidátních listin nebo s nimi neuzavřou koalici. Tím, že by strany umožnily autoritářským aktérům stát se součástí mainstreamu, by je legitimizovaly, a to by znamenalo skutečné ohrožení demokracie.

Diktátoři jako Hitler, Fujimori nebo Chávez se dostávali k moci zevnitř – pomocí voleb nebo aliance s mocnými politickými osobami. Elity obvykle selhaly ve vyhodnocení rizika, a autoritáře podcenily, s vírou, že se jim ho podaří, přizvou-li ho k moci, umírnit. Každý demokratický systém čelí krizím, a pokud mají elity strach ze ztráty podpory, spojení s charismatickým populárním outsiderem, který se staví proti starému systému, se pro ně stane lákavou možností. Autoři říkají, že autoritáři nikdy nedisponují většinovou podporou, většina je naopak proti nim. Moc získávají právě spojením se zavedenými politickými aktéry. Stručně řečeno, podle autorů „*strážci demokracie jsou politické strany.*“ (Levitsky a Ziblatt, 2018, str. 40).

Pokud se autoritáři chopí moci, v tom, jakou napáchají škodu, hraje roli také odolnost ústavního systému, která se neobejde bez aktivní obrany nejen politickými stranami, ale také občany. „*Tragickým paradoxem volební cesty k autoritářství je, že ti, kdo páchají na demokracii atentát, využívají veškerých demokratických institucí – postupně, rafinovaně, a dokonce legálně -, aby ji zabili.*“ (Levitsky a Ziblatt, 2018, 25).

Pokud mají být autoritáři poraženi, musí být především svými oponenty správně identifikováni. V tomto bodě autoři uvádějí příklad Viktora Orbána, který své autoritářské tendence projevil až po volbách v roce 2010, což mnohé překvapilo. I období mezi lety 1998 – 2002, kdy byl předsedou vlády, označují autoři za demokratické.

V návaznosti na práci Juana Linze vypracovali Levitsky a Ziblatt seznam 4 varovných faktorů, které mají pomoci rozeznat autoritáře (podrobněji jednotlivé body v Příloze č.1). „*Měli bychom zpozornět, pokud politik 1) odmítá slovy nebo činy demokratická pravidla hry, 2) popírá legitimitu svých oponentů, 3) toleruje nebo povzbuzuje násilí nebo 4) naznačuje ochotu omezit občanská práva oponentů, a to včetně médií.*“ (Levitsky a Ziblatt, 2018, str. 41). Pokud nějaký aktér splňuje alespoň jedno kritérium, je to dostatečný důvod k podezření. Za typického kandidáta, který by splnil alespoň jedno z kritérií, autoři označují populistického outsidera.

Autoři také uvádějí několik způsobů, jak se autoritářům bránit. Jedním z nich je právě role politických stran, které mohou bránit takovým lidem kandidovat na svých kandidátních listinách, potírat autoritáře už na nejnižší členské úrovni nebo odmítat koalice s takovými aktéry. Strany musejí jednat tak, aby autoritáře izolovaly, a žádným způsobem jim neumožnily zvyšovat svoji legitimitu v očích občanů. A pokud se autoritářům podaří získat významnější podporu občanů ve volbách, je potřeba, aby se

demokratické síly spojily a utvořily koalici na obranu demokracie, bez ohledu na ideologické rozdíly.

„Pokud zaznamenaná některá strana nebo politik v našem lakmusovém testu odpoví „ano“, je to volební hrozba a žádná jiná alternativa neexistuje. Jednotná demokratická fronta však může extremistům uchopení moci překazit, a tak demokracii ubránit.“ (Levitsky a Ziblatt, 2018, 46).

Proti takovému spojení ideologicky protichůdných stran se může stavět negativně veřejnost, ale je povinností lídrů těchto stran občanům vysvětlit, jaké riziko dotyčná strana nebo aktér, proti kterému se staví, představuje.

2. Případová studie – ANO 2011

2.1. Politický systém ČR

Politický systém ČR nelze úplně jednoznačně přiřadit k jednomu konkrétnímu typu politického systému, na základě odborné literatury lze ČR přiřadit jak k parlamentnímu, tak semi-prezidentskému systému. Například na základě zavedení přímé volby v roce 2012 lze podle jedné z široce přijímaných definic Roberta Elgieho z roku 1999¹ zařadit ČR právě k semi-prezidentskému systému. Polemika se nevede jenom ohledně definice semi-prezidencialismu, ale o samotné existenci tohoto konceptu (Just, 2017, str. 142). Pro některé autory samotná přímá volba není dostatečným argumentem pro zařazení politického systému dané země mezi poloprezidentské, například autoři Miloš Brunclík a Michal Kubát ve své knize *Kdo vládne Česku* z roku 2017 dále zpřesňují definici semi-prezidencialismu a přidávají pravomoc prezidenta samostatně rozpustit parlament jako důležitou pro definování systému jako poloprezidentského (Šedo, 2018, str. 72). V české ústavě není stanovena pro prezidenta tato samostatná pravomoc, proto by systém podle této definice měl být zařazen mezi parlamentní. Jelikož není předmětem této práce polemika na téma typů politických systémů, zkonstatovala bych, že ČR se nachází na určitém pomezí mezi parlamentním a poloprezidentským systémem v závislosti na konkrétní zvolené definici a zkoumaných parametrech daného systému. Důležitým prvkem kromě formálního fungování systému dle ústavou daných pravidel, je nicméně

¹ Elgie definuje semi-prezidentský jako takový, kde je ústavou definován jak prezident volený občany, tak premiér a vláda, kteří jsou zodpovědní parlamentu (Elgie, 1999).

jejich faktická aplikace, kdy si i přes formálně parlamentní pravidla může prezident uzurpovat více moci, než je mu dáno nebo naopak jisté pravomoci nevyužívat.

Jak již bylo řečeno, prezident ČR je volen od roku 2013 přímo, dvoukolovým většinovým systémem, kdy se do druhého kola dostanou dva kandidáti s největším počtem hlasů. Volby do senátu probíhají stejným volebním systémem jako prezidentské, volby do Poslanecké sněmovny probíhají poměrným volebním systémem za využití D'Hondtova dělitele. Účinky tohoto dělitele jsou obecně považovány za disproportionální ve prospěch velkých stran (Chytilík et al., 2009, str. 196), důležitým aspektem je nicméně i velikost obvodu, kdy s narůstající velikostí roste míra proporčnosti – čím menší obvody, tím více jsou zvýhodněny velké strany (Chytilík et al., 2009, str. 185). V ČR se velikost volebních obvodů pohybuje mezi 5-25 mandáty.

V současnosti je v Poslanecké sněmovně ČR reprezentováno 9 stran (seřazeno od nejsilnější strany dle výsledků voleb z roku 2017) – ANO 2011 (29,64 %), Občanská demokratická strana (11,32 %), Česká pirátská strana (10,79 %), SPD (10,64 %), KSČM (7,76 %), ČSSD (7,27 %), KDU-ČSL (5,80 %), TOP 09 (5,31 %) a STAN (5,18 %) (Volby.cz, 2017). Do voleb v roce 2013 se stranický systém vyznačoval soubojem mezi dvěma hlavními stranami – ODS a ČSSD. V roce 2006 obě strany dosáhly výsledků přes 30 % hlasů. Nicméně již v roce 2010 se začala podpora těchto hlavních stran propadat, a to k 20 %. V roce 2013 došlo vlivem aféry kolem tehdejšího předsedy vlády za ODS Petra Nečase k ještě většímu propadu volebních výsledků ODS k 7,72 % hlasů, druhou nejsilnější stranou po ČSSD se stalo ANO 2011, nová strana Andreje Babiše. Oproti roku 2010, kdy se do Poslanecké sněmovny dostalo 5 stran, se v roce 2013 kromě ANO 2011 objevila ještě jedna nová strana – Úsvit přímé demokracie Tomia Okamury (Volby.cz, 2013). V roce 2017 došlo vlivem štěpení volební koalice TOP 09 a Starostů, a také vlivem úspěchu České pirátské strany, k dalšímu nárůstu počtu stran na uvedených 9. V současné době je nejsilnější stranou ANO 2011, které si udržuje od ostatních stran podstatný náskok, je dominantní stranou stranického systému s prozatím stabilní podporou.

2.2. ANO 2011

V této kapitole se budu nejdříve věnovat vzniku hnutí ANO 2011, poté shrnu jeho vývoj, a to s důrazem na jeho volební výsledky a účast ve vládách. V další části popíšu organizační strukturu hnutí, následovat bude kapitola o programu a ideologii, ve které se zaměřím nejprve na program vytvořený pro zatím poslední volby do Poslanecké

sněmovny, které se konaly v ČR v roce 2017, a poté na program pro poslední volby konané na území ČR – volby do Evropského parlamentu v roce 2019. V podkapitole program také shrnu obsah knihy Andreje Babiše *O čem sním, když náhodou spím*, která má být ideovým zdrojem pro politický program hnutí. V poslední podkapitole se budu věnovat charakteristice role lídra.

2.2.1. Vznik strany

Hnutí ANO 2011 začalo vznikat jako iniciativa *Akce nespokojených občanů* v listopadu 2011. Dle oficiálních stránek hnutí měla iniciativa vzniknout spontánně poté, co se Andrej Babiš v médiích vyjádřil ke korupci v České republice (Anoubudelip.cz, 2019). V úvodu knihy *O čem sním, když náhodou spím* Andrej Babiš říká, že k přemýšlení o korupci a posléze k založení hnutí ANO ho přivedlo shlednutí rozhovoru s tehdejším prezidentem Václavem Klausem, ve kterém se řešila právě korupce, a kde Klaus řekl, že míra korupce v ČR se nijak neliší od míry korupce ve Francii (Babiš, 2017, str. 3-4).

V rozhovoru, který poskytl Hospodářským novinám v září 2011, hovoří Andrej Babiš o korupci, která prý nemá jinde v Evropě obdoby. Tvrdí, že na rozdíl od zahraničí je u nás do korupce zapojena i policie a státní zástupci (Kubátová, 2011). Dále se také vyjadřuje k nakládání s politiky podezřelými z korupce, které je podle něj u nás také odlišné než v zahraničí: „*A že tam, když novináři objeví signály korupce u nějakého politika, ten politik končí, i když na jeho pochybení nejsou tvrdé důkazy*“ (Kubátová, 2011). V tomto rozhovoru nicméně dále uvádí, že nemá v plánu se politicky angažovat, jelikož pro to nemá předpoklady (uvádí jako handicap mimo jiné to, že je Slovák, byl za minulého režimu členem KSČ, označuje se za prospěcháře minulého režimu a také uvádí neochotu vzdát se své firmy Agrofert). V rozhovoru dále říká, že nevěří, že by nová strana založená na boji proti korupci mohla mít úspěch, jelikož toto téma zdiskreditovaly Věci veřejné.² Nicméně uvádí ochotu podpořit nové občanské fórum nebo iniciativu, která by byla budována zdola občany.

Po poskytnutí rozhovoru Hospodářským novinám a poté i Mladé frontě DNES hovořil o korupci i v České televizi v pořadu Hyde Park (Rychlík, 2011), kde s jeho vyjádřeními a

² Věci veřejné byla původně komunální strana fungující v Praze 1, v roce 2010 úspěšně kandidovala do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR s programem zahrnujícím boj proti korupci. V roce 2011 nicméně stranu zasáhla vlna afér týkajících se uplácení za mlčení o skutečném fungování strany a loajálnost straně (Aktuálně, 2010, Němec, 2010). Další aférou byla kauza kolem Víta Bárty, faktického lídra strany, který měl do politiky vstoupit kvůli snadnějšímu přístupu k zakázkám (Aktuálně, 2011).

kritikou sympatizovalo 84 % diváků. V rozhovoru opět zopakoval, že do politiky jít nechce a vyzval k aktivizaci občanů. Nicméně uvedl, že nechal vytvořit webovou stránku Občanské fórum boje proti korupci a nekompetenci, www.ofbkn.cz (Rychlík, 2011).

20.10. 2011 se v Hospodářských novinách objevil článek, ve kterém se uvádělo, že si Andrej Babiš nechal zaregistrovat několik ochranných známek na název Akce nespokojených občanů (ANO) a jeho variace, čímž začali spekulace o počátku jeho politické kariéry (Eliášová a Malý, 2011).

Nově vznikající sdružení vydalo na počátku listopadu 2011 Výzvu ANO 2011, kde Andrej Babiš mimo jiné poprvé uvedl svoji tezi o řízení státu jako firmy: *„Řízením státu jako prosperující firmy a zbavením se korupce, nekompetentnosti a lhostejnosti některých úředníků je možné časem ušetřit stovky miliard korun, které je potřeba použít ve prospěch občanů.“* (Babiš, 2011). Sdružení jako svůj cíl deklarovalo přeměnu zákonů tak, aby *„skončilo rozkrádání státu a zvýšila se průhlednost i efektivita veřejné správy“* (ČTK, 2011).

I přes naznačené politické ambice pro nadcházející volby do Poslanecké sněmovny, které se měly konat v roce 2014, Andrej Babiš nadále uváděl, že nechce být poslancem ani ministrem, což odpověděl například 10.11. 2011 v rozhovoru pro Hospodářské noviny na dotaz, jaká bude jeho role v nově vznikajícím hnutí: *„Jsem iniciátor, organizátor, člen týmu. Nemám žádné politické ambice. Nechci být poslancem ani ministrem“* (Pšenička a Mařík, 2011).

V květnu 2012 bylo ANO 2011 registrováno jako politické hnutí, Andrej Babiš v rozhovoru pro Hospodářské noviny nevyklučoval, že by mohl být jeho lídrem, pokud bude řádně zvolen na sněmu hnutí, ale opět zopakoval, že do parlamentu kandidovat nebude (Kubátová, 2012). Na prvním sněmu hnutí, který se konal 1.8. 2012 se Andrej Babiš stal jeho předsedou, hlasovalo pro něj 73 ze 76 účastníků sněmu.

2.2.2. Vývoj strany

Od svého zvolení na prvním sněmu hnutí v srpnu 2012 je Andrej Babiš nepřetržitě jeho předsedou. Jedním z místopředsedů strany byl na tomto sněmu zvolen také Jaroslav Faltýnek (ČTK, 2012a). V březnu 2013 svůj post neobhájil, po zásahu Andreje Babiše byl nakonec zvolen alespoň mezi osm členů představenstva strany (Kottová, 2017). Prvním místopředsedou byl poté Faltýnek zvolen na sněmu v únoru 2015 (Kottová,

2017), od té doby vykonává funkci nepřetržitě. Před ním na postu prvního místopředsedy figurovala Věra Jourová (Anobudelip.cz, 2013a).

Prvními volbami, kterých se hnutí ANO 2011 účastnilo, byly volby do senátu, které se konaly souběžně s krajskými volbami, kterých se hnutí neúčastnilo, jelikož nedisponovalo dostatečným počtem kandidátů. Za hnutí kandidovalo celkem 7 lidí, nicméně ani jeden se nedostal do druhého kola voleb. Po volbách v rozhovoru pro Hospodářské noviny se Andrej Babiš vyjádřil i k volbám parlamentním, a poprvé zmínil většinový systém, který by podle něj byl vhodnějším systémem pro český politický systém: „Problém je, že když jde dnes někdo do politiky, vidí za tím peníze. Proto by byl nejlepší většinový systém, kde vítěz bere vše. Ujal by se vlády a za čtyři roky by složil účty“ (Šaferová, 2012).

Volby do Poslanecké sněmovny a vládní účast

Ve volbách do Poslanecké sněmovny ČR, které se konaly 25. – 26. října 2013, získalo ANO 18,65 % hlasů, čímž se umístilo na druhém místě. Celkem získalo hnutí 47 mandátů (Volby.cz, 2013). Volebním úspěchem si hnutí zajistilo silné postavení při vyjednávání o nové vládě. Na konci listopadu Andrej Babiš oznámil, že se chce plně věnovat politice a do konce roku skončí na pozici generálního ředitele Agrofertu (ČTK, 2013). Dne 13. ledna 2014 byla uzavřena koaliční smlouva mezi vítěznou stranou ČSSD, hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL (Vláda České republiky, 2014). Hnutí ANO získalo celkem 6 křesel – ministerstvo obrany, spravedlnosti, pro místní rozvoj, dopravy, životního prostředí a financí, to obsadil Andrej Babiš (Kopecký a Jiříčka, 2014).

V následujících volbách do Poslanecké sněmovny konaných v řádném termínu v říjnu 2017 se již hnutí podařilo zvítězit, a to se ziskem 29,64 % hlasů (Volby.cz, 2017). Druhá nejsilnější strana ODS získala pouze 11,32 % hlasů, ANO se tedy stalo dominantní stranou českého stranického systému. Celkem hnutí získalo 78 mandátů. Andrej Babiš po volbách uvedl, že nemá smysl jednat o koalici, jelikož strany nadále pokračují v politikaření a odmítají spolupráci s hnutím ANO (ČTK, 2017). Nakonec sestavil menšinovou vládu složenou pouze z ministrů za hnutí ANO, která v lednu 2018 nezískala důvěru sněmovny. Hlavním důvodem, proč strany odmítaly spolupráci s ANO byly kauzy Andreje Babiše, především trestní stíhání v kauze Čapí hnízdo.

Další kolo vyjednávání o nové vládě trvalo více než půl roku, nakonec na jeho základě vznikla opět menšinová vláda, tentokrát ale koaliční – složená z ANO 2011 a ČSSD,

opírající se o podporu KSČM (Kottová et al., 2018) Tato vláda získala v červenci 2018 důvěru. Hnutí ANO obsadilo v nové vládě celkem 10 křesel, koaliční ČSSD 5 křesel.

Ostatní volby

Například ve volbách do Evropského parlamentu v květnu 2014 se hnutí podařilo zvítězit. Nejvíce hlasů i mandátů získalo hnutí i ve volbách do krajských zastupitelstev v roce 2016 (iDNES.cz, 2016). V komunálních volbách v roce 2014 strana získala nejvíce hlasů, vítězem v počtu mandátů se nicméně nestala (Aktuálně.cz, 2014), což je důsledkem specifického volebního systému a charakteristik komunální úrovně). V komunálních volbách v roce 2018 mezi politickými stranami na počet hlasů zvítězilo opět hnutí ANO (nejvíce hlasů nicméně voliči odevzdali sdružením nezávislých kandidátů), počtem mandátů mezi politickými stranami skončilo až na pátém místě (Aktuálně.cz, 2018).

Ve volbách do senátu hnutí zatím nikdy příliš úspěšné nebylo. V říjnu 2014 získalo hnutí své první senátory, zvítězilo ve 4 obvodech z 27 (Volby.cz, 2014). V následujících volbách do senátu v roce 2016 hnutí získalo 3 senátory a v roce 2018 hnutí zvítězilo pouze v jednom obvodu. Celkem je tedy v senátu v současné době za hnutí zvoleno 8 senátorů, nikdo z nich není členem hnutí, jsou uváděni bez politické příslušnosti (Senát PČR, ©2019).

2.2.3. Organizační struktura

Dle stanov hnutí (Anobudelip.cz, 2018) je organizační struktura tvořena místními, oblastními a krajskými organizacemi, tato struktura je zastřešena orgány s celostátní působností (Anobudelip.cz, 2018). Jednotlivé místní, oblastní a krajské organizace si tvoří vlastní sněm, předsednictvo a kontrolní komisi (u krajských organizací), případně revizora hospodaření (u místních a oblastních organizací). Celostátními orgány hnutí jsou Celostátní sněm, Výbor, Předsednictvo, Kontrolní komise a Rozhodčí a smírčí komise.

Celostátní sněm

Celostátní sněm je nejvyšším orgánem hnutí a koná se nejméně jednou za dva roky. Účastníci sněmu se dělí na ty, kteří disponují hlasem rozhodovacím, a na ty, kteří disponují hlasem poradním. S hlasem rozhodovacím se sněmu účastní členové Výboru a delegáti volení Krajským sněmem (na základě klíče určeného Výborem hnutí). Poradním hlasem disponují členové Kontrolní komise, členové Rozhodčí a smírčí komise a poslanci a senátoři zvolení za hnutí, pokud jsou členy hnutí. Celostátního sněmu se mohou účastnit i hosté pozvaní Předsednictvem.

Pravomocí Celostátního sněmu je volba a také odvolání předsedy, prvního místopředsedy a dalších místopředsedů hnutí, dále volba a odvolání Kontrolní komise a Rozhodčí a smírčí komise, nebo například schvalování politického programu hnutí.

Výbor

Mezi zasedáními Celostátního sněmu je nejvyšším orgánem hnutí Výbor, který se skládá z Předsednictva hnutí a předsedů Krajských předsednictev. Výbor svolává předseda hnutí dle potřeby, obvykle jednou za čtvrt roku, nejméně jednou za půl roku. Předseda hnutí také zasedání výboru řídí.

Mezi pravomoci Výboru patří schvalování vnitřních předpisů hnutí, Morálního kodexu hnutí, nebo například volebního programu hnutí. Další pravomocí je schvalování kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny, Evropského parlamentu, a také pro volby do krajských zastupitelstev a zastupitelstva hlavního města Prahy, pokud tato působnost není přenesena Výborem na krajské organizace, dále také pro volby do místních zastupitelstev, pokud tato pravomoc není přenesena na krajské, oblastní nebo místní organizace. Dále Výbor rozhoduje o výběru kandidátů pro volby do Senátu. Výbor je oprávněn kandidátní listiny schválené nižšími organizačními jednotkami neschválit nebo do kandidátních listin zasáhnout (ať už vyškrtnutím kandidátů, doplněním kandidátů nebo změnou jejich pořadí).

Předsednictvo

Předsednictvo je statutárním orgánem skládajícím se z předsedy hnutí, prvního místopředsedy, maximálně dalších 4 místopředsedů a dalších až 8 členů. Předsednictvo zasedá zpravidla jednou za měsíc, jeho zasedání řídí předseda hnutí, nepověří-li Předsednictvo řízením jinou osobu. „*Předsednictvo rozhoduje o všech záležitostech, které nejsou těmito stanovami vyhrazeny do působnosti jiného orgánu Hnutí.*“ (Anobudelip.cz, 2018; článek 12, odstavec 4).

Předsednictvo disponuje velkým množstvím pravomocí, například do jeho působnosti spadá hospodaření s majetkem hnutí, rozhodování o zřízení nebo zrušení Hlavní kanceláře Hnutí, o jejichž pravomocech a působnosti rozhoduje také Předsednictvo vnitřním předpisem. Předsednictvo hraje zásadní roli v otázce přijímání nových členů, kdy jeho rozhodnutí je stěžejní pro přijetí nového člena nebo jeho vyloučení z hnutí. Další zásadní pravomocí je rozhodování o zřizování a rušení místních, oblastních případně krajských organizací. V případě krajských organizací má pravomoc vykonávat

„působnost orgánů krajských organizací v těch krajích, kde krajské organizace nepůsobí.“ (Anobudelip.cz, 2018; článek 12, odstavec (5) h).

Další pravomocí Předsednictva je nominace kandidátů do voleb na všech úrovních, předseda strany disponuje zvláštní pravomocí ve výjimečných a odůvodněných případech zasáhnout do kandidátních listin, které byly již schváleny Výborem, a to formou jak vyškrtnutí kandidáta, přidání kandidáta nebo změny pořadí kandidátů na listině.

Předseda a místopředsedové hnutí

Hlavní tváří hnutí je předseda, který stojí v čele hnutí a zastupuje ho navenek. Pokud předseda nemůže vykonávat své povinnosti, zastupuje ho první místopředseda, případně další z místopředsedů na základě písemného pověření Předsednictvem. Předseda a první místopředseda jednají při zastupování hnutí samostatně, další místopředsedové mohou zastupovat hnutí na základě písemného pověření, které uděluje Předsednictvo a pouze pro konkrétní oblasti.

Předseda, první místopředseda a další místopředsedové hnutí tvoří tzv. Grémium, což je stálý poradní orgán Předsednictva, který může předkládat Předsednictvu svá stanoviska k různým otázkám zásadního charakteru (například otázky rušení místních organizací). Samotné Grémium tedy tvoří maximálně 6 osob, z celkového počtu až 14 členů Předsednictva.

V současné době je předsedou strany Andrej Babiš, prvním místopředsedou je Jaroslav Faltýnek. Místopředsedy strany jsou Richard Brabec, Petr Vokřál, Radek Vondráček a Jaroslava Pokorná Jermanová. Součástí předsednictva je i dalších 8 členů – Tomáš Macura, Ladislav Okleštěk, Jana Mračková Vildumetzová, Jana Pastuchová, Jan Volný, Roman Kubíček, Jan Říčař a Martin Kukla.

Členství

Občan, který se chce stát členem hnutí, musí nejdříve podat přihlášku se žádostí o členství do Hlavní kanceláře hnutí. Součástí přihlášky je i životopis, prohlášení o bezdlužnosti, beztrestnosti, a prohlášení, ve kterém se žadatel zavazuje k dodržování stanov a Morálního kodexu hnutí. Hlavní kancelář hnutí přihlášku dále postoupí příslušnému Oblastnímu předsednictvu, kde má žadatel trvalý pobyt. To rozhoduje o přijetí nebo zamítnutí přihlášky. V případě přijetí přihlášky získává žadatel status čekatele na členství a začíná běžet čekatelská lhůta, v rámci které Krajské, Oblastní případně Místní předsednictvo (je-li místní organizace zřízena) vypracují svá stanoviska k přijetí daného

čekatele, která po uplynutí čekatelské lhůty Krajské předsednictvo předává na posouzení Předsednictvu strany. Čekatel na členství má ve stanovách garantována jistá práva, která ho nicméně nijak zásadně neodlišují od nečlenů hnutí. Jediným významnějším právem je právo žádat informace o činnosti hnutí (Anobudelip.cz, 2018; článek 3, odstavec 4b). Mezi další práva patří právo na evidenci u příslušné místní, případně oblastní organizace, nebo právo účastnit se veřejných setkání a akcí hnutí. Čekatel má nicméně povinnost dodržovat stanovy a Morální kodex hnutí. „*O udělení členství rozhoduje Předsednictvo, jehož rozhodnutí je konečné a nelze se proti němu odvolat.*“ (Anobudelip.cz, 2018; článek 4, odstavec 2). Znovu si neúspěšný žadatel může podat přihlášku po jednom roce od zamítnutí.

Členství či status čekatele na členství může zaniknout mimo jiné zrušením místní nebo oblastní organizace (není-li člen evidován u místní organizace) u které je člen či čekatel evidován, neurčí-li Předsednictvo jinak. Samotné předsednictvo také rozhoduje o zrušení členství nebo statusu čekatele na členství, při svém rozhodování bere v potaz posudky „*místní a/nebo oblastní a /nebo krajské organizace.*“ (Anobudelip.cz, 2018; článek 6, odstavec 3). Dané organizace mají povinnost podnět k vyloučení projednat, na jednání s dotčenými osobami shromáždit k případu potřebné podklady, které poté poskytují Předsednictvu, které má v rukou finální rozhodnutí. Proti rozhodnutí se lze odvolat k Rozhodčí a smírčí komisi.

Reprezentanti hnutí, kteří zastávají volený mandát nebo kandidují do veřejné funkce, a také ostatní reprezentanti hnutí na všech úrovních organizace, se musí řídit i principy stanovenými v Morálním kodexu reprezentanta politického hnutí ANO 2011. Reprezentant by se například neměl dostat do střetu zájmů, případně ho co nejdříve vyřešit. Dále by se měl rozhodovat ve veřejném zájmu a zdržet se rozhodování ve vlastním zájmu nebo v zájmu svých blízkých. Reprezentant, který je obžalován pro trestný čin spáchaný v souvislosti s výkonem veřejné funkce, musí neprodleně rezignovat na volený mandát i své funkce a členství v hnutí (Anobudelip.cz, 2017a).

Tvorba kandidátních listin

Na tvorbě kandidátních listin se může dle stanov podílet každá úroveň organizační struktury hnutí, nicméně rozhodující slovo při jejich schvalování má Výbor. Krajské sněmy mají pravomoc sestavovat návrhy kandidátních listin pro volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Evropského parlamentu, do příslušných krajských

zastupitelstev a do zastupitelstva hlavního města Prahy. Tyto nominace posléze podléhají schválení Výborem hnutí, který je může libovolně upravit, případně i zamítnout. Dále mohou Krajské sněmy předkládat Výboru svá stanoviska ohledně kandidátních listin na komunální úrovni (pokud se nachází na území kraje) a také stanoviska ke kandidátům do Senátu Parlamentu ČR nominovaným příslušnými Oblastními sněmy. Dále mohou Krajské sněmy nominovat kandidáty pro volby do Poslanecké sněmovny, Evropského parlamentu, krajských zastupitelstev a zastupitelstva hl. m. Prahy.

Do pravomocí Oblastních sněmů patří sestavování návrhů kandidátních listin pro volby na komunální úrovni, tyto návrhy poté předkládají ke stanovisku příslušným Krajským sněmům a poté ke schválení Výboru. Další pravomocí je možnost nominace kandidátů pro volby do Poslanecké sněmovny, Evropského parlamentu, krajských zastupitelstev, zastupitelstev na komunální úrovni a také kandidátů do Senátu. Tyto nominace předkládají Krajskému sněmu. Pravomocí Místních sněmů je nominace kandidátů na kandidátní listiny pro volby na komunální úrovni, které musí předložit Oblastnímu sněmu k posouzení.

Pravomoc nominovat kandidáty na kandidátní listiny do voleb na všech úrovních má i Předsednictvo hnutí. Zvláštní pravomoc má předseda hnutí, který, jak již bylo řečeno, může zasáhnout i do Výborem schválených kandidátních listin.

2.2.4. Program a ideologie

Obecně lze říci, že program hnutí ANO 2011 se formoval kolem základní teze boje proti korupci, která rezonovala ve vyjádřeních jejího předsedy Andreje Babiše od počátku jeho mediálního angažmá. Dalším důležitým bodem programu bylo zefektivnění fungování státu – známé je například Babišovo heslo, že chce řídit stát jako firmu, nebo distancování se od tradiční politiky a tradičních stran – například na billboardech s heslem „*Nejsme jako politici. Makáme.*“, které hnutí ANO používalo před volbami do poslanecké sněmovny v roce 2013 (Hubertová, 2013). I samotné hlavní heslo strany uváděné v rámci jeho loga – *Bude líp*, naznačuje, jaký charakter se snažili tvůrci hnutí vtisknout novému uskupení, a to vymezení se proti stávajícímu stavu, který je podle nich ve všech směrech špatný, a představení vlastní alternativy, která je zcela nezávislá na původních strukturách a která zajistí nápravu problémů ve společnosti.

Kritika stávajícího stavu fungování politiky a státu byla i součástí programových východisek hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2013: „*Z politiky a*

*politiků se stala v očích veřejnosti nedůvěryhodná převodní páka pro prosazování různých účelových zájmů, nikoli zájmů občanů. ... Význam slova politika byl zúžen na technologii moci uvnitř parlamentu, uvnitř politických stran, bez vazby na vnější svět. Politici nerozhodují tak, aby se všichni lidé měli lépe, rozhodují se podle vlastních mocenských choutek, rozhodují podle zájmů vlivových skupin, které je dotlačily do funkcí a na přední místa kandidátních listin.“ (Anobudelip.cz, 2013b). Řešení tohoto stavu nabízí ANO nabídkou dle svého tvrzení kvalitních kandidátů, kteří v životě něco dokázali. V jednom z dalších východisek hnutí konstatuje, že: „*Stát jako celek selhává. Nechrání poctivé, aktivní lidi brzdí, přitom není schopen dohonit lumpy a podvodníky.*“ (Anobudelip.cz, 2013b). Nabízí reformu veřejné správy, která má tento stav napravit.*

Právě reformní apel, kritika stavu společnosti a státu, přesvědčování voličů, že ANO 2011, případně Andrej Babiš všechno napraví a zařídí³, byly pro hnutí a jeho voliče důležitější než konkrétní programové návrhy, případně zařazení hnutí na ideologické škále pravice x levice. Například po prvním sněmu hnutí, na kterém si ANO zvolilo své vedení, Andrej Babiše konstatoval: „*My nemáme dneska ujasněno, kde jsme, jestli ve středu, rozkročení nalevo, napravo.*“ (ČTK, 2012a).

Ideologicky se hnutí samo nikam nezařazuje, v roce 2013 zástupci hnutí tvrdili, že dělení na pravici a levice je přežité (Bastlová, 2013). Před volbami do poslanecké sněmovny v roce 2013 bylo hnutí řazeno spíše na pravici (Bastlová, 2013), čemuž by odpovídala i struktura voličů, kteří ANO v těchto volbách volili, kdy velkou část tvořili bývalí voliči pravicové ODS a TOP 09 (Gregor, 2013). Věra Jourová o ANO 2011 hovořilo jako o pravém středu v pořadu Hyde park na ČT24 v roce 2013 (Šárovec, 2018, str. 94). Andrej Babiš v říjnu 2014 uvedl, že ANO považuje za stranu pravicovou se sociálním cítěním (Kálal, 2014).

Před sněmem hnutí v únoru 2015 se začaly v rámci strany objevovat návrhy, které by směřovaly stranu více doprava – jako znovuzavedení některých zdravotnických poplatků nebo obnovení druhého pilíře důchodové reformy (Dolejší, 2015). O přesnější profilaci programu se mělo jednat na sněmu strany, nicméně výsledkem sněmu byly pouze 4 obecné principy zahrnuté do stanov hnutí, a to svoboda, solidarita, zdravý

³ Příkladem budiž kampaň hnutí pro komunální volby v roce 2018, kdy se stěžejním prvkem stala osoba Andreje Babiše, na kterou mají všichni kandidáti na starostu nebo primátora telefonní číslo, což bylo prezentováno jako garance, že skutečně zvolení kandidáti budou schopni vše zařídít.

rozum a rodina. V rámci sněmu bylo kritizováno například zrušení poplatků ve zdravotnictví, a některá další levicová opatření ČSSD (Stuchlíková, 2015), nicméně bez dalšího dopadu na program hnutí.

Kritika některých opatření vlády byla dle mého názoru účelově využívána k politickému boji proti ČSSD, jakožto nejsilnější vládní straně a koaličnímu partnerovi hnutí ANO. Opozici uvnitř vlastní koalice musela ČSSD čelit po celé volební období, a ANO si díky tomu budovalo kredit u potenciálních voličů. Právě analýza přesunu voličů po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017 ukázala, že nejvíce voličů k ANO přešlo právě z levice – a to hlavně od ČSSD (Škop, 2017).

V současné době se Andrej Babiš vrátil opět k ideologickému nezařazování hnutí, což dokládá jeho vystoupení na sněmu hnutí v roce 2019, kde hovořil o ANO jako hnutí, které je určeno pro všechny občany: „*Naši kritici říkají, že jsme takové vlastně nic. Ani nalevo, ani napravo. Že nemáme ideologii, nejsme zakotveni. A já bych rád konečně v této polemice řekl něco zásadního. To je, že my jsme hnutí, které se orientuje na všechny občany České republiky, bez ideologie.*“ (Hroch a ČTK, 2019).

O čem sním, když náhodou spím

Knihu *O čem sním, když náhodou sním* měl podle přebalu knihy napsat Andrej Babiš. Nicméně například na internetovém portálu Databazeknih.cz je jako spoluautor uveden Marek Prchal, marketingový poradce hnutí. Na jaře 2019 poslanec z Pirátské strany Jakub Michálek v Poslanecké sněmovně řekl, že knihu napsal PR poradce hnutí Marek Prchal, toto tvrzení Babiš odmítl: „*To psalo dvě stě lidí. Já jsem to vymyslel*“ (Česká televize, 2019b).

Kniha se stala součástí předvolební kampaně hnutí ANO 2011 před volbami do Poslanecké sněmovny na podzim roku 2017, Andrej Babiš ji začal na setkáních s voliči rozdávat již v červnu 2017 (Tůpek a Neprašová, 2017). Nejednalo se o program hnutí pro nadcházející volby, nicméně oficiální programový dokument měl z této knihy částečně vycházet (Echo24 a ČTK, 2017). Kniha je jakousi vizí ideální budoucnosti v roce 2035, jak by podle Andreje Babiše měl v té době vypadat dobře fungující stát.

V úvodu Andrej Babiš vysvětluje, proč se rozhodl vstoupit do politiky, a co vše je v České republice špatně. Kritizuje tzv. tradiční strany a politiky, shrnuje své dosavadní zkušenosti z politiky, a nezapomíná vyzdvihnout své vládní úspěchy na pozici ministra

financí v letech 2013-2017. Stát by se měl podle něj řídit jako rodinná firma, „*a nebo ještě líp, že by stát měl do jisté míry fungovat jako rodina.*“ (Babiš, 2017, str. 8).

Vize se týkají mnoha oblastí – od školství, zdravotnictví, přes nové technologie, vysokorychlostní tratě, ekologii, až po otázku role EU a bezpečnostních hrozeb pro ČR. V této kapitole bych ráda shrnula hlavně vize týkající se organizace státu a také vztahu k Evropské unii.

Jedním z návrhů upravujících institucionální fungování státu je zrušení Senátu. Na základě nízké volební účasti ve volbách do Senátu Babiš usuzuje, že občané dávají jasně najevo, že o senát nestojí. Pravomoci, které přísluší senátu by podle Babiše mohl převzít prezident. Poslanecká sněmovna by podle Babiše měla fungovat efektivněji, vadí mu obstrukce, a proto navrhuje úpravu jednacího řádu. Efektivitu se má také dosáhnout snížením počtu poslanců na 101, a změnit by se měl i volební systém do Poslanecké sněmovny, a to na jednokolový většinový. Babiš argumentuje funkčností tohoto systému ve Velké Británii, systém prý umožňuje střídání jednobarevných většinových vlád, které jsou podle něj výkonnější a stabilnější než vlády koaliční. Možnost kandidovat do Poslanecké sněmovny by omezil na tři volební období po sobě, poté by vyžadoval minimálně jedno volební období pauzu.

V oblasti komunální politiky hovoří o nutnosti posílit roli starosty, který by měl být přímo volený. Jedná se o další příklad snahy o centralizaci moci do rukou jedné osoby, která by měla plnit funkci jakéhosi manažera. Existenci krajů považuje Babiš za přebytečnou, jejich zrušením by se ušetřily finanční prostředky.

Svou představu o Evropské unii Andrej Babiš připodobňuje ke staré slovanské nebo keltské vesnici. „*Uvnitř ní lidi obchodují, navštěvují se, pomáhají si. No, taky se někdy hádají. Normální život. Dneska se tomu říká volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob.*“ (Babiš, 2017, str. 254). Do této vesnice nicméně nemůže jen tak někdo přijít za lepším životem, jelikož pro všechny nemá kapacitu. Vesnici chrání ozbrojená stráž, a pokud se na hranici nashromáždí příliš mnoho cizinců, pak i obyčejní obyvatelé. EU podle Babiše právě v posledním bodě selhává, jelikož dostatečně nechrání svůj prostor před vlnou uprchlíků. EU by tedy měla lépe chránit své vnější hranice a také pomáhat zemím zasaženým krizí, ze kterých do EU proudí uprchlíci – hovoří zde o rekonstrukci pomocí Marshallova plánu. Odmítá kvóty na přerozdělování uprchlíků, každý stát by si sám měl určit kolik a zda vůbec někoho přijme.

Kniha Andreje Babiše byla posuzována z hlediska pravdivosti Českým rozhlasem ve spolupráci s Demagog.cz (Klímová a Tvrdoň, 2017). Ti v knize našli několik nepravd nebo zavádějících výroků, v jedné části knihy je dokonce opsáno několik vět z komentáře Vojtěcha Koteckého, který vyšel v Lidových novinách s názvem *Když v Česku houstne dým*.

Parlamentní volby 2017

V programu hnutí ANO 2011 pro volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017 (Anobudelip.cz, 2017b) je jedním z často zmiňovaných slov efektivita. Té má být dosaženo implementací prvků podnikatelských principů, tedy Babišovo oblíbené řízení státu jako firmy. Jedná se například o zavedení centrálních nákupů, nebo koncentraci majetku státu na jedno místo. Do kategorie efektivita spadá dle programu i změna volebního systému do Senátu, z dvoukolového většinového systému na jednokolový většinový, od které si hnutí slibuje úsporu peněz a větší volební účast. V reálném programu pro volby tedy hnutí upustilo od vize prezentované v knize *O čem sním, když náhodou spím*, kde Babiš hovořil o zrušení senátu. Zefektivnit by se mělo i fungování Poslanecké sněmovny, a to formou úpravy jednacího řádu sněmovny, aby se celý proces přijímání zákonů a jednání urychlil. Inspirací má být německý systém, nicméně konkrétní opatření zmíněna nejsou. Dále se má efektivita dotknout i počtu ministrů, které navrhuje hnutí snížit z 16 na 13, například navrhuje sloučení agendy ministerstva zemědělství a životního prostředí. Změna volebního systému na relativně většinový jednokolový, která byla prezentována v Babišově knize, si také cestu do oficiálního programu nenašla.

V oblasti hospodaření deklarují snahu o vyrovnaný rozpočet s důrazem na investice, chtějí snižovat provozní náklady státu „s důrazem na co největší centralizace výdajů a řízení nákladů.“ (Anobudelip.cz, 2017b). Odmítají za současné situace přijímání eura. Hnutí chtělo zavést paušální slevu na pojistném a zrušit superhrubou mzdu. Tématem bylo také snižování DPH u některých služeb a výrobků – nejpopulističtější návrhem je zřejmě návrh na snížení DPH na točené pivo.

V rámci mezinárodní politiky se hnutí hlásí ke členství v EU, nicméně volá po její reformě. Rozhodování o přijímání uprchlíků by mělo být v kompetenci jednotlivých členských států, a migrační krize by se měla primárně řešit mimo území EU na místech, kde problém vzniká. V programu se uvádí, že by měly být navýšeny výdaje na obranu na 2 % HDP, jak po ČR požaduje NATO. V souvislosti s NATO hovoří o nutnosti obrany

vnější hranice EU, na které by se mohla Severoatlantická aliance podílet. V rámci bezpečnosti uvádí také formování speciálních policejních jednotek pro společnou obranu schengenského prostoru před nelegální migrací.

V rámci reformy důchodů chtělo hnutí dle volebního programu zavést prvek zásluhovosti – doba péče o děti nebo jiné závislé členy rodiny měla být započítávána jako odpracovaná a měla být finančně zvýhodněna. Dále hnutí navrhovalo dřívější odchod do důchodu lidem v náročných profesích, a to formou zvláštního důchodu, na který by odváděl prostředky zaměstnavatel. Dále se hnutí zavázalo podporovat pracující rodiny v podobě různých daňových slev a odpočtů. Případnou sociální podporu chtělo hnutí v některých případech podmiňovat například zapojením do programů obce nebo úřadu práce. V oblasti vzdělávání hnutí plánovalo větší propojení vědy a výzkumu s praxí, větší důraz by měl být kladen na aplikovaný výzkum.

Volby do Evropského parlamentu 2019

Pro volby do Evropského parlamentu v roce 2019 se hlavním heslem hnutí stalo *Česko ochráníme tvrdě a nekompromisně* (Anobudelip.cz, 2019). Hlavním tématem se stala ochrana ČR a jejích národních zájmů. ANO ve svém programu volá po převzetí větší zodpovědnosti za vlastní bezpečnost ze strany členských států EU. Hrozbu vidí například v terorismu, kterému se mají členské státy bránit posílením spolupráce bezpečnostních složek. K ochraně vnější hranice EU má sloužit Evropská pohraniční a pobřežní stráž, vnější hranice se má stát neprostupnou pro ilegální imigraci.

S imigrací souvisí i cíl revidovat pravidla Společného evropského azylového systému tak, aby se zamezilo zneužívání ekonomickými migranty, a zajistila se pomoc těm, kteří ji skutečně potřebují. ANO nadále odmítá unijní kvóty pro přerozdělování imigrantů, a chce spíše řešit problematiku uprchlictví na místě kde vzniká, případně v zemích prvního útočiště, kam uprchlíci přicházejí. V této souvislosti hovoří o „Marshallovu plánu“ pro Afriku.

Hnutí ANO volá po zásadní reformě EU. Evropská unie by se měla zabývat pouze problematikou, která *„dává smysl pro všechny země společně.“* (Anobudelip.cz, 2019). EU se má podle hnutí zaměřit na to, co občany skutečně trápí – například ochrana vnější hranice. Vše ostatní má zůstat v pravomoci jednotlivých členských států. ANO také požaduje přesné definování pravomocí jednotlivých orgánů EU a posílení role Evropské rady.

Co se týče evropského rozpočtu, ANO chce usilovat o větší samostatnost ve využívání prostředků z EU – členské státy by samy měly rozhodovat, na co chtějí dané prostředky využít. Za prioritu hnutí považuje navyšování podílu prostředků čerpaných z fondu Kohezní politiky a snížení prostředků čerpaných v rámci fondu Evropské sociální politiky.

V souvislosti se zemědělskou politikou hovoří o snaze zajistit spravedlivé podmínky pro české zemědělce. Rozdělování prostředků by mělo brát ohled na „*tvorbu skutečné přidané hodnoty*“ (Anobudelip.cz, 2019), přínos pro zaměstnanost nebo například životní prostředí.

ANO odmítá přijímat euro a požaduje reformu eurozóny. Za důležité považuje fiskální zodpovědnost států, a chce, aby byl kladen větší důraz na dodržování makroekonomické rovnováhy.

Velkým tématem voleb hlavně z marketingového hlediska se stala dvojitá kvalita potravin. ANO ve svém programu avizuje, že nadále bude bojovat za stejnou kvalitu potravin pro všechny členské země. O dvojitě kvalitě potravin hovořilo hnutí již ve svém programu do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Tato konkrétní problematika ukazuje, jak ANO v praxi pracuje se svým programem. Dvojitá kvalita potravin se v EU řešila několik let, významně se v této problematice angažovala europoslankyně za ČSSD Olga Sehnalová (Česká televize, 2019a). O konečné podobě směrnice se hlasovalo v dubnu 2019, kdy byla odsouhlasena verze, která dvojitou kvalitu potravin nezakazuje úplně – výrobcům je umožněno obhájit jiné složení potravin používáním místních surovin, případně preferencemi spotřebitelů (Daněk et al., 2019). Pozměňovací návrh, který chtěl dvojitou kvalitu potravin zařadit mezi nekalé praktiky – tedy úplně zakázat – neprošel (Česká televize, 2019a). Prezident Svazu obchodu a cestovního ruchu Tomáš Prouza po tomto hlasování napsal, že chyběl tlak vlády České republiky na ostatní členské státy, který by požadoval přísnější variantu směrnice (Česká televize, 2019a).

Andrej Babiš se dvojitou kvalitou začal mediálně zabývat až před volbami do europarlamentu v roce 2019, tedy již po hlasování o dané směrnici. Prostor pro práci se směrnici sice stále je, ale ne na úrovni unijní, ale národní. Operovat tedy s tématem dvojí kvality potravin před volbami do Evropského parlamentu bylo v té době zbytečné, a naznačuje to populistický ráz celé předvolební kampaně.

2.2.5. Role lídra

Jak již bylo řečeno, Andrej Babiš byl zakladatelem hnutí ANO 2011. Nejdříve byl předsedou sdružení ANO 2011, v souvislosti s přetvořením sdružení na politicky aktivní subjekt hovořil o tom, že by mohl být jeho manažerem (ČTK, 2011). V květnu 2012 v rozhovoru pro Hospodářské noviny řekl, že pokud dostane důvěru od spolustraníků, pak se stane lídrem hnutí (Kubátová, 2012). Na prvním sněmu hnutí, kde se volilo její vedení byl skutečně zvolen předsedou a to 73 hlasy ze 76 (ČTK, 2012a). Jak již bylo řečeno, zpočátku Andrej Babiš vylučoval zapojení do politiky, nicméně 14. srpna 2013 v rozhovoru pro Právo na dotaz, zda-li bude kandidovat v nadcházejících volbách odpověděl, že určitě ano (Rovenský, 2013).

Andrej Babiš je předsedou hnutí nepřetržitě od svého prvního zvolení v roce 2011. Jeho role je neotřesitelná, i přes velké množství kauz, které se jeho osoby týkají (vlastnictví médií a kauza jejich ovlivňování, vedení v seznamech spolupracovníků StB, kauza ohledně korunových dluhopisů, kauza kolem jeho syna Andreje Babiše mladšího, a dokonce i trestní stíhání v tzv. kauze Čapí hnízdo). I přes velké množství obvinění a pochybností o čestnosti záměrů Andreje Babiše nikdy nebylo uvažováno o jeho odvolání z postu předsedy hnutí, případně volbě někoho jiného. Naopak mnohé kauzy jsou členy hnutí relativizovány a je zpochybňována jejich pravost, často jsou označovány za politickou kampaň. Obhajoba předsedy často zachází do roviny nepochopitelných výroků, jako například výrok Taťány Malé, která se vyjádřila k trestnímu stíhání Babiše v kauze Čapí hnízdo: „*Co brání tomu, aby se řešení té kauzy posunulo o čtyři roky nebo prostě do doby, než budou nové volby. Co se stane?*“ (Brodcová, 2018).

Právě kauza Čapí hnízdo byla významným problémem při tvorbě vlády po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017. I přesto, že většina stran zvolených do Poslanecké sněmovny měla problém vyjednávat o vládě, ve které by se měl stát trestně stíhaný člověk předsedou vlády, zvolení poslanci za hnutí ANO nic nezměnili na podpoře svého předsedy a nadále trvali na tom, že se má stát premiérem. Dokládá to například výrok Radka Vondráčka z ANO, předsedy Poslanecké sněmovny, od února 2019 také místopředsedy hnutí ANO, který řekl v listopadu 2017 následující: „*On si ty volby odpracoval a lidé ho volili. Má nárok na to být premiér.*“ (Horký, 2017). V lednu 2018 vydal výbor hnutí prohlášení, že Andrej Babiš je jediným kandidátem hnutí na předsedu vlády ČR (Kmenta, 2018). Podporu mu vyjádřil i klub poslanců hnutí ANO, a to v dubnu

2018 po neúspěšném vyjednávání o nové vládě: „*Hnutí ANO má na pozici premiéra jednoho kandidáta, a tím je Andrej Babiš*“ (Kopecký, 2017).

Kvůli trestnímu stíhání Andreje Babiše byl dokonce změněn v roce 2017 Morální kodex hnutí, ve kterém se původně hovořilo o povinnosti reprezentanta hnutí, proti kterému začalo být vedeno trestní stíhání, ihned rezignovat na volený mandát i na své funkce a členství v hnutí (Platil, Golis a ČTK, 2019). Nově formulovaná podmínka zní takto: „*Reprezentant, proti němuž je podána obžaloba pro úmyslný trestný čin nebo nedbalostní trestný čin spáchaný v souvislosti a ve spojení s výkonem veřejné funkce, neprodleně rezignuje na volený mandát, na svou funkci ve Hnutí a na členství ve Hnutí.*“ (Anobudelip.cz, 2017a).

Naprosto dominantní postavení předsedy hnutí je zahrnuto i ve stanovách, například v podobě pravomoci předsedy zasahovat do již schválených kandidátních listin pro všechny úrovně voleb, nebo dominantní postavení předsedy při zastupování hnutí navenek, kdy má ve svém jednání plnou autonomii. Podobnou autonomií může disponovat pouze první místopředseda, ostatní místopředsedové pouze s písemným pověřením uděleným Předsednictvem. Je zřejmé, že stanovy byly sepsány pro potřeby zakladatele hnutí Andreje Babiše, a jeho pravé ruky Jaroslava Faltýnka tak, aby existovaly mechanismy, jak zabránit převzetí moci ve straně, nebo vzniku vnitrostranické opozice.

Samotná existence hnutí je úzce spjata s koncernem Agrofert, do roku 2017 firmou Andreje Babiše, kterou kvůli střetu zájmů vložil do svěřenských fondů (Hovorka a Pergler, 2017). Jak ve svém článku *Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace* z roku 2015 zmiňuje Jakub Stauber, ANO 2011 je navázáno na Agrofert jak po finanční stránce, tak i po personální a technicko – organizační stránce. V personální rovině zmiňuje Stauber působení některých osob v obou organizacích, jedná se například o Jaroslava Faltýnka nebo Radmilu Kleslovou (ta již žádný volený post za ANO 2011 nezastává). V technicko – organizační rovině autor zmiňuje například sídlo hnutí ANO 2011, které vlastní společnost Imoba navázaná na Agrofert, nebo výroční zprávy hnutí za roky 2012 a 2013 na nichž se měla podílet finanční ředitelka Agrofertu Petra Procházková.

Po finanční stránce je propojení s Agrofertem zřejmé hlavně z období vzniku hnutí, kdy hlavním zdrojem financování strany byly dary, v roce 2012 strana celkem na darech

získala 63 981 964 Kč, což tvořilo 99,88 % příjmů strany (PolitickéFinance.cz, 2012). Největším dárcem byl Andrej Babiš, který straně postupně poslal přes 29 milionů korun. Dalším velkým sponzorem byla v roce 2012 firma DEZA, která darovala 10 milionů, dále firma PRECHEZA a Lovochemie, které každá darovaly 6 milionů korun, nebo firmy Fatra a Synthesia, které každá věnovaly po třech milionech.

Je tedy zřejmé, že má Andrej Babiš zcela dominantní postavení v hnutí. ANO 2011 je organizováno podle jeho potřeb, a pokud je to nutné, je ochotné kvůli němu i měnit své základní principy jako Morální kodex tak, aby bylo předsedovi hnutí nadále umožněno vykonávat svou funkci.

3. Případová studie – Fidesz

3.1. Politický systém Maďarska

Maďarsko je stejně jako Česká republika zemí bývalého sovětského bloku, kde do konce 80. let 20. století vládla komunistická strana. Maďarsko je parlamentní demokracií s prezidentem voleným nepřímo maďarským parlamentem (Kormany.hu, 2017). Pro jeho zvolení v prvním kole volby je potřeba 2/3 většina hlasů zákonodárců, pokud žádný z kandidátů tento požadavek nesplní, koná se kolo druhé, do kterého postupují dva nejúspěšnější kandidáti z kola prvního. Vítězem se stává kandidát s největším počtem hlasů.

Volební systém do maďarského parlamentu je poněkud komplikovanější. Jedná se o smíšený systém zavedený v roce 2012, který nahradil do té doby užívaný supersmíšený systém. V rámci volebního systému se rozděluje 199 křesel ve dvou úrovních, volič disponuje dvěma hlasy. V nominální úrovni je voleno 106 poslanců jednokolovým většinovým systémem, kdy je mandát udělen tomu kandidátovi, který disponuje největším počtem hlasů. Na úrovni kandidátních listin je udělováno zbylých 93 mandátů na základě poměrného volebního systému v rámci jednoho celostátního obvodu za využití D'Hondtova dělitele. K hlasům uděleným v rámci úrovně kandidátních listin se ještě připočítávají tzv. nevyužité hlasy ze složky nominální, které získali nejen neúspěšní kandidáti, ale také vítězní kandidáti nad rámec potřebného počtu hlasů k vítězství (Valasztas.hu, 2011). Původní supersmíšený systém produkoval disproporční výsledky a napomáhal velkým stranám. Nový volební systém nicméně se svým nastavením posunul k ještě větší disproporcionalitě a napomohl v roce 2014 straně Fidesz obhájit 2/3 většinu v parlamentu i přes pokles volební podpory (Winklerová, 2016).

V současné době je v maďarském parlamentu zastoupeno 6 stran – nejsilnější je Fidesz v koalici s KDNP, který disponuje 133 mandáty, poté Jobbik s 26 mandáty, třetím nejsilnějším uskupením je koalice socialistické MSZP a strany zelených Párbeszéd s 20 mandáty, Demokratická koalice s 9 mandáty, dále strana LMP (Politika může být jiná) s 8 mandáty, a poslední strana Společně s 1 mandátem (Electionresources.org, 2018). Fidesz je nejsilnější a dominantní stranou disponující 2/3 většinou již od roku 2010.

Do roku 2002 se v parlamentu pohybovalo vždy 6 stran. S výjimkou roku 1998, kdy se místo KDNP do parlamentu prosadila strana MIÉP, se jednalo o stejné strany. Ve volbách v roce 2002 došlo k redukci na 3 strany – Fidesz, MSZP, SZDSZ, jeden mandát získal také společný kandidát MSZP a SZDSZ (Electionresources.org, 2002). Ve volbách v roce 2006 se ještě k těmto třem stranám připojila strana MDF. Do roku 2010 byla charakteristickým rysem stranického systému existence dvou silných stran pohybujících se kolem 40 % podpory. V roce 2010 došlo k přerodu v systém jedné dominantní strany – Fidesz získal poprvé 2/3 většinu mandátů, kterou si udržel i v následujících dvou volbách. Ostatní strany nejsou zatím schopné Fideszu konkurovat. V roce 2010 neuspěly tradiční strany SZDSZ a MDF, místo nich se prosadily nové strany Jobbik a LMP. Ve volbách v roce 2014 se prosadily stejné strany jako v předchozích volbách, MSZP kandidovala v koalici mimo jiné se stranou Demokratická koalice, která poté v roce 2018 kandidovala samostatně.

3.2. Fidesz

3.2.1. Vznik strany

Strana Fidesz vznikla v roce 1988 jako Svaz mladých demokratů, v maďarštině FIatal DEMokraták SZövetsége, původně jako studentská alternativa ke komunistickému svazu mládeže (Kiss, 2002, str. 741), s věkovou hranicí pro vstup do 35 let (Mlejnek, 2009, str. 8). Zakládajícími členy svazu byli vysokoškolští studenti, spolužáci, pocházející z podobných socio-demografických podmínek s podobnými životními zkušenostmi (Fowler, 2004, str. 108). Jedním ze zakládajících členů svazu byl i Viktor Orbán, který na sebe poprvé upozornil již v červnu 1989 na pohřbu Imreho Nagye⁴, kde otevřeně požadoval odchod sovětských vojsk a svobodné volby (Batory, 2015, str. 4). Fidesz se

⁴ Imre Nagy byl předsedou vlády v Maďarsku v roce 1956 (Batory, 2015), který se během Maďarského povstání v roce 1956 postavil na stranu povstalců a vyhlásil neutralitu Maďarska (ČTK, 2014). Povstání bylo potlačeno Sovětským svazem a Imre Nagy byl v roce 1958 popraven.

zpočátku profiloval jako liberální hnutí demokratického tábora, byl členem opozičního Kulatého stolu a plnil důležitou roli při vyjednávání s komunistickou stranou v roce 1989 (Kiss, 2002, str. 741).

Prvních voleb se Fidesz zúčastnil v roce 1990, kdy se snažil profilovat jako alternativní radikálně liberální uskupení, prezentující se programem podpory soukromého vlastnictví, tržního hospodářství, minimální role státu při redistribuci a ekonomické restrukturalizaci státu, a také důrazem na lidská práva a sekularizaci (Kiss, 2002, str. 741). Ve volbách se straně podařilo uspět a se ziskem necelých 9 % hlasů v poměrné části voleb se stala jednou ze 6 parlamentních stran (Mlejnek, 2009, str. 10). Po celé 4 roky strana plnila opoziční roli, snažila se hlídat vládní koalici před zneužíváním médií a příklonem k nacionalismu a křesťanství. V roce 1992 hovořil Viktor Orbán o vládní straně MDF (Maďarské demokratické fórum), jako o představiteli shnilého, chátrajícího, starého světa, který se už nikdy nevrátí do Maďarska (Kiss, 2002, str. 742).

Až do roku 1993 byla pro stranu typická volná neformální struktura a kolektivní vedení, nicméně v roce 1993 došlo k vnitřním rozporům mezi dvěma čelními představiteli strany – Viktorem Orbánem a Gáborem Fodorem, a to nejen ohledně organizační struktury strany, ale také programu. Fodorovi vadil přílišný důraz na tržní ekonomiku s malým ohledem na sociální politiku, chtěl také dávat větší důraz na liberální hodnoty jako lidská práva a práva menšin, proto také podporoval alianci s dalším liberálním uskupením SZDSZ (Svaz svobodných demokratů) (Kiss, 2002, str. 742). Orbán si naopak od SZDSZ chtěl držet odstup, a spíše se klonil k vytvoření aliance s liberálním křídlem tehdejší vlády.

Co se týče organizace strany, Fodor byl více zaměřen na podporu různých kulturních a intelektuálních aktivit spíše než na plnění typicky stranických úkolů – na rozdíl od Orbána se bránil vytvoření jedné stranické linie (Fowler, 2004, str. 108). Na kongresu strany v roce 1993 byla nicméně odsouhlasena centralizovaná struktura a Viktor Orbán byl zvolen předsedou (Kiss, 2002, str. 743). I přes kritiku části strany, že jsou nová pravidla příliš hierarchická, Fodor s novou strukturou souhlasil, ale reagoval návrhem na uchování vnitřní diverzity uvnitř strany v podobě své kandidatury na post předsedy Národní rady – nejvyššího orgánu pod předsednictvem (Fowler, 2004, str. 109).

Fodor představil Orbánovi návrh, na základě kterého měla volba předsedy Národní rady proběhnout bez oponenta, jako určitá protislužba, že nezpochybňoval volbu Orbána předsedou strany (Fowler, 2004, str. 109). Orbán tento návrh odmítl, předsedou Národní

rady byl zvolen Orbánův kandidát, a Fodor v reakci na to stranu opustil (spolu s ním i značná část strany), a přidal se k SZDSZ. Na stejném kongresu byla také zrušena věková hranice pro vstup, což spolu s organizačními změnami znamenalo definitivní proměnu Fideszu na politickou stranu. Fidesz v této době sám sebe definoval jako umírněnou liberální stranu se silnými národními vazbami (Kiss, 2002, str. 743).

3.2.2. Vývoj strany

Důležitým milníkem ve vývoji strany byl kromě kongresu v roce 1993, kde došlo k ustanovení organizační struktury a zvolení Orbána předsedou strany, také ideologický posun. Ten započal již v roce 1993, kdy strana začala dávat důraz na národní identitu (Egedy, 2009, str 47). Před volbami v roce 1994 Fidesz utvořil alianci se SZDSZ a dalšími dvěma stranami s cílem ustanovit po volbách vládu s liberálním zaměřením. Problémem nicméně bylo, že se strany rozcházely ve vztahu k Maďarské socialistické straně, se kterou strana SZDSZ byla ochotná spolupracovat, ale Fidesz ji považoval za ještě větší hrozbu než vládnoucí koalici (Kiss, 2002, str 743). Ve volbách Fidesz propadl, ač mu volební průzkumy ještě rok před volbami přisuzovaly kolem 40 % hlasů (Mlejnek, 2009, str. 8). Se ziskem 7 % hlasů v poměrné části strana opět skončila v opozici, SZDSZ se přidalo k MSZP a utvořily společně vládu.

Na kongresu v roce 1995 byl změněn název strany na Fidesz – Maďarská občanská strana, a strana deklarovala, že se chce stát lídrem nacionálně křesťanské pravice. V programu pro volby v roce 1998 se objevily návrhy hraničící s populismem – například silný stát, volání po silnější obraně národních zájmů Maďarska a přihlášení se k zodpovědnosti Maďarska i za Maďary žijící v zahraničí (Kiss, 2002, str. 744-745).

Po ideologickém obratu mezi lety 1994-1998 Fidesz volby v roce 1998 vyhrál s 29,48 % hlasů, utvořil vládu s Nezávislou maloroľnickou stranou (FKGP) a MDF, předsedou vlády se stal Viktor Orbán. Jeho vláda započala se změnami institucionálního uspořádání s cílem oslabit legislativu a autonomii lokálních vlád, čímž chtěla oslabit kontrolní mechanismy, které dohlížely na exekutivu (Kiss 2002, str 746). Vláda se také snažila marginalizovat roli opozice – například parlamentní setkání se konalo jednou za 3 týdny, což omezilo fungování parlamentu a možnost opozice svobodně se vyjadřovat. Vláda také například nezvala opoziční strany na významné události (oslava výročí revoluce 15. března, nebo slavnostní ceremoniál ke vstupu Maďarska do NATO), a také se snažila o

kontrolu médií (Kiss, 2002, str. 746), což v předchozím volebním období vyčítala tehdejší vláda.

Po roce 1998 se pro stranickou soutěž stalo typické dělení na „my versus oni,“ tábory se profilyvaly na pravici kolem strany Fidesz s programem nacionálním, křesťansko-konzervativním a po vstupu do EU také euroskeptickým, a na levici kolem strany MSZP a SZDSZ, které prezentovaly spíše kosmopolitní, sekulární a proevropské postoje (Batory, 2015, str 4). Pro oba tábory byly typické stále nesplnitelnější populistické předvolební sliby, a pro stranu Fidesz začínala být také typická neochota spolupracovat s opozičním táborem a považovat ho za legitimního soupeře (Batory, 2015, str 4).

V následujících volbách v roce 2002 nicméně Fidesz opět musel odejít do opozice. Kandidoval v koalici s MDF, která sice získala nejvíce mandátů v porovnání s ostatními stranami (188 z 386), ale opoziční blok stran MSZP a SZDSZ získal dohromady mandátů 198 (Mlejnek, 2009, str. 12-13). Ani v roce 2006 se strana nevrátila do vlády, tentokrát utvořila společnou kandidátku s Křesťanskodemokratickou stranou lidovou, nicméně skončila na druhém místě se 42 % hlasů v poměrné části, zvítězila MSZP s 43,2 % hlasů (Electionresources.org, 2006). Problémem strany Fidesz byla v roce 2002 neexistence možného koaličního partnera v pravé části spektra, a v roce 2006 neochota případného koaličního partnera spolupracovat se stranou Fidesz (strana MDF v těchto volbách kandidovala samostatně, nicméně odmítla po volbách spolupráci s Orbánem) (Mlejnek, 2009, str. 17).

Jedním z nástrojů, které Orbán využil v době, kdy byla strana Fidesz v opozici, bylo referendum. To bylo podle autora Gergelyho Egedyho Orbánem v té době prezentováno jako jediný nástroj, jak lidu navrátit moc (Egedy, 2009, str. 50). I přesto se nakonec referenda za opoziční období Fideszu konala pouze dvě – v roce 2004 a 2008. V roce 2004 se Fidesz neúspěšně snažil prosadit udělení občanství Maďarům žijícím v zahraničí a také zákaz privatizace nemocnic (Papucsek a Hromádka, 2004). V roce 2008 strana pomocí petice iniciovala referendum ohledně tří vládních opatření, a vyhrála ve všech otázkách (Körösenyi a Patkós, 2017, str. 323). Tzv. sociální referendum bylo prvním vítězstvím Orbána od roku 1998, a důkazem, že je schopen oslovit i voliče mimo svůj tradiční elektorát (Deák, 2013, str. 157).

Ve volbách v roce 2010 drtivě zvítězila strana Fidesz. Přispěly k tomu korupční skandály socialistické vlády, a také skandál předsedy vlády Gyurcsányho z roku 2006, který na

uzavřené konferenci strany přiznal, že před volbami lhal voličům ohledně stavu ekonomiky (Batory, 2015, str. 4). Nahrávka z této konference unikla do médií, což vyvolalo několikátýdenní protesty občanů a také hlasování o důvěře vládě, které nakonec Gyurcsány ustál (Žák et al., 2006).

Strana Fidesz získala v roce 2010 celkem 262 mandátů z 386, čímž si zajistila 2/3 většinu v parlamentu. Tato většina straně zajistila jednobarevnou vládu a otevřela jí dveře k mnoha kontroverzním změnám zákonů a ústavy. Jedním z přijatých zákonů byl například mediální zákon z roku 2011, jehož podobu kritizovala i Evropská unie, a na její popud nakonec Maďarsko kontroverzní zákon upravilo (Česká televize, 2011a). Dalším důležitým počinem byla změna volebního systému, která straně Fidesz napomohla ve volbách v roce 2014 udržet 2/3 ústavní většinu.⁵ Za vlády strany Fidesz byla také přijata nová ústava s platností od 1. 1. 2012, a to pouze hlasy poslanců Fideszu (Česká televize, 2011b). Ústava byla kritizována za přílišný příklon k nacionalismu nebo oslabení pravomocí ústavního soudu (ČTK, 2012b). Pro přijetí řady zákonů je požadována 2/3 většina, což kritici považovali za snahu znesnadnit změnu zákonů pro případné další vlády (Česká televize, 2011b).

Jak již bylo řečeno i ve volbách v roce 2014 strana zvítězila a udržela si 2/3 většinu, což se jí podařilo i ve volbách v roce 2018 (Electionresources.org, 2014, 2018). Předsedou vlády je po celou dobu Viktor Orbán.

3.2.3. Organizační struktura

Organizační struktura strany Fidesz je tvořena místními organizacemi, organizacemi v rámci volebních obvodů a regionálními organizacemi. Dále organizaci tvoří orgány s celostátní působností – Sekce/Resorty, Celostátní výbor, Celostátní předsednictvo, Kongres, Komise pro přezkoumání mandátů, jednací řád a střet zájmů, Etická komise a Výbor pro audit. V této kapitole se budu zabývat nejdůležitějšími orgány strany s celostátní působností, poté otázkou členství, a nakonec tvorbou kandidátních listin. Kapitulu jsem zpracovala na základě oficiálních stanov strany Fidesz (Fidesz.hu, 2017).

⁵ Tématem změny volebního systému v Maďarsku se zabývá moje bakalářská práce *Komparace volebních systémů a jejich dopadů v Maďarsku před a po reformě v roce 2012*, ve které na základě provedené komparace obou systémů docházím k závěru, že změny, které zavedla vláda strany Fidesz jí napomohly ve volbách v roce 2014 obhájit 2/3 ústavní většinu i přes pokles podpory občanů (Winklerová, 2016).

Celostátní výbor - Az Országos Választmány

Celostátní výbor je informačním, dohodovacím a rozhodovacím fõrem strany, který se řídí vlastním jednacím řádem. Členy celostátního výboru jsou dle paragrafu 46 stanov členové Celostátního předsednictva, předsedové regionálních rad, vedoucí delegace zastupující stranu Fidesz v Evropském parlamentu, jeden delegát zvolený regionálními radami z každého volebního obvodu a až tři členové přidružených organizací, kteří jsou členy strany. Zasedání výboru se mohou účastnit (pokud jsou členy strany) ministři a státní tajemníci, starostové měst nebo také předsedové krajských zastupitelstev. Dále se zasedání mohou účastnit ředitel strany a ředitelé sekcí.

Pokud se o tom výbor usnese, může být zasedání neveřejné, účastnit se ho poté mohou pouze členové výboru a osoby pověřené výborem. Celostátní výbor se schází podle potřeby, nejméně ovšem třikrát ročně (Fidesz.hu, 2017, paragraf 49, odstavec 1).

Celostátní výbor svolává zasedání Kongresu, navrhuje program jednání a jeho jednacím řád. Dále například rozhoduje o symbolech strany, projednává a hodnotí práci parlamentní skupiny strany, 2/3 většinou může vydávat závazná rozhodnutí o všech nižších úrovních organizace a také zmocnit Celostátní předsednictvo a předsedu strany k vydávání závazných rozhodnutí týkajících se regionálních rad a sekcí. Celostátní výbor se také účastní výběru kandidátů pro komunální, parlamentní a evropské volby, rozhoduje o rozpočtu, který mu předkládá Celostátní předsednictvo, volí členy Etické komise, rozhoduje o spolupráci se sociálními organizacemi a také o tom, které organizace budou považovány za partnerské. Dále rozhoduje o výši členských příspěvků a jejich výběru, podává zprávu o své činnosti Kongresu, vyjadřuje souhlas s rozhodnutím Celostátního předsednictva o koaliční dohodě. Celostátní výbor si volí svého předsedu a až osm členů předsednictva.

Celostátní předsednictvo – Az Országos Elnökség

Celostátní/Národní předsednictvo je řídicím a rozhodovacím orgánem strany, tvořené předsedou strany, čtyřmi místopředsedy volenými Kongresem, předsedou Celostátního výboru, vedoucím parlamentní skupiny, odcházejícím premiérem za stranu Fidesz nebo premiérem z předchozího volebního období, předsedou parlamentu, pokud je členem strany, a také předsedou parlamentní skupiny strany v rámci Evropského parlamentu.

Mezi pravomoci patří zastupování strany, řízení činnosti strany v rámci stanov a programu, Celostátní předsednictvo může vydávat usnesení a prohlášení jménem strany,

organizovat celostátní kampaně. Dále také řídí vnější vztahy strany, projednává a hodnotí práci parlamentní skupiny a vydává k ní doporučení, účastní se výběru kandidátů do voleb, jako jedinému orgánu mu přísluší pravomoc vypracovat návrh na změnu stanov strany (Kovarek a Soós, 2016, str. 198), a po obdržení stanoviska Celostátního výboru jej předložit ke schválení Kongresu, spravuje majetek strany, zajišťuje přípravu rozpočtu strany a předkládá jej Celostátnímu výboru ke schválení, jmenuje a odvolává na návrh předsedy strany ředitele strany, finančního ředitele a vedoucí obchodních organizací a institucí ve vlastnictví strany, informuje Celostátní výbor o své činnosti a podává zprávy Kongresu.

Členové Celostátního předsednictva mají právo prostřednictvím předsedy a místopředsedů prohlížet všechny dokumenty strany včetně dokumentů týkajících se obchodních organizací, nadací a institucí zřízených stranou. Kromě nezávislých pravomocí předsedy strany, předsedy Celostátního výboru a vedoucího parlamentní skupiny jednají členové předsednictva na základě pověření předsedou strany. Předsedu strany v případě, že nemůže vykonávat svoji funkci, zastoupí člen předsednictva, kterého jmenuje.

Předseda - Szövetség Elnöke

Předseda strany je volen Kongresem tajným hlasováním. Kandidovat může jakýkoli člen strany, který odpovídá podmínkám definovaným ve stanovách strany, ke zvolení je potřeba nadpoloviční většina platných hlasů. Pokud nikdo nezíská nadpoloviční většinu hlasů v prvním kole, koná se kolo druhé, do kterého postupují dva kandidáti s největším počtem hlasů z prvního kola. Pokud by těchto kandidátů mělo být kvůli rovnosti hlasů více než dva, opakuje se první kolo.

Předseda strany organizuje práci předsednictva, připravuje a svolává zasedání předsednictva, reprezentuje předsednictvo, předkládá předsednictvu návrhy na jmenování, která spadají do pravomoci předsednictva, jmenuje regionální ředitele strany a ředitele sekcí, nad nimiž vykonává zaměstnavatelské pravomoci, v roli zaměstnavatele je předseda i ve vztahu k řediteli strany a ekonomickému řediteli. Osobně nebo prostřednictvím svých zástupců zajišťuje vykonávání rozhodnutí předsednictva. Provádí závazná rozhodnutí orgánů strany za účelem úspěšného vedení volebních kampaní, má pravomoc přijímat závazná rozhodnutí pro členy strany, místní organizace, organizace

v rámci volebních obvodů, územní rady a sekce. Předseda strany může svolat zasedání kteréhokoli orgánu strany.

Kongres - A Kongresszus

Kongres je nejvyšším poradním a rozhodovacím orgánem strany. Skládá se z maximálně deseti delegátů s hlasovacím právem uvedených v dohodě mezi místními organizacemi a partnerskými členy strany, dále z členů Celostátního předsednictví, předsedů přidružených organizací, a členů strany, kteří se podíleli na založení strany Fidesz. Každá místní organizace může do Kongresu vyslat alespoň jednoho člena. Kongres je svoláván Celostátním výborem, obnovovací kongres je svoláván každé dva roky.

Kongres schvaluje a mění stanovy strany alespoň $\frac{3}{4}$ většinou delegátů, přijímá a upravuje prohlášení a program strany, projednává a schvaluje zprávy Celostátního předsednictví, Celostátního výboru, Mandátového výboru, Výboru pro jednací řád a střet zájmů, Etické komise a Výboru pro audit. Projednává informace o práci poslanců za stranu v maďarském a evropském parlamentu, volí předsedu a 4 místopředsedy strany, přijímá politická usnesení.

O programu jednání rozhoduje Celostátní výbor, další body mohou být zařazeny po souhlasu $\frac{2}{3}$ delegátů Kongresu. Kongres je usnášeníschopný za přítomnosti nadpoloviční většiny delegátů, koná se 2 krát ročně (Kovarek a Soós, 2016, str. 194).

Parlamentní skupina

V rámci stanov strana upravuje i vztah mezi stranou a parlamentní skupinou strany. Dle stanov si parlamentní skupina určuje vlastní politiku na základě strategie definované v programu, který přijal Kongres. Dále parlamentní skupina stanovuje svá vnitřní pravidla fungování a volí svého vedoucího a ostatní funkcionáře. Celostátní předsednictvo může navrhnout kandidáta na post vedoucího skupiny.

Volené orgány mají pravomoc vydávat doporučení k práci parlamentní skupiny. Ta je povinna projednat doporučení Celostátního předsednictví, Celostátního výboru a Kongresu. Parlamentní skupina je povinna poskytovat straně informace (Fidesz.hu, 2017, paragraf 102).

Pro parlamentní skupinu strany Fidesz je typická vysoká míra jednotnosti hlasování, což je způsobeno povinným hlasováním – strana rozhodne o oficiální pozici, kterou bude k problematice zastávat, a členové parlamentní skupiny jsou povinni podle toho hlasovat.

Pokud tak neučiní, může následovat udělení pokuty nebo jiného trestu (Kovarek a Soós, 2016, str. 196).

Členství

Dle autorů Soóse a Kovareka je členství ve stranách v Maďarsku (podobně jako v dalších postkomunistických zemích) menší než v západní Evropě – jen asi 1 % maďarské populace je členem nějaké strany. Do nedávné doby počet členů strany Fidesz rostl, v roce 2010 měla strana 40,3 tisíce členů, v roce 2015 to ale bylo už jen 36,8 tisíce členů (Körösényi, 2015, str. 253).

Členem strany Fidesz se může stát maďarský občan, dále také osoba s povolením k trvalému pobytu nebo s Certifikátem maďarské národnosti, který se uděluje etnickým Maďarům žijícím v zahraničí, a také státní příslušník některého ze států EU (Kovarek a Soós, 2016, str. 188). Členem se může stát občan starší 16 let, pro získání funkce v rámci strany musí být členovi strany minimálně 18 let (Fidesz.hu, 2017, paragraf 16).

Zájemce o členství musí podat písemnou žádost k příslušné místní organizaci, která o žádosti rozhoduje. K žádosti je potřeba doložit doporučení tří zástupců strany, kteří jsou členy minimálně jeden rok (Fidesz.hu, 2017, paragraf 6, článek 3). Občané, kteří získali mandát s podporou strany Fidesz, a také členové partnerských organizací strany, nemusí předkládat žádná doporučení k žádosti o přijetí do strany. Překážkou pro přijetí do strany je členství v jiné straně, s výjimkou členství ve straně KDNP (strana se kterou Fidesz kandiduje v koalici). V tomto případě dvojí členství strana povoluje a podporuje (Kovarek a Soós, 2016, str. 189).

Členství zaniká smrtí, vyloučením ze strany, dobrovolným odchodem, ale také například když člen ztratí maďarské občanství nebo nenaplní jiné z národnostních podmínek určených stanovami. Členství zaniká také v případě, kdy je právoplatným rozsudkem zakázáno členovi strany vykonávat veřejnou funkci, nebo v případě kdy je na něj uvalena vazba. Dalším důvodem je neplacení členských příspěvků. Člen může být vyloučen ze strany, pokud by porušoval stanovy nebo program strany, nebo poškozoval pověst a zájmy strany. Členství také zaniká v případě, že je místní organizace zrušena rozhodnutím předsednictva Celostátního výboru (Fidesz.hu, 2017, paragraf 23, odstavec 1b). Důvodem může být nezákonná činnost místní organizace, jednání v rozporu s programem strany, trvalé a vážné porušování stanov strany nebo poškozování zájmů a pověsti strany. Pokud člen takto zrušené organizace podá novou žádost o členství do 15 dnů od oznámení o

rozpuštění místní organizace, rozhodne o této žádosti předsednictvo Celostátního výboru, bez nutnosti stanoviska předsedy volebního obvodu (Fidesz.hu, 2017, paragraf 24, odstavec 4).

Návrh na vyloučení může podat 5 členů strany, návrh se podává písemně a řádně zdůvodněn místní organizaci, která ho poté předává (spolu s vlastním stanoviskem, které není povinné) předsednictvu regionální rady k rozhodnutí. Ta věc projedná na schůzi, na kterou jsou pozváni jak ti, co žádost podali, tak ti, kterých se týká. Proti rozhodnutí se lze odvolat. Řízení o vyloučení celostátního předsedy nebo předsedy Celostátního výboru může být zahájeno až po jejich odvolání z funkce.

Členové strany mají kromě běžných práv jako právo účastnit se činnosti místní organizace, vyjadřovat svoje názory nebo nominovat a volit v rámci strany, také právo na morální a právní ochranu, pokud jsou v souvislosti s členstvím ve straně spojeny nějaké nevýhody nebo obvinění.

Členové jsou povinni platit členské příspěvky, informovat stranu o výsledcích trestního řízení, pokud je proti nim vedeno, jsou povinni zdržet se jednání které by porušovalo stanovy, program, zájmy nebo pověst strany, a dále nesmějí ohrožovat plnění účelu strany a pokud je to možné, mají přispívat k uskutečňování jejích cílů. Členové zvolení za stranu Fidesz do veřejných funkcí mají povinnost platit dodatečné poplatky k členským příspěvkům (Fidesz.hu, 2017, paragraf 115), ve výši 10-20 % platu (Kovarek a Soós, 2016, str. 190).

V rámci strany existuje i alternativní způsob členství – podpůrný člen. Tím může být kdokoli, kdo se zavazuje aktivně podporovat realizaci cílů strany, a kdo je valným shromážděním místní organizace nebo Celostátním předsednictvím uznán jako podpůrný člen. Existuje i status čestný člen strany, který může být udělen na návrh Celostátního předsednictví se souhlasem 2/3 Celostátního výboru.

Tvorba kandidátních listin

Proces nominace kandidátů se odlišuje podle úrovně voleb. V rámci nominačního procesu existují dva speciální orgány, které mají pravomoci rozhodovat o kandidátech, jedná se o Dohodovací výbor pro obecní volby a Dohodovací výbor pro volby. Dále existuje post Vedoucího národní kampaně, který je volen Celostátním předsednictvím na návrh předsedy strany (Fidesz.hu, 2017, paragraf 97, odstavec b).

Nominace kandidátů pro komunální volby začíná nejprve výběrem kandidáta na post starosty. Valné shromáždění místní organizace navrhne kandidáta Dohodovacímu výboru pro obecní volby, který ho schvaluje. Schválený kandidát na starostu poté utvoří s předsednictvím místní organizace seznam kandidátů a jejich pořadí, o tomto návrhu rozhoduje Valné shromáždění místní organizace. Celostátní předsednictvo může proti těmto rozhodnutím vznést námitky v případě, že by vážně poškozovaly zájmy strany (Fidesz.hu, 2017, paragraf 97d).

Dohodovací výbor pro volby se zřizuje na základě podnětu předsedy strany a má za cíl zvýšit šanci na úspěch kandidátů pro parlamentní volby. Členy výboru jsou předseda strany, vedoucí parlamentní skupiny strany, předseda Celostátního výboru, vedoucí národní kampaně, jedna osoba pověřená Celostátním předsednictvem, dvě osoby pověřené Celostátním výborem, a pokud se jedná o volby do Evropského parlamentu pak také vedoucí delegace strany Fidesz v Evropském parlamentu. Schůze výboru svolává a předsedá jim předseda strany.

Proces nominace kandidátů do parlamentních voleb začíná na úrovni místních organizací, které navrhují kandidáty pro volební obvody, kde konkrétní místní organizace působí (Fidesz.hu, 2017, paragraf 94a). K tomuto návrhu připojí své stanovisko organizace volebního obvodu. Dohodovací výbor pro volby má jako jediný pravomoc předkládat Celostátnímu výboru návrh kandidátů pro parlamentní volby, stanoviska místních organizací a organizací volebního obvodu slouží pouze jako poradní prvek (Kovarek a Soós, 2016, str. 202). Dohodovací výbor může také sám navrhopvat jména a pořadí kandidátů pro volby do maďarského parlamentu a také do parlamentu EU. Na základě návrhu Dohodovacího výboru stanoví Celostátní výbor kritéria pro nominaci a hlasuje o předložené kandidátní listině. Pokud ji odmítne (což se nikdy nestalo), poslední slovo má opět Dohodovací výbor (Kovarek a Soós, 2016, str. 202). Celostátní výbor také rozhoduje o případné volební spolupráci s dalšími stranami (Fidesz.hu, 2017, paragraf 100c).

Celostátní předsednictvo má pravomoc dohlížet nad průběhem volební kampaně a rozhodovat o použití finančních prostředků na kampaň.

3.2.4. Program a ideologie

Jak již bylo řečeno, strana Fidesz v období své ranné existence změnila své ideologické zaměření z původně liberální strany na konzervativně nacionální. V rétorice strany se

v období, kdy byla v opozici, začaly objevovat populistické rysy (Enyedi a Linek, 2008, str. 456). Více se populismu strany Fidesz budu věnovat v analytické části.

Od roku 2010 strana nevydává před volbami klasické programy v písemné podobě (Sadecki, 2018). Předseda strany Fidesz je zároveň od tohoto roku předsedou vlády a k prezentaci programu využívá projevy na nejrůznějších událostech, kterých se ze své pozice premiéra účastní. Tyto jeho projevy jsou zveřejňovány na oficiálních stránkách maďarské vlády <https://www.kormany.hu> nebo na stránkách předsedy vlády <http://www.miniszterelnok.hu/en/>, často v překladu nejen do anglického jazyka, ale také například do němčiny nebo ruštiny.

Hlavním motivem rétoriky Viktora Orbána je obrana maďarských zájmů a kultury, a to prostřednictvím právě strany Fidesz, která jediná usiluje o blaho Maďarska. Tyto motivy se objevovaly již v druhé polovině 90. let, kdy se strana prezentovala jako jediná, které jde o národ a která má pro národ jako jediná poselství (Kiss, 2002, str. 746). Při hlasování o nové vládě a jejím programu v roce 1998 vyzval Orbán poslance k hlasování slovy, aby demonstrovali, jestli patří k národu (Kiss, 2002, str. 746). Součástí rétoriky je i diskreditace opozice, která je v posledních letech líčena jako vnitřní nepřítel financovaný ze zahraničí (Georgem Sorosem). Rétorika je postavena na neustálém boji Maďarů proti těmto silám, které se snaží Maďarsko zničit. Poslední volby, které proběhly do maďarského parlamentu a také do parlamentu EU, jsou líčeny jako události s historickým dopadem, kdy se rozhoduje o budoucnosti nejen Maďarska, ale také křesťanské civilizace.

Autor Gergely Egedy (Egedy, 2009) charakterizuje program a ideologii strany Fidesz jako mobilizující konzervatismus, který se v plné síle projevuje po prohraných volbách v roce 2002. Mobilizující konzervatismus je spojen v případě Fideszu s prezentací strany jako ochránce a zachránce Maďarska, Egedy hovoří o snaze chápat své aktivity téměř v mýtické perspektivě, snaží se politiku povznést na duchovní úroveň. Egedy uvádí, že Orbán často hovoří v kontrastech mezi dobrem a zlem nebo harmonií a chaosem. I když se Fidesz ocitl v opozici po volbách v roce 2002, nijak to nenarušilo jeho rétoriku, jelikož možnost být ve vládě prý byla pro stranu vždy pouze prostředkem. Cílem je svobodný, nezávislý a rozvíjející se maďarský národ. Prohrané volby jsou tedy pouze ztrátou prostředku, ale důležité je to, co Fidesz zasel během své vlády. Strana deklarovala, že

nebude plnit tradiční opoziční roli – zástupci strany sice jsou v opozici, ale oni jakožto strana nejsou a nebudou nikdy v opozici, protože národ nemůže být v opozici.

Stejně jako v případě hnutí ANO se nyní zaměřím na dva příklady voleb – volby do maďarského parlamentu v roce 2018 a volby do Evropského parlamentu v roce 2019, ke kterým jsem vybrala na ukázkou několik projevů demonstrujících konkrétní podobu rétoriky strany Fidesz a Viktora Orbána.

Parlamentní volby 2018

Pro nastínění programu pro maďarské parlamentní volby v roce 2018 v této kapitole shrnu dva projevy Viktora Orbána z března 2018, kde se vyjadřuje k nadcházejícím volbám a představuje dle něj hlavní výzvy, kterým Maďarsko bude čelit – jedná se o projev z fóra Maďarské obchodní a průmyslové komory z 6. března 2018 (Orbán, 2018a) druhý ku příležitosti 170. výročí Maďarské revoluce z roku 1848 z 15. března 2018 (Orbán, 2018b).

Obecně lze shrnout, že stěžejním bodem programu strany Fidesz se stala imigrační otázka, která je dle Orbána největším ohrožením maďarského státu. S touto problematikou úzce souvisí Evropská unie, ve které by podle Orbána Maďarsko mělo zůstat, protože mu přináší přístup k evropskému trhu. Nicméně by se mělo chovat obezřetně, Orbán v prvním z uvedených projevů říká, že s příchodem migrantů by přišla regrese, úpadek a stagnace.

Ve svém projevu na fóru Maďarské obchodní a průmyslové komory se více věnuje prezentaci současných úspěchů Maďarska a své vlády od roku 2010, kterou spojuje s velkou proměnou maďarské ekonomiky, která byla v roce 2010 po vládě levicového kabinetu v krizi – hovoří o tzv. Maďarském modelu. Opatření přijatá vládou vedla k vytvoření více než 700 tisíc pracovních míst a tím pádem k poklesu nezaměstnanosti z 12 % na 3,8 %. V roce 2010 si vláda dala za cíl snižování daní a podporu rodin, zároveň ale chtěla dosáhnout fiskální rovnováhy. Ač se to prý zdálo vnějším pozorovatelům nemožné, vládě se to podařilo, a to díky zvláštní dani pro banky a nadnárodní společnosti. Důvodem, proč se vládě podařilo uspět je, že si Maďarsko nenechalo vzít svobodu rozhodovat o svých záležitostech. Orbán upozorňuje, že pokud za sebe nechá Maďarsko rozhodovat Brusel nebo MMF v otázkách daní, bude to cesta k problémům.

Za důležitou považuje také politickou stabilitu, která je základem pro úspěšnou ekonomickou politiku. Politická stabilita nicméně podle Orbána není dána silou vlády

nebo velikostí většiny v parlamentu, ale faktem, že občané státu cítí, že dostávají spravedlivý díl od státu. Férovost podle Orbána znamená 3 body – (1) každý má možnost pracovat, (2) podpora rodin a (3) respekt pro všechny. Pokud jsou naplněny tyto tři body, pak je v zemi politická stabilita.

Orbán ve svém projevu říká, že věří ve tři základní pilíře státu – v práci, rodinu a vlast, tudíž věří v ekonomiku založenou na práci, věří, že páteří státu jsou rodiny vychovávající děti a že Maďarsko má budoucnost pouze tehdy, pokud zůstane Maďarům. Tomuto principu říká Maďarský model. Ten je tvořen 4 pilíři – konkurenceschopnost, ekonomika založená na práci, demografická politika a politika posilování identity. Tyto 4 pilíře tvoří určitou síť, systém korelací. Jakékoli rozhodnutí, které stát přijímá, nesmí oslabit žádný z nich.

Co se týče výhledu do budoucna, Orbán říká, že aby Maďarsko bylo schopné dosáhnout čehokoli, musí být splněny 3 podmínky – nesmí být přijat ani jeden migrant do Maďarska, Maďarsko musí bránit svůj hraniční systém a hraniční bezpečnostní plot (a požadovat po EU finanční podporu na tato opatření), a musí být vyloučen každý, kdo se podílí na organizaci imigrace.

Pokud budou tyto podmínky naplněny, věří Orbán ve 4 % ekonomický růst každý rok, který by umožňoval každoroční růst minimální mzdy a penzí, dále také každoroční prémie k penzím. Také by tento růst umožňoval naplnit slib, že ženy budou moci odcházet do důchodu po 40 odpracovaných letech, další daňové slevy pro rodiny a také snižování daní z příjmu, kde si dává za cíl mít na konci volebního období (rok 2022) nejnižší daně z příjmu v celém regionu. Dalším konkrétním programových opatřením je zavedení programu pro zlepšení života na venkově, nebo například propojení Centrální Evropy dopravní infrastrukturou (rychlou vlaky) tak, aby vznikl středoevropský ekonomický region, který dnes neexistuje.

Ve druhém projevu ku příležitosti 170. výročí Maďarské revoluce se věnuje spíše otázce maďarského národa a ohrožení, které pro něj představuje migrace. Nadcházejícím volbám do parlamentu přisuzuje historickou důležitost, jelikož se v nich nerozhoduje pouze o nadcházejících 4 letech, ale o osudu Maďarska. Orbán říká, že jsou lidé, kteří chtějí Maďarům vzít jejich zemi, a jako příležitost k tomu vidí právě nadcházející volby. Stojí proti sobě dva tábory – ti s národním cítěním versus elita občanů světa; lidé, kteří věří v národní stát, obranu hranic, rodinu a hodnotu práce versus ti, kteří chtějí otevřenou

společnost, svět bez hranic a národů, nové podoby rodiny a levné pracovníky. Ti první jsou pro Orbána národní demokratické síly, ti druzí nadnárodní antidemokratické síly.

Hlavním ohrožením je migrační krize, kterou označuje za masové hnutí. Nepřítelem nejsou malé opoziční strany, ale mezinárodní síť, která má vliv skrze svá média vedená zahraničními koncerny, dále skrze najaté aktivisty, organizované protesty a množství nevládních organizací, financovaných finančním spekulantem Georgem Sorosem. Opozice je podle Orbána spojena právě se Sorosem, jejich cílem je získat moc a realizovat velký plán – zlomit Maďarsko, které stojí v cestě migrantům a přivést do země desítky tisíc migrantů. Brusel se prý nesnaží zastavit migraci, ale naopak ji podporuje a organizuje, chce nahradit evropskou populaci, popřít její kulturu a způsob života.

Orbán varuje před kandidáty opozičních stran, prý lžou, používají převleky v podobě nezávislých kandidátů, aby zmátli soupeře. Upozorňuje, že se soupeř, s ohledem na historickou důležitost volby, nebude štítit ničeho – nebude diskutovat, ale cenzurovat; nebude bojovat, ale kopat, kousat a zasívat nenávist. Sám sebe a své podporovatele označuje za klidné a dobromyslné lidi, kteří ale nejsou slepí a naivní, a měli by tyto útoky setřást a soustředit se na jediný cíl – obrana Maďarska.

„Their faces are not visible, but are hidden from view; they do not fight directly, but by stealth; they are not honourable, but unprincipled; they are not national, but international; they do not believe in work, but speculate with money; they have no homeland, but feel that the whole world is theirs.“ (Orbán, 2018b).

Na závěr také připomíná, že Maďaři museli v historii často bojovat za svůj národ, že to nikdy nebylo lehké, ale vždy zvítězili. Jako důvod, proč to všechno maďarský národ přežil, vidí to, že Maďaři vědí, že jejich existence má význam, který je přesahuje – a to právě kulturu, ducha a duši, národní sebeúctu. Bez Maďarů by byl svět chudší, dějiny střední Evropy by byly bolestivější a Karpatská pánev by byla horším místem.

Volby do Evropského parlamentu 2019

Program pro volby do Evropského parlamentu, které se konaly v roce 2019, představil za stranu Fidesz její předseda Viktor Orbán 5. dubna 2019 (Orbán, 2019). Ve svém projevu nejprve zkritizoval současnou podobu Evropské unie, za hlavní problém a téma kampaně označil přístup k migrantům. Svým projevem Orbán dospěl k sedmibodovému programu pro volby do Evropského parlamentu, který je zmíněn na samém závěru. Spolu s představením programu je spojena výzva k jeho podpoře. Již 15. dubna 2019 petici na

jeho podporu podepsalo půl milionu Maďarů (About Hungary, 2019). Předseda parlamentní skupiny strany Fidesz Máté Kocsis poté oznámil, že podpisová akce bude pokračovat nadále, a to s pomocí více než 20 000 aktivistů.

Ve svém projevu Orbán například hovoří o budoucnosti strany Fidesz v Evropské lidové straně. Říká, že o té nebude rozhodovat ELS, ale že si o své budoucnosti rozhodne Fidesz sám podle toho, jakým směrem se po volbách ELS vydá. Podle Orbána se zdálo, že se strana vydá směrem doleva, k liberálnímu Evropskému impériu a Evropě imigrantů, což by pro stranu Fidesz bylo nepřijatelné a ELS by opustila.

Dále ve svém projevu zdůrazňuje důležitost evropských voleb v roce 2019, dříve se podle něj pouze rozhodovalo o tom, zda předseda Evropské komise bude zástupce pravice nebo levice. V roce 2019 se ale nebude rozhodovat pouze o jednotlivci, ale budoucnosti Evropy – a to, zdali vůdci EU budou proimigrační nebo protiimigrační, zda-li Evropa bude nadále patřit Evropanům, nebo zda-li ji věnujeme masám lidí odlišné kultury a civilizace. Zdali bude cílem EU bránit evropské křesťanské hodnoty nebo se podvolit multikulturalismu.

Orbán ve svém projevu říká, že je porucha ve fungování EU. Evropské privilegované elity jsou uzavřeny ve své bublině odtržené od reality, od skutečného života lidí. Uvádí 4 reality – historickou, kulturní, demografickou a geografickou, a říká, že bruselská elita je nebere v potaz. Maďaři prý podporují EU, ale ne v současné podobě, chtějí změnu. Orbán zmiňuje neshody, které má Maďarsko s EU již 9 let,⁶ podstatou problému je vždy fakt, že Maďarsko odmítá dělat to, co mu Brusel diktuje.

Orbán kritizuje vedení EU, které za posledních 5 let nepomohlo Evropě a jejím zemím sílit, ale spíše je oslabovalo – zmiňuje odchod Velké Británie z EU a migrační krizi, která vede k ohrožení bezpečnosti. Hovoří o pesimismu, který vládne v mnoha zemích Evropy, kde mnoho lidí nevěří, že se budoucí generace budou mít lépe než ty dnešní. Za hlavní příčinu tohoto pesimismu označuje právě přístup k migraci. Lidé mají strach, že Evropa nadále nebude evropská a podle Orbána žádají ochranu křesťanské kultury a tradic. Migranty označuje za masové populační hnutí, které nikdy nebývá pokojné, a nevyhnutelným důsledkem pohybu velké masy lidí je konflikt.

⁶ Orbánova strana Fidesz je jedinou vládní stranou v Maďarsku od roku 2010, tedy 9 let.

Příčiny migrační krize podle něj nejsou externí jako chudoba, hlad, sucho, klimatická změna nebo válka, ale interní – v Evropě se rodí méně dětí než jinde na světě. Migrační krize odhaluje všechny problémy, které současná Evropa má – krize identity, krize politického vedení, demografické problémy, snižující se konkurenceschopnost a nevraživost mezi západními zeměmi a střední Evropou.

Většina občanů EU má podle Orbána strach z masivní imigrace, například 61% ji vidí jako překážku v ekonomickém vývoji a 70% si myslí, že aktivita EU je v této otázce nedostatečná. Naproti těmto občanům staví Orbán univerzity, neziskové organizace, výzkumné instituce nebo média, která mají podle něj velký vliv, ale i kdyby byly ještě silnější, nebyly by schopné zvrátit selský rozum běžných občanů, kteří se staví proti migraci.

Podle jeho názoru by mohla EU zastavit migrační krizi, kdyby chtěla. Současné vedení EU nicméně prý podporuje migraci – například oslabuje práva členských států na ochranu hranic, zřizuje víza pro migranty, zvyšuje financování organizací, které pomáhají migrantům, nebo finančně vydírá členské státy, které stojí v opozici proti těmto opatřením. To vše v Bruselu prý dělají proto, že chtějí více moci, chtějí vytvořit nadnárodní superstát, Spojené státy Evropské. Stojí jim nicméně v cestě právě národní státy a křesťanská kultura. V Bruselu teď převládají elity, které věří, že pokud se podaří pomocí mas migrantů vymýtit primát evropské křesťanské kultury, podaří se oslabit a posléze eliminovat i národní státy. Proto prý z Bruselu neslyšíme žádné návrhy ohledně rodinné politiky, jelikož Brusel naopak usiluje o snižování evropské populace a navyšování počtu migrantů. Program pro legální migraci je podle Orbána krycí jméno pro program pro nahrazení evropské populace.

Orbán chce pro budoucí generace zachovat možnost volby ohledně jejich budoucnosti, pokud se ale Evropa stane kontinentem imigrantů, budoucí generace si podle něj nebudou moci zvolit svůj způsob života.

V prvním bodě programu na závěr svého projevu říká, že řešení migrační otázky by se mělo vrátit do rukou národních států, v druhém, že by žádná země neměla být povinna přijímat migranty. Třetí bod říká, že nikdo by neměl mít možnost vstoupit na území Evropské unie bez platných dokladů, ve čtvrtém požaduje zrušení karet a víz pro migranty, v pátém bodě říká, že by EU neměla dávat žádné další finance Georgi Sorosovi a jeho imigračním organizacím a místo toho tyto prostředky využít pro podporu ochrany

hranic. Za šesté nikdo v Evropě nesmí být diskriminován proto, že je křesťan. A za sedmé, v čele EU by měli stát antiimigrační lídři. Více jednotlivé body ve svém projevu nerozvádí.

3.2.5. Role lídra

Současný lídr strany Viktor Orbán patří mezi její zakladatele, je jejím předsedou po většinu její existence, nejprve nepřetržitě mezi lety 1993 (kdy byl zaveden post předsedy strany) až 2000, poté od roku 2003 do současnosti. Orbánova pozice jako předsedy strany byla zpochybněna pouze jednou, a to po volbách v roce 1994 (Kovarek a Soós, 2016, str. 200). I přes volební prohru se nicméně žádná z významných osobností strany nepostavila ve volbě proti Orbánovi (Szczzerbiak a Hanley, 2006, str. 107). V následujících volbách předsedy v roce 1995, 1997 a 1999 Orbán neměl oponenta (Szczzerbiak a Hanley, 2006, str. 107). V letech 2000-2001 byl předsedou strany László Kövér, v letech 2001-2002 Zoltán Pokorni a poté 2002-2003 János Áder (Tavits, 2013, str. 225). Jednalo se o loajální členy strany, kteří patřili mezi její zakladatele, zvoleni byli na základě přání Orbána (někteří byli jeho přáteli z koleje) (Kovarek a Soós, 2016, str. 200). Podle Kovarka a Soóse byl nicméně faktickou hlavou strany po celé toto období Viktor Orbán, který byl jednoznačným lídrem opozice, a nadále posiloval svou neformální moc ve straně. Autoři také uvádějí, že volba předsedy strany je zřídka kdy soutěživá, Kongres obvykle nemá na výběr z více kandidátů.

Proces centralizace strany započal již v roce 1993, kdy byla přijata základní struktura strany a zaveden post předsedy. V roce 2003 došlo k dalším změnám, které ještě posílily autoritu předsedy strany a také Celostátní předsednictvo (Kovarek a Soós, 2016, str. 201).

Centrální role vedení je zřejmá i z procesu tvorby kandidátních listin pro parlamentní volby a volby do Evropského parlamentu, při kterém hraje stěžejní úlohu Dohodovací výbor pro volby, který je složen ze sedmi (v případě voleb do Evropského parlamentu osmi) členů nejvyššího vedení, samozřejmě včetně předsedy Viktora Orbána. Pokud vezmeme v potaz uvedenou situaci kolem volby nového předsedy strany, kdy byl sice Orbán formálně několik let nahrazen někým jiným, nicméně se vždy jednalo o jím určeného kandidáta a jemu blízkého člověka, a při volbě předsedy Orbán nemívá oponenta, lze usuzovat, že na nejvyšších postech strany se vyskytují loajální lidé, kteří sdílí Orbánovu politiku. Lze usoudit, že jeho vliv na tvorbu kandidátních listin je tedy značný. To dokládá i text autorů Anny Szilágyi a Andráse Bozókiho z roku 2015, kteří

ve své analýze rétoriky Viktora Orbána uvádějí, že uvnitř strany momentálně neexistuje silná skupina, která by přinášela kritický postoj k politice Orbána a představovala alternativu k němu. Jeho vůle je závazná a nemá žádné limity (Szilágyi a Bozóki, 2015, str. 154).

Dalšími pravomocemi, kterými dle stanov předseda strany disponuje, a které dokládají jeho centrální úlohu, je například pravomoc vykonávat zaměstnavatelské pravomoci nad některými pracovníky strany (například ředitel strany), pravomoc samostatně dosazovat na některé posty jím vybrané osoby, pravomoc svolat zasedání jakéhokoli orgánu strany, nebo pravomoc přijímat závazná rozhodnutí pro členy a nižší organizační jednotky strany.

Viktor Orbán je také hlavním reprezentantem strany navenek. Jeho rétorické schopnosti a projevy, ve kterých prezentuje program strany a vizi budoucího směřování země, jsou nejdůležitějším způsobem komunikace strany s občany. Ze své pozice předsedy vlády od roku 2010 tento způsob komunikace nadále upevňuje, a své postavení využívá k vytváření dojmu, že stát a vláda rovná se Fidesz.

4. Analytická část

4.1. Vznik a vývoj strany

Ve vývoji strany Fidesz je důležitým bodem zlom ve způsobu organizace strany. Její počátek byl spojen s iniciativou studentů, spolužáků z vysoké školy, kteří chtěli vytvořit studentskou organizaci jako protipól k socialistickému svazu mládeže. Následný vývoj, kdy se Fidesz účastnil rozhovorů u kulatého stolu a podílel se na rozpadu komunistického režimu v Maďarsku, vedl k postupné přeměně studentského svazu v klasickou politickou stranu. I přesto, že svaz vznikl na základě aktivity skupiny studentů, a lze tedy říct, že strana vznikala z centra, její organizační uspořádání bylo původně volnější – pro stranu bylo typické kolektivní vedení, což odráželo i původní liberální zaměření strany. Zlomem ve vývoji byl rozpor mezi dvěma předními představiteli strany, kteří zastávali odlišný pohled na její budoucnost. Pokračování v liberální struktuře a programu na straně jedné prezentoval Gábor Fodor, na straně druhé příklon k centralizované struktuře strany s programem zahrnujícím větší důraz na národ byl reprezentován Viktorem Orbánem. Poté, co ve straně převládlo křídlo Orbána, vnitřní opozice ze strany odešla, což Orbánovi pomohlo v následném posunu k ještě větší míře centralizace a příklonu ke konzervatismu.

Pokud bychom chtěli charakterizovat vznik strany podle Panebianca, tak strana vznikla teritoriální penetrací, jelikož za jejím vznikem nestálo spojení lokálních nezávislých buněk, ale jedna centrální skupina, která byla hlavním hybatelem vývoje strany. Co se týče přítomnosti externího sponzora, tak byla strana v průběhu 90.let závislá převážně na státní podpoře (příspěvky za hlasy ve volbách), v roce 1990 tvořila 83,8% příjmů strany právě podpora státu, v roce 1991 to bylo dokonce 91,2%. Postupně si nicméně strana začala budovat i jiné zdroje příjmů. Členské příspěvky tvořily až do roku 2000 méně než jedno procentu příjmů strany, v roce 2000 došlo k nárůstu na 6%, i přesto tvoří členské příspěvky zanedbatelnou část rozpočtu (Enyedi, 2006). Externí sponzor tedy v počátku strany nebyl přítomen.

Posledním Panebiancovým faktorem je role charismatu lídra strany. Viktor Orbán byl výrazným představitelem Fideszu od svého projevu na pohřbu Imreho Nagye. Poté, co se mu podařilo prosadit centralizovanou strukturu strany a její příklon ke konzervativnímu, národně laděnému programu, se mu podařilo vybudovat si ve straně stěžejní pozici, kdy kromě období mezi lety 2000-2003 je nepřetržitě předsedou strany, a i v období, kdy jím nebyl, byl předsedou zvolen kandidát, kterého sám Orbán navrhl. Orbán tedy disponuje značnými neformálními pravomocemi a je nesporným lídrem strany a jejím charismatickým vůdcem.

Hnutí ANO 2011 mělo původně podle vyjádření jejího pozdějšího zakladatele Andreje Babiše vznikat jako hnutí občanů, odspodu, ve kterém by se sám politicky neangažoval, ale byl by ochoten ho podpořit. Postupem času svůj postoj pozměnil, stal se zakladatelem hnutí ANO 2011, poté i přes počáteční odmítání přijal jak roli předsedy hnutí, tak nakonec roli volebního lídra. Strana tedy nakonec vznikala z centra, podle Panebiancovi teorie teritoriální penetrací, kdy nejprve byly utvořeny centrální orgány strany, které poté za účelem kandidatury ve volbách začaly vytvářet lokální buňky.

Co se týče existence významného sponzora v počátcích strany, jak bylo řečeno v kapitole Role lídra v případové studii o hnutí ANO 2011, hrál významnou roli Agrofert, jehož jednotlivé firmy byly kromě samotného Babiše největšími sponzory strany v roce 2012. V roce 2013 ale většinu příjmů strany tvořily půjčky a poklesl objem darů na necelých 8 milionů. Strana také začala získávat státní příspěvky. Nicméně co se týče samotného vzniku hnutí, lze říci, že strana měla významného sponzora, který byl ale zároveň jejím zakladatelem a členem, tudíž se nejedná o externího sponzora.

Posledním Panebiancovým kritériem je přítomnost charismatu. Andrej Babiš je bezesporu považován za hlavní osobu strany, je jejím zakladatelem, hlavní tváří a hlavním ideovým lídrem. Pravidla fungování strany jsou vytvořena tak, aby mu vyhovovala a aby mohl pohodlně stranu ovládat, a pokud se náhodou objeví pravidlo, které by bylo s jeho zájmy v rozporu, stanovy se upraví (viz. kauza ohledně morálního kodexu hnutí).

Pokud se podíváme na míru institucionalizace strany, jak Fidesz, tak ANO 2011 by podle Panebiancovy teorie spadaly pod zvláštní případ strany založené na osobním charismatu. Tento typ strany buď vůbec neprochází procesem institucionalizace, nebo naopak vytvoří silně institucionalizovanou organizaci. Právě v tomto je rozdíl mezi Fideszem a ANO 2011. Pro hnutí ANO je typické spojení v jedné osobě jak zakladatele a lídra strany, ale také hlavního sponzora strany. Andrej Babiš je defacto majitelem strany a její značky, většina voličů volí právě Andreje Babiše, spíše než ANO 2011. Pokud jde o míru institucionalizace, je zřejmé, že daná pravidla definovaná ve stanovách strany nejsou hodnotou samy o sobě, ale spíše prostředkem k dosažení cíle pro předsedu strany, a také určitým „fikovým listem“, který má simulovat standardní organizaci a fungování strany. Když jsou ale daná pravidla v rozporu se zájmy jejího předsedy, dojde k jejich úpravě tak, aby mu vyhovovala. Předseda tedy defacto stojí nad těmito pravidly a jeho zájem je postaven nad organizační strukturu strany.

Fidesz se sice také postupem času vyvinul směrem k větší míře centralizace a větším pravomocem pro své vedení a předsedu, nicméně tato pravidla se stala hodnotou sama o sobě, strana je přijala za své. To může souviset například s délkou existence strany Fidesz, která je podstatně delší než u ANO 2011, ale také s tím, že za centralizovanou strukturou stojí dle mého názoru přesvědčení o jeho organizační výhodnosti, díky které strana může být stabilní součástí stranického systému, vyhrávat volby a prosazovat svůj program. Jedná se o nástroj k prosazení stranické jednoty, která je potřebná k přežití strany, spíše než o nástroj lídra strany, který stranu zároveň sponzoruje, a který sice také potřebuje jednotu a loajalitu, ale spíše v přístupu ke své osobě než ke straně, jako tomu je u ANO 2011.

Důležitým prvkem genetického kódu je i typ legitimacy. U Fideszu se jedná o legitimitu vnitřní, jelikož v období vzniku, a ani později, nebyla existence strany spjata s jedním dominantním externím sponzorem. Oproti tomu u hnutí ANO 2011 existuje jeden

stěžejní sponzor, který je ale zároveň zakladatelem a lídrem strany. Nejedná se tedy na první pohled o externí legitimitu, nicméně provázanost s koncernem Agrofert hraje významnou roli v konstruování identity strany – jasně vymezuje, komu mají být členové loajální. Loajalita členů je spíše loajalitou k firmám zakladatele hnutí Babiše než ke straně jako takové. I když Agrofert nebyl po celou dobu existence strany jejím hlavním zdrojem příjmů, a Babiš již není oficiálně majitelem koncernu, je z mnoha kauz kolem Andreje Babiše a jeho střetu zájmů zřejmé, že je stále silně vázán ke své bývalé firmě a její podnikání leží ve středu jeho zájmu.

Míra institucionalizace je tedy dle mého názoru u strany Fidesz vysoká, její budoucnost není nutně spjatá s osobou Viktora Orbána na postu předsedy strany, ale je možná existence i po jeho odchodu, ač lze očekávat, že se na výběru nového lídra bude sám podílet. I podle stanov strany se například Kongresu účastní i zakladatelé strany, mezi které Orbán patří, jakožto bývalý předseda vlády za Fidesz bude nadále i součástí předsednictva strany. Naopak institucionalizace u hnutí ANO 2011 podle Panebiancovy teorie neproběhla. Strana je pouze nástrojem svého lídra, její vznik byl úzce spjat s jeho firmou. To, že strana neprošla procesem institucionalizace, dokládá například nerespektování vlastních pravidel, která si strana stanovila – v případě již zmíněného morálního kodexu.

Kodex byl nejdříve upraven tak, aby Babiš i přes své kauzy nadále splňoval jeho požadavky, nicméně i v současné době je Babiš v rozporu s dalšími pravidly kodexu. Reprezentant hnutí by se například neměl dostat do střetu zájmů, případně ho co nejrychleji vyřešit. Současná kauza ohledně střetu zájmů Babiše, který se stal předmětem auditu Evropské komise, ukazuje, že i přes převedení Agroferty do svěrenského fondu, je stále tato firma navázána na Babiše, a ten tedy nadále je ve střetu zájmů. Pravidla kodexu tedy zřejmě zcela neplatí, minimálně ne pro lídra hnutí. Strana by po odchodu Babiše pravděpodobně nepřežila. Členové jsou loajální k Andreji Babišovi, který pro ně představuje symbol úspěchu a možnost kariérního růstu, hodnotu pro ně ale samotná strana a její organizace pravděpodobně nemá.

4.2. Program a ideologie

Jak již bylo řečeno, ideologicky se dnes Fidesz profiluje jako konzervativní, na národ zaměřená strana. Zaměřuje se na podporu tradiční rodiny, růst populace, křesťanské hodnoty, ochranu maďarské a křesťanské kultury apod. Důležitou roli v rétorice strany

nicméně hraje populismus, který je s prezentováním těchto hodnot spojen. Pokud se podíváme na stranu Fidesz optikou definice populismu Case Mudda a C. R. Kaltwassera, Fidesz vnímá společnost jako rozdělenou na čistý lid, tedy příslušníky maďarského národa, kterým záleží na jeho přežití a na hodnotách, na kterých je postaven, a dle Orbánovo vlastních slov elitu občanů světa, případně privilegované evropské elity, které jsou odtržené od reálného světa a nerozumí obyčejným občanům.

Lid je tedy v rétorice Orbána definován národně – jedná se o všechny Maďary, kterým záleží na zachování maďarské kultury a státu. Dále je pojem lid spojen s konceptem obyčejných občanů, který prezentuje kulturní a socioekonomický rozměr rétoriky – ochranu maďarských a křesťanských tradic a kultury, kterou se snaží elity postupně narušovat a nakonec vymýtit. Elitami, proti kterým Fidesz bojuje, a které jsou obviňovány ze záměrného ničení maďarského státu, jsou nadnárodní síly reprezentované Evropskou unií, Georgem Sorosem a neziskovými organizacemi, a také opozičními stranami v Maďarsku, které mají být podle Orbána financovány ze zahraničí právě Georgem Sorosem. Je zde přítomen prvek rétoriky zmiňovaný Muddem a Kaltwasserem, že elity přímo jednají proti zájmům lidu, a to konkrétně například v podobě upřednostňování zájmů EU před zájmy státu. Elity jsou také označovány za součást globálního spiknutí, což je také jeden z prvků zmiňovaných autory. Jak Viktor Orbán líčil ve svém projevu pro volby do Evropského parlamentu, cílem EU je pomocí oslabení křesťanské kultury a hodnot postupně zničit i národní stát, aby mohl vzniknout již zmíněný nadnárodní superstát. Toho má být dosaženo právě přílivem migrantů, na němž se mají podílet právě neziskové organizace v čele s Georgem Sorosem. V projevu pro volby do EU Orbán zmiňuje i pojem selský rozum, což je také jeden z populistických konceptů, který odlišuje běžné občany od elit, které podle něj reprezentují například univerzity, neziskové organizace nebo média.

Hnutí ANO 2011 se oproti Fideszu nesnaží profilovat jako reprezentant nějaké konkrétní ideologie. Jak bylo řečeno, v průběhu vývoje se strana definovala například jako pravicová se sociálním cítěním (což říkal Babiš v roce 2014), ve straně se vyskytovaly i tendence k většímu přiklonění k pravicové politice, nicméně v roce 2019 Andrej Babiše opět konstatoval, že ANO 2011 je strana pro všechny občany, bez konkrétního ideologického zaměření. Mnohá opatření vlády hnutí ANO 2011 jsou nicméně zaměřena levicově, v rozpočtu rostou výdaje na sociální opatření (například bonus k běžné valorizaci důchodů, nebo zlevněné jízdné pro studenty a důchodce). Tyto změny jsou

často silně kritizované opozicí, která je tvořena převážně pravicovými stranami, a to z důvodu, že jsou pouze snahou „koupit“ si voliče, a zmíněné prostředky poté chybí v důležitějších oblastech, například v sociálních službách. Vláda podle opozice projídá budoucnost dalších generací (ČTK, 2019a).

Právě ideologická neukotvenost umožňuje hnutí značnou pružnost při tvorbě programu, který je utvářen dle konkrétní situace, pro konkrétní problematiku, a může být jak pravicový, tak levicový. Záleží na převažující náladě ve společnosti. Pokud se podíváme na program hnutí ANO 2011 pohledem definice populismu Mudda a Kaltwassera, v jeho rétorice se již od počátku objevovalo vymezení proti tehdejším elitám, které byly podle Babiše zkorumpované. Jedná se o základní apel, na kterém bylo hnutí Babišem založeno – boj proti korupci a tradičním stranám, které korupci neřeší a samy se na ní podílejí. Stát a strany selhávají ve své roli, neplní vůli občanů a nesnaží se rozhodovat v jejich zájmu, místo toho rozhodují v zájmu nejrůznějších vlivových skupin, které je na jejich posty protlačily. Hlavním rysem populismu hnutí ANO 2011 je volání po efektivitě, zbavení se starých elit v podobě zkorumpovaných tradičních stran, které jsou napojené na nejrůznější zákulisní hráče.

Důraz na vedení státu jako firmy, které má celé fungování státu zefektivnit a zlevnit, je stále hlavním tahákem hnutí. Babišova vláda cíleně přidává peníze v těch oblastech, kde na to voliči slyší. Dále například vláda přijímá opatření, kterými se snaží podbízet obyčejným lidem a jejich stylu života, například v podobě snížení DPH na pivo a současné zachování stávající úrovně spotřební daně na pivo, i když má dojít ke zvýšení spotřební daně na tvrdý alkohol, které vláda obhazuje bojem proti škodlivým dopadům alkoholu (Studená et al., 2019).

Lid je brán nejen jako suverén, který má právo se postavit proti stávajícímu systému, pokud má pocit, že nehájí jeho zájmy, ale také jako „obyčejní lidé“, kteří jsou stavěni proti nepříteli v podobě politického establishmentu, který je reprezentován tradičními stranami. Elita je definována jako tradiční politické strany, které se podílely na moci, a na ně navázané vlivové skupiny.

Vymezování proti elitám je využíváno neustále, i když je hnutí od roku 2013 členem vlády a po volbách v roce 2017 dokonce koaliční vládu jako nejsilnější strana po volbách vytvořilo. Tradiční strany jsou nadále obviňovány z velké části problémů v zemi, Babiš a ANO se nyní podle svých slov snaží pouze napravovat škody jimi napáchané. Argument,

že bylo ANO součástí vlády mezi lety 2013-2017, je zpochybňován tím, že jim v prosazení změn bránil koaliční partner, nejsilnější strana v tehdejší vládě ČSSD. Příkladem budiž například situace na ministerstvu dopravy, kdy od roku 2013 tento post ovládá hnutí ANO, i přesto jsou za problémy v tomto resortu obviňovány předchozí vlády (Pavlíček a Guryčová, 2018).

Nepřátelskými elitami jsou nicméně například i média, která se podle Babiše podílejí na kampani proti němu. Za politickou kampaň Babiš a zástupci hnutí ANO 2011 označují všechny kauzy, které byly postupně za dobu jeho působení v politice zveřejněny a některé dokonce prověřovány policií (jako kauza Čapí hnízdo). Babiš všechny kauzy označuje za nesmysl a za cílenou kampaň proti němu, která ho má odstranit z politiky. Opoziční strany obviňuje z toho, že jejich jediným programem je „antibabiš“, a žádný další vlastní program nemají (Novinky.cz, 2016). V rozhovoru pro server Novinky.cz dokonce na konci roku 2018 Babiš na otázku týkající se usnesení Evropského parlamentu⁷ řekl, že se kampaň „antibabiš“ přenesla na evropskou úroveň a zasadili se o to někteří čeští europoslanci, z nichž jmenuje například Jiřího Pospíšila (TOP 09) nebo Tomáše Zdechovského (KDU-ČSL) (Rovenský a Právo, 2018).

Ideologicky se tedy strany značně liší. Fidesz se profiluje jako konzervativní národně zaměřená strana s důrazem na křesťanské hodnoty a ochranu křesťanské civilizace, hnutí ANO 2011 se ideologicky odmítá zařadit, ač je podle přesunu voličů mezi stranami ve volbách v současné době spíše stranou levicovou. Společným rysem obou stran je přítomnost populismu, který nicméně nabývá různého charakteru v obou případech. V případě Fideszu se jedná o vytvoření vnějšího nepřítele, kterému se musí Maďaři postavit jednotně jako národ, aby ochránili svou kulturu, tradice a státnost. U hnutí ANO 2011 je populismus postaven na vizi vnitřního nepřítele reprezentovaného tradičními politickými stranami a na nich navázanými subjekty, které jsou příčinou korupčního prostředí v zemi, a proti kterým má mít působení hnutí očištný efekt. U strany Fidesz se jedná o rétoriku zaměřenou na silné hodnoty jako kultura, tradice a rodina, kdežto u hnutí ANO na hodnoty jako efektivita a ekonomická prosperita. Rozdíl je bezesporu ovlivněn charakterem společnosti a jejími hodnotami, jelikož maďarská společnost je více orientována na křesťanské tradiční hodnoty a národ, kdežto občané ČR jsou více pragmatičtější zaměření a soustředí se na ekonomickou prosperitu. Konkrétní náplň

⁷ Ten požádal Evropskou komisi o zastavení evropských dotací pro Agrofert kvůli Babišovo střetu zájmu.

populismu je tedy uzpůsobena prostředí, což konstatují ve své práci Mudde s Kaltwasserem.

4.3. Organizační struktura

V této kapitole se zaměřím na komparaci organizační struktury dle stanov zkoumaných stran, a to zejména na otázku členství, tvorbu kandidátních listin a také pravomoci předsedy, případně předsednictví strany, které by měly nejlépe vypovídat o míře centralizace strany. V poslední části se budu věnovat zařazení stran k organizačním typům definovaným v úvodu teoretické části.

4.3.1. Členství

Přijímání nových členů strany Fidesz mají na starosti místní organizace, těm je žádost doručena a také ji posuzují. K žádosti musí zájemce připojit doporučení tří členů strany, kteří jsou její součástí minimálně jeden rok. Oproti tomu proces přijímání nových členů hnutí ANO 2011 je komplikovanější. Dle stanov musí žadatel podat přihlášku do Hlavní kanceláře hnutí, k přihlášce musí doložit například i doklad o beztrestnosti a bezdlužnosti, a také se musí zavázat, že bude dodržovat stanovy strany a Morální kodex strany. Poté je žádost předána Oblastní organizaci, která rozhoduje o přijetí přihlášky k dalšímu zpracování. Pokud se jí rozhodne přijmout, žadatel získá status čekatela na členství. K žádosti poté připojí svá stanoviska příslušné Místní, Oblastní a Krajská organizace, a nakonec o přihlášce rozhoduje Předsednictvo strany.

Proces je tedy nejen komplikovanější, ale také oproti Fideszu značně centralizovaný, jelikož o přijetí členů rozhoduje Předsednictvo strany. To má tedy plnou kontrolu nad každým přijatým členem. Nicméně i strana Fidesz má kontrolní mechanismus, a to v podobě doporučení od tří stávajících členů. Žadatel musí mít již nějakou vazbu na stranu a její členy, pro udělení doporučení musí mít člen strany v žadatele důvěru. Pokud by například doporučil někoho nevhodného, mohlo by se to odrazit i na jeho dalším působení ve straně. Nicméně o centralizaci v přijímání nových členů hovořit nelze.

Zaniknout může členství v případě obou stran zrušením místní, případně u hnutí ANO také oblastní, organizace. U strany Fidesz o tomto zrušení rozhoduje předsednictvo Celostátního výboru. V případě hnutí ANO rozhoduje Předsednictvo strany. I na základě tohoto procesu má předsednictvo hnutí významnější pravomoci než předsednictvo strany Fidesz, ANO 2011 je více centralizovanou stranou.

4.3.2. Tvorba kandidátních listin

Proces tvorby kandidátních listin se v obou případech značně liší. V případě strany Fidesz záleží na úrovni voleb. Na komunální úrovni je tvorba kandidátních listin poměrně nezávislá na centru strany. Proces probíhá na úrovni místní organizace, Celostátní předsednictvo se může do procesu zapojit vznesením námitek, pokud by kandidátní listina vážně ohrožovala zájmy strany. Na ostatních úrovních je nicméně proces více centralizovaný. Existuje Dohodovací výbor pro volby, který tvoří 7, respektive 8 v případě voleb do Evropského parlamentu, členů. Součástí jsou vesměs předsedové jednotlivých orgánů strany a také vedoucí národní kampaně, který je volen předsednictvem na návrh předsedy strany. Pouze tento Dohodovací výbor má pravomoc navrhnout kandidátní listiny ke schválení Celostátnímu výboru, stanoviska nižších organizací slouží pouze jako poradní prvek. Podle autorů Kovareka a Soose se nikdy nestalo, že by Celostátní výbor nepřijal předložené kandidáty. Pokud by se tak stalo, rozhodující slovo by měl opět Dohodovací výbor.

V případě hnutí ANO probíhá proces stejně na všech úrovních, podle úrovně voleb se pouze liší organizace, které mohou kandidáty nominovat. Kandidátní listiny schvaluje Výbor strany, který může nominace libovolně měnit nebo zamítnout. Předsednictvo hnutí může nominovat kandidáty na všechny úrovně voleb, předseda strany má zvláštní pravomoc, že může zasahovat i do Výborem schválených kandidátních listin a libovolně je upravit. Nicméně by se mělo jednat vždy o výjimečný a odůvodněný zásah.

V případě tvorby kandidátních listin je tedy opět hnutí ANO více centralizované než strana Fidesz. ANO si drží přímou kontrolu centrálních orgánů i nad kandidátními listinami na komunální úrovni, jeho nominační proces opět dokládá zvláštní pravomoci samotného předsedy strany. Takovéto pravomoci oficiálně dle stanov předseda strany Fidesz nemá. I přesto lze proces u strany Fidesz také označit za značně centralizovaný, jelikož kandidátní listiny tvoří skupina 7-8 lidí z nejvyššího vedení strany, a Celostátní výbor tyto jen schvaluje a dále do nich nezasahuje.

4.3.3. Pravomoci předsednictva a předsedy strany

V případě strany Fidesz je zajímavým prvkem členství bývalého předsedy vlády za Fidesz v předsednictvu. I kdyby se Viktor Orbán rozhodl nekandidovat nadále do předsednictva nebo byl zcela překvapivě poražen, jakožto dosavadní předseda vlády by byl nadále součástí nejvyššího vedení strany. Předsednictvo má například jako jediné ve straně

Fidesz právo vypracovat návrh na změnu stanov strany. Předsednictvo také schvaluje kandidáty na důležité posty ve straně, jako jsou ředitel strany, finanční ředitel nebo ředitelé obchodních organizací, které navrhuje předseda strany. Samostatně může za stranu jednat předseda strany, předseda Celostátního výboru a vedoucí parlamentní skupiny. Ostatní členové předsednictva jednají na základě pověření předsedou strany.

U ANO 2011 může samostatně za hnutí jednat pouze předseda strany a 1. místopředseda, ostatní členové předsednictva pouze na základě pověření předsednictvem strany a pouze ve vymezených oblastech. Centrální úlohu tohoto orgánu dokazuje také článek stanov týkající se pravomocí předsednictva, které má právo rozhodovat o všech záležitostech, které nejsou na základě stanov vyhrazené pro jiný orgán. V rámci předsednictva existuje ještě tzv. Grémium, které je v podstatě užším vedením strany, oficiálně se jedná o stálý poradní orgán předsednictva.

Hnutí ANO 2011 je významněji centralizované kolem osoby svého předsedy, u strany Fidesz je centralizace také vysoká, ale předseda nedisponuje oficiálně dle stanov speciálními pravomocemi, jako je například u ANO pravomoc zasahovat do již schválených kandidátních listin. U Fideszu se jedná o centralizaci do rukou úzké skupiny kolem předsedy strany, organizace strany je složitější, například Celostátní výbor si volí vlastního předsedu a předsednictvo. Jedná se o samostatné funkce, předseda Celostátního výboru je ze své pozice členem Dohodovacího výboru pro volby a Celostátního předsednictva, v rámci kterého disponuje nezávislými pravomocemi. V rámci předsednictva disponuje nezávislými pravomocemi již pouze předseda strany a vedoucí parlamentní skupiny. Předsednictvo Celostátního výboru je tedy významným mocenským polem ve straně.

U hnutí ANO 2011 naopak Výbor nevolí svého předsedu a předsednictvo, jeho zasedání svolává a řídí předseda strany. Toto srovnání opět ukazuje, že hnutí ANO je centralizováno kolem jedné osoby, kdežto Fidesz je organizován spíše kolem úzké skupiny osob kolem Viktora Orbána.

4.3.4. Organizační typ

Pokud se podíváme na organizační typ strany Fidesz, nejlépe by strana zapadala do kategorie catch-all strana. Strana je sice značně centralizovaná, ale ne kolem jedné osoby, spíše kolem úzké skupiny lidí. Ač má lídr i značnou neformální moc, strana prošla procesem institucionalizace a není pouze jeho nástrojem. Dále lídr není podnikatelem,

strana není vázána na jednoho dominantního sponzora, členská základna není tak malá jako například u hnutí ANO 2011 a ideologie je stále přítomná.

Hnutí ANO 2011 by se dalo podle teorie Hopkina a Paolucci charakterizovat jako strana firma – strana má malou členskou základnu, pro kterou je členství prostředkem k dosažení nějaké funkce, moc je centralizována v rukou lídra, strana postrádá ideologii, velkou roli hrají externí experti – hlavně v oblasti marketingu. Pro stranu firmu je typický i nadstandardní přístup do médií nebo jejich vlastnictví, což je také rys, který ANO splňuje – Andrej Babiš v roce 2013 koupil vydavatelství Mafra, pod které spadaly mimo jiné Lidové noviny a MF Dnes (Kejlová, 2013). Andrej Babiš nicméně vždy tvrdil, že obsah svých médií neovlivňuje, navíc jsou momentálně součástí svěrenských fondů. Nicméně audit Evropské komise konstatuje, že i přesto má Babiš nadále vliv na své firmy. Navíc se v minulosti objevily nahrávky, ve kterých se domlouvá s novinářem MF Dnes na době zveřejnění některých článků (Seznam zprávy, 2017). Pochybnosti o nezávislosti těchto médií člověk může získat i z článků a komentářů publikovaných na těchto serverech, které se často staví na stranu Babiše a vlády proti oponentům. Je tedy zřejmé, že pravděpodobně má Babiš stále vliv na tyto média. Dále Babiš disponuje politickými zdroji nejen v podobě osobní popularity, ale také v podobě organizačních výhod (což bylo naznačeno v kapitole Vznik a vývoj strany v Analytické části), ale také v podobě odborných analýz, kdy se významně spoléhá na své marketingové poradce.

Pokud se podíváme na koncept personal party, sami autoři mezi příklady uvádějí hnutí ANO 2011. Jsou splněny všechny tři body, které mají charakterizovat tento typ strany – lídr disponuje značnými formálními i neformálními pravomocemi, je velice pravděpodobné, že po odchodu Andreje Babiše by ANO mělo problém nadále existovat, a to s ohledem nejen na jeho významné pravomoci, ale také proto, že většina lidí volí osobu Babiše, ne hnutí ANO. Strana také postrádá aktivní řadové členy, má malou členskou základnu lidí, kteří usilují o funkce. Autoři tohoto konceptu řadí ANO do speciálního typu strany – v čele s bohatým podnikatelem, který je významným finančním sponzorem při vzniku strany a může (ale nemusí) stranu nadále financovat. Autoři dále uvádějí, že si jsou vědomi překryvu s business firm modelem, ale jako rozdíl mezi těmito dvěma koncepty vidí organizaci strany na bázi firmy. U hnutí ANO lze konstatovat navázání na Agrofert personálně, nicméně organizačně se snaží působit jako standardní politický subjekt s vlastními orgány a stanovami. Také financování pro business firm party je převážně tvořeno soukromým sektorem, nicméně většinu příjmů hnutí tvoří státní

podpora a půjčky (PolitickéFinance.cz, 2016).⁸ Pokud bychom přijali tuto argumentaci, pak by ANO bylo spíše personal party, nicméně dle kritérií Hopkina a Paolucci může být strana řazena i k business firm modelu. Důležité jsou hlavně konkrétní charakteristiky spíše než název kategorie.

4.4. Role lídra

Pokud se podíváme na roli lídra strany Fidesz optikou teorie Case Mudda a C.R. Kaltwassera, nejlépe by Viktor Orbán zapadal do kategorie populistického lídra charismatický strongman. Jak uvádějí autoři, takový typ lídra není závislý na konkrétní funkci – jak bylo vidět například v období mezi lety 2000-2003, kdy Viktor Orbán nebyl předsedou strany, ale i přesto byl jejím faktickým lídrem se silnou neformální autoritou. Jeho moc není ničím narušována, ve straně momentálně neexistuje silnější skupina, která by byla kritická k jeho politice, při volbě předsedy strany Orbán nemívá protikandidáta. Lze říci, že je nesporným lídrem strany.

Ve svém projevu na fóru Maďarské obchodní a průmyslové komory před parlamentními volbami v roce 2018 (Orbán, 2018a) Orbán mimo jiné reprezentoval další rys tohoto typu populistického lídra – schopnost najít řešení a jednat. Tu dokládá úspěchy své vlády a jejich opatření přijatých po roce 2010. Uvádí například, že jejich cíl zároveň snížit daně a podpořit více rodiny, který mnoho odborníků považovalo za nereálný, se podařilo naplnit, a to zavedením speciální daně pro banky. Demonstruje zde svoji schopnost správně se rozhodovat i proti názoru odborníků. Důležitým rysem úspěchu po roce 2010 byl podle Orbána i fakt, že vláda byla odolná vůči diktátu Bruselu a zachovala si svobodu rozhodovat o svých záležitostech. Strana Fidesz je líčena jako jediný skutečný obhájce zájmů obyčejných Maďarů, maďarské kultury a tradic, v jejímž čele stojí právě Orbán, který všem negativním vlivům vzdoruje.

Úspěch konkrétního typu lídra nicméně závisí na schopnosti vytvořit obraz urgentnosti nějakého problému, který si žádá okamžité řešení. Viktor Orbán se spoléhá na otázku migrační krize a roli EU v této problematice. Samotná situace kolem migrační krize není umělým konstruktem Orbána, Evropa se skutečně potýká s touto problematikou, otázkou je, nakolik je tato situace vážná. Orbán ji líčí jako velice závažnou, nebojí se každé volby označit za historický milník, osudový okamžik, po kterém pokud zvítězí opoziční strany,

⁸ Data o financování jsou zde uváděna až do roku 2016.

může následovat cílená likvidace Maďarského státu. Evropská unie je Orbánem líčena jako strůjce migrační krize, která je pro ni prostředkem v realizaci cíle na vytvoření Spojených států evropských, a zničení jednotlivých národních států. Maďarsko je neustále ohroženo jakýmsi globálním spiknutím. Jedná se tedy o značné zveličení reálné situace. Tento typ lídra je typický pro země, které dávají důraz na tradice, čemuž by Maďarsko odpovídalo – samotný Fidesz je stranou s konzervativním zaměřením. Z pohledu outsidera/insidera sami autoři označují Orbána za typického insidera, který původně působil v tradiční politické straně a postupně se začal profilovat jako populistický politik.

Oproti tomu Andrej Babiš představuje spíše typ populistického lídra vox populi, a to konkrétně podtyp podnikatel. Tento typ si buduje svůj status outsidera na základě příslušnosti ke skupině, která není zastoupena v elitě. Jelikož je rozdíl mezi obyčejnými lidmi a elitou podle autorů v morální, a ne socioekonomické rovině, má tento typ lídra šanci uspět, pokud se vyličí jako čestný muž, self made man, který pouze na základě svých schopností přišel ke svému bohatství, a to navzdory zkorumpované elitě. Mnoho jeho voličů právě argumenty o tom, že má dost peněz, a tudíž nebude mít potřebu v politice krást, případně, že je to schopný manažer, který vybudoval svoji firmu jen na základě svých schopností, prezentuje jako hlavní důvody, proč Babišovi věří (HlídacíPes.org, 2017).

Přítomen je i způsob rétoriky, který vstup do politiky prezentuje jako oběť. Babiš se původně nechtěl přímo politicky angažovat, odmítal kandidovat, chtěl být pouze zakladatelem nového občanského hnutí, což nakonec nedodržel. Že je pro Andreje Babiše vstup do politiky obětí říkal v rozhovoru pro regionální Deník již Jaroslav Faltýnek v roce 2013 (Brněnský deník, 2013). Dalším příkladem této sebe prezentace je i vyjádření Babiše na mimořádném zasedání sněmovny 23.3. 2016, kde se řešil Babišův střet zájmů, a kde prohlásil, že do politiky nechtěl a stvořila ho tehdejší politická reprezentace. „*Další z vykonstruovaných kampaní je kampaň o mém střetu zájmů. Ano, mám střet zájmů. Ale já ho nezneužívám. Já jsem do politiky nechtěl. Vy jste mě zplodili. ODS a zkorumpovaný Kalousek, symbol korupce. Moje činnost v politice má na moje firmy jenom negativní dopad.*“ (Kašpar, 2017).

V rozhovoru pro DVTV ze 4.5. 2017 zase Babiš řekl, že zastávat post předsedy vlády by pro něj byla oběť (DVTV, 2017). V říjnu 2018 Babiš při své přednášce na konferenci v

Innsbrucku uvedl, že mu vstup do politiky nic dobrého nepřinesl: „*Byla to pohroma pro moji rodinu i pro moji firmu. A navíc tloustnu.*“ (Palata, 2018). Obětí by měl být Babiš i na základě kauz, které o něm má šířit opozice v rámci kampaně „antibabiš.“

V mediální komunikaci Andreje Babiše hraje důležitou roli i snaha o lidovost a demonstraci příslušnosti k obyčejným lidem. Jeho facebookové statusy začínající oslovením „*Čau lidi,*“ následované snahou o hovorový způsob mluvy, jsou typickým příkladem této tendence.

Co se týče statusu outsidera/insidera podle Mudda a Kaltwassera, lze Babiše označit za vnitřního outsidera, tedy osobu s určitými vazbami na politické elity, nicméně bez vlastní politické aktivity. František Mikš v článku na serveru Echo24.cz uvedl, že se Babiš začal politicky angažovat proto, že začal ztrácet politickou podporu pro své podnikání (Mikš, 2017). Další vazbou na tehdejší elity je například Jaroslav Faltýnek, druhý nejdůležitější muž v hnutí, který byl až do roku 2012 členem ČSSD, a zároveň od roku 2001 působil v rámci Agrofertu, od roku 2007 byl dokonce členem představenstva (Novinky.cz, 2014). Jaroslav Kmenta ve své knize *Boss Babiš* hovoří o vazbách Agrofertu a Babiše na ČSSD, a Babišově rozladěnosti v momentě, kdy se v roce 2007 stal předsedou vlády Mirek Topolánek za ODS, jelikož si musel začít utvářet nové vazby, mimo jiné v bezpečnostních složkách (Kmenta, 2017, str. 122-123).

V charakteristice lídra se tedy Fidesz a hnutí ANO 2011 liší. Viktor Orbán je příkladem charismatického strongmana, který je typický právě pro země se silným důrazem na tradice. Oproti tomu Babiš se profiluje jako zástupce vox populi, úspěšný podnikatel, který chce zatočit s korupcí v zemi a řídit stát jako firmu, což koresponduje s tvrzením autorů, že tento typ lídra může být úspěšný v materialisticky zaměřených společnostech. Orbán je příkladem insidera, politika, který se až postupem času začal profilovat jako populist, Andrej Babiš se sice snaží prezentovat jako outsider, ale jsou pro něj typické vazby na dřívější politické elity, a i jiné složky státní moci. Jedná se tedy o vnitřního outsidera.

4.5. Poptávka a nabídka

Důležitou roli v tom, zda-li se v konkrétní zemi prosadí populističtí aktéři nebo ne, hraje podle Mudda a Kaltwassera poptávka a nabídka. Pokud se podíváme na situaci v Maďarsku před rokem 2010, kdy byla u moci vláda socialistické strany, je zřejmé, že významnou roli hrály jak již zmíněné korupční skandály, tak skandál kolem

socialistického předsedy vlády, který měl na uzavřené konferenci strany přiznat, že lhal voličům ohledně stavu ekonomiky. Významnou roli hrála bezesporu také ekonomická krize, která propukla v roce 2008, která měla značný vliv na podporu tehdejší vlády. Ta nebyla příliš schopná této krizi čelit, což v kombinaci s ostatními skandály strany vedlo k poklesu podpory voličů pro socialistickou stranu a k nárůstu preferencí pravicové opozice (Kuta, 2010). Lze tedy říci, že v zemi byly splněny podmínky pro vyšší poptávku po populistickém stylu politiky, jelikož byli občané znechuceni tehdejší politickou elitou, ztratili důvěru ve vládní strany a rozhodli se volit alternativu, která nebyla spojena s podobnými skandály. Nabídku jim poskytla strana Fidesz, která ani nemusela zveličovat probíhající krizi, aby si získala voliče. Nicméně je zřejmé, že poté, co se podařilo Maďarsku zvládnout ekonomickou krizi, byl Fidesz nucen upravit svůj program, který se začal soustředit na migrační krizi, která Maďarsko v plné síle zasáhla v roce 2015 (ČTK a Venturová, 2015). Z migrační krize a přístupu EU k ní se postupně stalo hlavní téma strany Fidesz, které strana prezentuje jako zásadní ohrožení evropské civilizace, čímž mu přidává na potřebné urgentnosti a závažnosti.

V České republice se volby v roce 2013 (ve kterých poprvé kandidovalo hnutí ANO 2011), také odehrávaly ještě v období ekonomické krize (Vejdová, 2013), důležitější nicméně byl zřejmě fakt, že se jednalo o předčasné volby, které následovaly po skandálu tehdejšího předsedy vlády Petra Nečase.⁹ Ochlazení vztahu voličů k tradičním stranám bylo nicméně patrné již ve volbách v roce 2010, kdy obě do té doby nejsilnější strany ODS a ČSSD ztratily poměrně významnou část podpory, a tyto volby otevřely dveře novým subjektům jako Věci veřejné a TOP 09. Věci veřejné v roce 2010 kandidovaly s programem zaměřeným na korupci, nicméně si prošly v roce 2011 vlastními kauzami, které je připravily o voliče, a pro rok 2013 se tím uvolnilo místo pro stranu s protikorupčním zaměřením, což napomohlo právě hnutí ANO. Byla tedy naplněna poptávka po nové straně, protikorupčně zaměřené, která by se lišila od tradičních stran. Známé je heslo „*Nejsme jako politici, makáme*“, které se objevovalo na billboardech ve volbách v roce 2013, a které toto odlišení demonstruje.

V roce 2013 se hnutí stalo členem vlády, kterou sestavoval Bohuslav Sobotka z ČSSD. ANO působilo ve vládě často jako určitá vnitřní opozice. Zlepšování ekonomické situace, a dokonce přebytkové rozpočty, byly využívány ANO k sebeprezentaci jako hnutí, které

⁹ Více například Soudný et al., 2013.

umí řídit stát lépe než tradiční strany, a potvrzení hesla „*řídít stát jako firmu*.“ Andrej Babiš byl oceňován za své manažerské schopnosti, které prokázal na postu ministra financí, před voliči se prezentoval jako hlavní strůjce úspěchu tehdejší vlády, což vedlo k nárůstu podpory hnutí, které se v roce 2017 stalo nejsilnější stranou a Andrej Babiš usedl do křesla předsedy vlády. Andrej Babiš nabídl voličům přesně to, co chtěli – ekonomickou prosperitu. Nicméně podle odborníků Babiš pouze těžil z přirozeného vývoje ekonomického cyklu, který se příhodně začal lepšit v momentě, kdy se stal Babiš ministrem financí (Česká televize, 2017). Ale jak uvádějí Mudde a Kaltwasser, nejde ani tak o skutečnou situaci, jako o schopnost vytvořit dojem, což se Babišovi podařilo.

V obou zkoumaných případech tedy stranám pomohla tehdejší situace v zemi, ať už ekonomická krize, nebo další skandály kolem tehdejších vládních stran. Fidesz v průběhu své vlády změnil své hlavní téma z řešení hospodářské krize k migrační otázce. Hnutí ANO 2011 naproti tomu stále spoléhá hlavně na prezentaci ekonomických úspěchů své vlády. Ač dnes vláda tvoří schodkové rozpočty, je spojována s přidáváním financí na důchody, se zvyšováním rodičovského příspěvku nebo slevou na jízdné, což v očích veřejnosti nadále budí pozitivní dojem a ANO si nadále udržuje stabilní podporu. Nabídka Fideszu se tedy v současné době opírá hlavně o upozorňování na rizika migrační krize, která by mohla mimo jiné narušit ekonomickou prosperitu země a také zničit křesťanskou kulturu, přičemž Fidesz se prezentuje jako jediný ochránce před těmito vlivy, hnutí ANO svoji nabídku opírá o dosažené úspěchy v rámci svého vládnutí a sliby, že bude ještě lépe, pokud bude mít nadále ANO podporu voličů.

4.6. Varovné signály

V této kapitole budu analyzovat obě zkoumané strany pomocí 4 varovných signálů Levitského a Ziblatta. Co se týče případu Maďarska a Orbána, autoři sami říkají, že jeho autoritářské tendence byly do vítězství ve volbách v roce 2010 skryté, tudíž nelze posuzovat varovné signály před převzetím vlády stranou Fidesz. Nicméně lze posoudit její chování v rámci vlády, které značí už nejen pouze tendence, ale skutečné proměňování systému.

Prvním signálem je odmítání nebo chladná podpora demokratických pravidel hry. Podrobněji autoři tento bod spojují s odmítáním ústavy a ochotou ji „*znásilňovat*“ (Levitsky a Zibblatt, 2018), případně odmítání uzнат výsledky voleb, nebo podpora neústavních způsobů svržení vlády (více Příloha č.1). Fidesz prosadil novou ústavu podle

svých představ pouze hlasy svých poslanců, jelikož disponoval ústavní většinou. Také například změnil volební zákon ve svůj prospěch. Lze tedy konstatovat, že toto kritérium strana naplnila, a to přímo změnou pravidel hry.

Druhým bodem je popírání legitimacy politických oponentů, podrobněji autoři uvádějí například popisování soupeřů jako podvratných sil nebo nepřátel stávajícího ústavního systému, nebo spojování soupeřů s bezpečnostní hrozbou pro stát nebo pro způsob života občanů, nebo tvrzení, že jsou soupeři agenti cizích vlád. Všechny tyto prvky ve své rétorice Fidesz využívá, opozice je spojována s globálním spiknutím financovaným Georgem Sorosem, kterému jde o zničení maďarského státu a kultury, a to formou migrace.

Třetí bod týkající se násilí naplněn není. Čtvrtý bod se týká připravenosti omezovat občanská práva oponentů případně i médií. V roce 2011 byl v Maďarsku přijat mediální zákon, který byl kritizován za omezování svobody tisku. Jeho zněním se zabýval jak maďarský Ústavní soud (Jemelka, 2011), tak Evropská unie, po jejímž nátlaku byl zákon upraven, nicméně v něm nadále zůstalo několik problematických pasáží – například paragraf zakazující štvání proti osobám a skupinám, který nahradil v původním zákoně paragraf proti urážkám (Česká televize, 2011a). V původní verzi zákona bylo i právo vládních představitelů bez odkladu reagovat v médiích na jakoukoli zprávu, se kterou nebudou souhlasit (Jemelka, 2010). Dále například zprávy pro veřejnoprávní média měla tvořit jedna státní agentura a o porušování zákona měla rozhodovat rada složená z lidí blízkých vládě (Česká televize, 2010).

Ač nakonec po nátlaku proběhly změny v mediálním zákoně, záměr omezovat svobodu médií je zřejmý, což dokládá i zpráva Freedom House o svobodě médií. V posledním zveřejněném reportu z roku 2017 je tisk označován za částečně svobodný (Freedom House, 2017a). V reportu se uvádí, že například největší nezávislý deník byl poté, co odhalil sérii skandálů, která se týkala i vládnoucí strany, suspendován, a později se dostal do vlastnictví firmy napojené na spojence Viktora Orbána. Je tedy zřejmé, že strana Fidesz splňuje i čtvrtý varovný signál.

Pokud se podíváme na případ hnutí ANO 2011, lze říci, že hnutí, a především jeho předseda Andrej Babiš chabě podporují demokratická pravidla hry. Jedním z příkladů může být kauza kolem výměny ministra kultury z roku 2019. Prezident Miloš Zeman odmítal jmenovat předsedou vlády navrženého kandidáta, čímž podle mnohých

odborníků porušoval ústavu. Předseda vlády disponoval možným řešením situace, a to podáním kompetenční žaloby, kterou by posuzoval Ústavní soud. Andrej Babiš nicméně odmítl řešit spor s prezidentem kompetenční žalobou, chtěl spor řešit diskusí (ČTK, 2019c). Řešení sporu před soudem by nicméně napomohlo vyjasnění pravomocí mezi prezidentem a premiérem, a napomohlo zpřesnění výkladu ústavy. Nepodání žaloby mělo za následek další posílení pozice prezidenta na úkor parlamentního systému, ve kterém má být hlavou exekutivy vláda, Babiš tím přispěl k vytvoření precedentu do budoucna. Hnutí se dále negativně postavilo k ústavní žalobě na prezidenta republiky, kterou předtím schválil senát. Zamítlo tedy jediné možnosti, jak se stát může vypořádat s prezidentem, u něhož jsou pochybnosti ohledně ústavnosti jeho chování. Důvodem je bezesporu spojenectví mezi Zemanem a Babišem, kteří se navzájem „chrání“ a vychází si vstříc. Takové spojenectví bylo Babišem postaveno nad ústavu, tedy nad základní principy českého státu.

Dalším porušením pravidel hry, nicméně zatím pouze z pohledu opozice, byla situace kolem přijetí daňového balíčku, kdy měl být dvakrát koaličními partnery porušen jednacím řád sněmovny. Opozice reprezentovaná ODS a TOP 09 avizovala, že podá proti způsobu jeho schvalování ústavní stížnost (ČTK, 2019d).

Demokratická pravidla hry Babiš porušuje například i přístupem k demonstrantům, se kterými se odmítá setkat a debatovat: *„Doporučuji mu (Mikuláši Minářovi, předsedovi spolku Milion chviliek, který pořádá proti Babišovi demonstrace (poznámka autorky), ať si založí politickou stranu nebo hnutí a utká se o přízeň voličů ve svobodných demokratických volbách. To je totiž legitimní prostředek, jak může změnit poměry ve společnosti, se kterými je očividně nespokojen.“* (Hroch, 2019). Svými výroky snižuje legitimitu občanské společnosti a bagatelizuje roli občanské aktivity, kterou redukuje pouze na volby. Liberální demokracie není nicméně založena pouze na konání svobodných voleb a aktivita občanské společnosti je jednou z jejích podstatných součástí.

Neformální pravidla hry, která se vytvářela v průběhu celého vývoje demokratického zřízení v ČR, Babiš nerespektuje ani svou neochotou odstoupit i přes trestní stíhání vedené proti jeho osobě. Legálně není stanovena povinnost odstoupit z funkce kvůli trestnímu stíhání, nicméně se jedná o součást politické kultury – v situaci, kdy je předsedou vlády trestně stíhaná osoba, vznikají pochybnosti o nezávislosti vyšetřování a stíhání, jelikož ze své pozice může mít na resorty spravedlnosti a vnitra vliv. Dochází dle

mého názoru k narušení principu rovnosti všech občanů před zákonem, a i přes presumpci nevinny by proto měl Babiš odstoupit z úřadu předsedy vlády, aby svým dalším působením na tomto postu nenarušoval důvěru v nezávislost policie a justice. V případě auditu Evropské komise, který konstatuje jeho střet zájmů, Babiš nadále tento střet odmítá a nepodniká kroky k jeho vyřešení, čímž porušuje platnou evropskou legislativu. V momentě, kdy je proti Babišovi vzneseno obvinění, staví se proti systému, který je podle něj špatný a záměrně konstruovaný tak, aby ho dostal z politiky.

Popírání legitimacy oponentů, což je druhým signálem Levitského a Ziblaty, bylo naznačeno již ve vztahu k občanské společnosti a demonstrantům. O těch mimo jiné řekl, že jsou za svou účast na demonstracích placeni, za což se dle rozhodnutí soudu ze září 2019 má omluvit. Babiš nicméně uvedl, že se proti rozhodnutí odvolá (Součková a ČTK, 2019). Babiš dále popírá legitimitu svých politických oponentů, například Miroslava Kalouska¹⁰ obvinil z korupce, z krádeží nebo opilosti (Jadrný, 2018). Urážky Kalouska nejsou ničím ojedinělým u Babiše a jeho hnutí.

Součástí popírání legitimacy oponentů je i škatulka „tradiční strany“, které spojuje s korupcí a špatným fungováním země. Babiš také snižuje legitimitu Poslanecké sněmovny a jejího fungování, kdy zasedání označil za žvanírnu a ztrátu času, a prohlásil, že už do Poslanecké sněmovny nepříjde (Echo24.cz, 2019).¹¹ Kromě snižování legitimacy práce v Poslanecké sněmovně se opět jedná o nerespektování pravidel hry, kdy by člen vlády měl odpovídat v Poslanecké sněmovně na interpelace a debatovat o předkládaných zákonech.

Dále například Babiš obvinil europoslance z poškozování České republiky, a to v kauze jeho střetu zájmů, o které chtěli jednat na zasedání Evropského parlamentu v prosinci 2018 (ČTK a iDNES.cz, 2018). Jak bylo řečeno dříve, tuto kauzu považuje za přenesení národní kampaně „antibabiš“ na mezinárodní úroveň. V nejaktuálnějším dění kolem auditu Evropské komise zabývajícím se střetem zájmů předsedy vlády, se mimo jiné Babiš vyjádřil na adresu poslanců ve sněmovně, že jednají proti zájmům ČR: „*Já bojuji za české zájmy, vy bojujete proti českým zájmům a také bojujete za to, aby Česká republika přišla o peníze. Brusel nemá co vykládat české zákony.*“ (Švihel a Pokorná, 2019). V rámci této kauzy se postavil i proti médiím, které obvinil, že referují o kauze

¹⁰ Bývalý ministr financí, obviňovaný mnohými politiky a občany za téměř vše špatné v České republice.

¹¹ Tento svůj závazek nakonec nesplnil.

lživě: „Včera jste celý den lhali, nepíšete pravdu. Pokud o tom nebudete psát, tak to nebude zatěžovat nikoho.“ (Novinky.cz, 2019).

Bod tři týkající se násilí v případě ANO 2011 naplněn není. Poslední bod se týká ochoty omezovat práva svých oponentů nebo vyhrožování oponentům právními nebo jinými represivními kroky. Například v roce 2017 Babiš vyhrožoval tehdejšímu předsedovi vlády Bohuslavu Sobotkovi trestním oznámením z důvodu, že o něm měl Sobotka neustále lhát (Zpěváčková a Novinky.cz, 2017). Bylo to v období, kdy se řešily daňové úniky Andreje Babiše a Sobotka žádal po prezidentovi jeho odvolání z funkce ministra financí. Za omezení práv vládních oponentů ve sněmovně opozice označila například i záměr změnit jednacím řád sněmovny, kterým chtěla vládní koalice omezit obstrukce, a to stanovením přesného času pro řečníky (Česká televize, 2019c). Nicméně nebyl představen konkrétní návrh a někteří členové opozice se vyjádřili, že určité úpravy by nutně nemusely být negativní. Nelze tedy určit přesnou povahu tohoto konkrétního opatření. Poslední varovný signál je tedy naplněn spíše jen částečně a omezování práv oponentů nebo vyhrožování trestním stíháním nepatří do běžného způsobu jednání hnutí.

U obou zkoumaných stran jsou naplněny kromě násilí všechny varovné prvky. Rozdíl mezi Fideszem a ANO 2011 je nicméně v jejich závažnosti. Fidesz díky své pozici přijal mnoho opatření, která reálně legálně posouvají politický systém země k autoritářskému systému. ANO 2011 zatím nezměnilo politický systém pomocí reforem zákonů nebo ústavy, nicméně svým jednáním ve všech zmíněných příkladech se podílí na erozi stávajících pravidel, ústavních zvyklostí a politické kultury v zemi.

4.7. Kontext

Důležitou proměnnou v posuzování ohrožení demokracie a jejího možného úpadku je kontext každé země. Samotná strana s autoritářskými tendencemi a její prosazení v politickém systému ještě automaticky neznamená jeho ohrožení. Důležitý je politický systém v dané zemi, volební systém, který může hrát zásadní roli pro získání většiny, stranický systém, případně i politická kultura. Jelikož není cílem této práce zabývat se všemi riziky, které ohrožují demokracii v konkrétní zemi, chtěla bych zde pouze krátce zmínit především vliv volebního systému na prosazení zkoumaných stran a také roli prezidenta, abych upozornila na roli dalších proměnných kromě politických stran.

Pokud se podíváme na vítězství strany Fidesz ve volbách do maďarského parlamentu v roce 2010, je zřejmé, že velkou roli v zisku 2/3 ústavní většiny hrál supersmíšený

volební systém, který napomáhá nejsilnějším stranám k zisku nadproporčních výsledků. Tento systém měl také vliv na samotný stranický systém, ve kterém bylo složitější pro nové a menší strany se výrazněji prosadit. Již zmíněné zklamání z tehdejších vládnoucích stran hrálo významnou roli, ale právě volební systém tuto nespokojenost umocnil a strana Fidesz byla schopna získat ústavní většinu. Důležitou se později stala nicméně změna volebního systému, kterou strana Fidesz prosadila, jelikož tato změna ještě posílila většinové tendence stávajícího supersmíšeného systému a zajistila straně 2/3 většinu i přes pokles podpory voličů.

Pokud se naopak podíváme na volební systém v ČR a výsledky hnutí ANO 2011, proporční systém užívaný v ČR není schopen produkovat tak disproporční výsledky jako nyní užívaný smíšený systém v Maďarsku. Díky proporčnímu systému je také jednodušší se prosadit pro nové a menší strany, stranický systém tedy není tolik uzavřený jako v Maďarsku. V rámci stranického systému působí větší množství stran s větším potenciálem. Hnutí ANO 2011 po svém vítězství v roce 2017 muselo sestavit koaliční vládu, jeho pozice je tedy oproti Fideszu podstatně slabší, jelikož musí spolupracovat s koaličními (ať už oficiálními nebo neoficiálními) partnery. I přes vizi Andreje Babiše v jeho knize *O čem sním, když náhodou spím* o jednokolovém volebním systému pro volby do Poslanecké sněmovny, který by hnutí ANO 2011 nejspíše zvýhodňoval, a mohl by mu zajistit pohodlnou většinu, reálný návrh na změnu volebního systému ze strany hnutí nepadl, a i kdyby padl, nezískalo by pro něj ANO dostatečnou podporu, jelikož by byl pro ostatní slabší strany nevýhodný.

Důležitou proměnnou je i politický systém v zemi. Maďarsko je parlamentní demokracií s nepřímo voleným prezidentem, vládní koalice má tedy zásadní vliv na to, kdo na tomto postu usedne. Prezident tedy čerpá legitimitu z parlamentu a je méně pravděpodobné, že by se proti němu významněji stavěl, jeho role je převážně formální. Česká republika byla také dříve parlamentní demokracií, nicméně s přechodem k přímé volbě prezidenta se dynamika fungování systému vychýlila. Přímou volbou vzniká nový mocenský pól s vlastní legitimitou, který v kombinaci s vágně formulovanými ústavními pravidly případně se záměrným ohýbáním ústavních pravidel a zvyklostí, může vést k proměně fungování systému. Český premiér musí spolupracovat s prezidentem, koordinovat s ním některé politické kroky, za což získává od prezidenta „protislužby.“ ANO 2011 tedy není dominantním hráčem české politiky jako Fidezs v Maďarsku nejen kvůli tomu, že

nezískalo většinu poslanců, ale také kvůli roli prezidenta republiky, který si v systému uzurpuje stále více moci.

4.8. Vliv na demokracii

V této kapitole bych chtěla zhodnotit vliv obou stran na demokratické zřízení v zemi, a to nejprve na základě teorie Mudda a Kaltwassera. Z předchozího textu je zřejmé, že lze obě strany zhodnotit jako populistické. Jak Česká republika, tak Maďarsko reprezentují postkomunistické země, které byly do počátku 90. let součástí sféry vlivu SSSR, a ve kterých do té doby vládl totalitní systém. Počátek 90. let se tedy stal počátkem vývoje systému k demokracii, přesněji k liberální demokracii. Podle autorů má populistická strana na liberálně demokratický systém negativní vliv, je s tímto systémem v rozporu, jelikož prosazuje co největší míru rozhodování občanů a vadí jí nevolené organizace vytvořené na ochranu menšinových práv. Aktivita občanů je v rétorice těchto stran omezována pouze na volby, které jsou prezentovány jako jediný legitimní způsob vyjádření vůle občanů, občanský aktivismus je kritizován.

V Maďarsku po roce 2010 došlo k mnoha významným změnám, které měly vliv na politický systém v zemi. Byla přijata nová ústava, která posílila exekutivu a oslabilu složky, které ji mají kontrolovat. Autoři Mudda a Kaltwasser Maďarsko uvádějí jako příklad demokratické eroze. Oslabování demokracie v Maďarsku komentuje ve své studii i autor Attila Ágh, který hodnotí Maďarsko jako nový typ autoritativního režimu – volební autokracii (Ágh, 2016, str. 280). Systém před rokem 2010 nazývá deficitní demokracií, která je charakterizována slabým státem a chaotickým systémem demokracie. K erozi systému došlo prosazením nové ústavy, která oslabilu systém brzd a protiváh, čímž došlo k posílení exekutivy a oslabení kontrolních mechanismů její moci. Ágh dále uvádí, že Orbánova vláda vyměnila v mnoha klíčových institucích jejich vedení za osoby loajální straně Fidesz, včetně formálně nezávislých institucí jako Ústavní soud. Autor upozorňuje, že všechny změny byly vykonány legální cestou, jelikož Fidesz disponoval 2/3 ústavní většinou. To koresponduje i s tvrzením autorů Levitského a Ziblaty, kteří sami uvádějí, že k erozi demokracie v dnešní době dochází nepozorovaně, často legální cestou. Proces eroze demokracie je tedy reálně uskutečňován mnohými legislativními změnami v zemi.

Maďarsko je podle Freedom House hodnoceno pro rok 2018 jako částečně svobodné se 70 body ze 100 (Freedom House, 2019a). Do té doby bylo Maďarsko hodnoceno jako

svobodné, ale jeho skóre klesalo. Jak již bylo řečeno dříve, média jsou také hodnocena jako částečně svobodná.

V České republice hnutí ANO 2011 zatím neprovedlo žádné zásadní změny, které by pozměňovaly základní demokratické principy země. ANO nemá ve sněmovně ani absolutní většinu, natožpak ústavní, nemůže tedy operovat jako absolutní vládce, jako tomu je u Fideszu v Maďarsku. Nicméně i působení hnutí má určitý negativní vliv na politický systém v zemi, a to nejviditelněji v podobě vztahu k prezidentovi země, o kterém jsem hovořila v předchozí kapitole. Svým specifickým spojenectvím s prezidentem Andrej Babiš vychyluje politický systém země ve svém reálném fungování k posílení role prezidenta. Dále svou neochotou řešit dotační skandály a trestní stíhání, a setrváváním na postu předsedy vlády, dále také neochotou naslouchat opozici, ať už v podobě opozičních stran, či v podobě nespokojených občanů, znevažováním role médií, která obviňuje z politické kampaně proti němu, přispívá k erozi politické kultury, která má negativní dopad na celkové fungování systému a v některých případech vytváří nebezpečné precedenty do budoucna.

Česká republika se nacházela v období vstupu ANO 2011 v procesu prohlubování demokracie, ve kterém podle Mudda a Kaltwassera populisté působí na systém negativně. Na rozdíl od Maďarska se nedá hovořit o demokratické erozi, zatím není reálně oslabována nezávislost justice (ač je na místě mít v tomto bodě pochybnosti s ohledem na veškeré dění kolem trestního stíhání předsedy vlády – nejvýrazněji asi výměna na postu ministra spravedlnosti v období, kdy policie předložila státnímu zastupitelství návrh na obžalobu Babiše (Aktuálně.cz a ČTK, 2019), ani nejsou narušována menšinová práva, nebo instituce na jejich ochranu. Nicméně lze usoudit, že s ohledem na působení ve vládě, i ANO obsazuje významné posty svými lidmi, a s ohledem na to, jak se představitelé vlády staví k auditům Evropské komise, nadále podporují vyplácení těchto dotací a střet zájmů odmítají, lze usoudit, že tito lidé v první řadě brání svého „šéfa“, až poté zájmy České republiky. Andrej Babiš dává rovnítko mezi zájmy České republiky a své osobní, což ohrožuje politický systém a základní prvky jeho fungování. V momentě, kdy je podle auditu konstatován střet zájmů předsedy vlády, mají se úřady řídit zájmy občanů své země a nikoli stranickou loajalitou k předsedovi vlády. Pokud upřednostňují zájmy premiéra, jedná se o porušení základních principů zastupitelské demokracie a privatizaci státu.

Kromě slovních výpadů proti České televizi a jiným médiím, které mají podle Babiše o něm referovat neobjektivně, zatím nedošlo k omezování mediálního prostoru. Ač byly ve sněmovně zdržovány výroční zprávy ČT o hospodaření¹², ANO 2011 tyto zprávy nakonec podpořilo a nezávislost tedy byla zachována.

Podle indexu Freedom House je ČR řazena mezi svobodné země se skórem 91 bodů ze 100 pro rok 2018 (Freedom House, 2019b). V roce 2017 byla země hodnocena 93 body (Freedom House, 2018). V hodnocení země je nicméně uvedeno, že se v posledních letech staly korupční skandály a politické spory brzdou normální legislativní aktivity. Za další problém označují neliberální rétoriku a vliv významných businessmanů (Freedom House, 2019b). V oblasti svobody tisku je země také označena za svobodnou (Freedom House, 2017b).

Závěr

Pokud se se podíváme na první výzkumnou otázku, tedy jakou roli hraje vznik strany v jejím dalším vývoji, je zřejmé, že pro obě strany velkou. Na první pohled se zdá, že strany vznikaly odlišným způsobem, Fidesz původně jako mládežnická organizace s liberální organizací i programem, ANO 2011 od počátku jako nástroj svého lídra Andreje Babiše jak si zajistit přístup ke státnímu aparátu. Nicméně i přes původně liberální organizaci nakonec převládlo ve Fideszu křídlo Viktora Orbána, který prosazoval centralizovanější organizační uspořádání a příklon k národním otázkám a později ke konzervatismu. Za skutečný vznik Fideszu, jak ho známe dnes, lze považovat právě kongres strany v roce 1993, kdy byla zavedena centralizovaná struktura a Orbán se stal předsedou strany. Jeho role byla od počátku dominantní, kvalitativně sice jinak než u hnutí ANO, nicméně se také vyprofiloval jako hlavní osoba strany se silnou neformální mocí. Zásadním rysem ve vývoji obou stran je tedy dominantní role jejího zakladatele, případně jednoho ze zakladatelů, který později získá dominantní postavení ve straně. Obě strany vznikaly z centra, podle Panebianca teritoriální penetrací, čímž je ještě umocněna jejich centralizovaná struktura.

Dominantní postavení zakladatele strany a hlavního ideového vůdce má v obou případech zásadní vliv na další fungování strany, jelikož má vliv na později přijímané stanov

¹² Pokud by nebyly schváleny zprávy dva roky po sobě, mohlo dojít k výměně Rady ČT, mezi jejíž pravomoci patří například volba generálního ředitele televize (ČTK, 2019b).

strany, ve kterých jsou velké pravomoci garantovány buď přímo předsedovi strany nebo užšímu vedení strany, čímž se dostávám k druhé výzkumné otázce. Pokud se podíváme na hnutí ANO 2011 je zřejmé, že jsou stanovy konstruovány podle potřeb jejího zakladatele Andreje Babiše, kterému jsou garantovány významné pravomoci, například v podobě možnosti zasahovat do schválených kandidátních listin na všech úrovních voleb, a měnit nejen jejich pořadí, ale i je vyškrtávat a nahrazovat novými. Příklad změny Morálního kodexu hnutí, který se upravoval pro potřeby Andreje Babiše, a jehož některá ustanovení i přesto Babiš nadále porušuje, je dalším důkazem zásadního vlivu lídra na organizaci strany. V případě strany Fidesz předseda strany nedisponuje tak silnými samostatnými pravomocemi jako jeho protějšek z hnutí ANO 2011, dle stanov je spíše dominantní užší vedení strany než pouze její předseda. Nicméně i zde má lídr Viktor Orbán zásadní vliv na fungování strany, což dokládají například volby nového předsedy strany, kdy se proti Orbánovi nestaví žádní protikandidáti, a i v případě, kdy Orbán sám nekandidoval, byla předsedou zvolena osoba jím schválená.

Co se týče organizační podobnosti, tedy otázky č. 3, hnutí ANO 2011 je příkladem personal party, což je jeden z nejnovějších konceptů, případně business firm party, jejíž koncept vznikl již v roce 1999. Jedná se o silně personalizovanou a centralizovanou stranu kolem lídra, který je zároveň jejím zakladatelem, a strana je určitým způsobem jeho majetkem. Oproti tomu strana Fidesz je spíše catch-all stranou, nevznikla jako nástroj svého lídra, naplňuje stále rysy tradiční strany ve smyslu přítomnosti alespoň určité konzistentní ideologie, má širší členskou základnu a také její vedení, ač centralizované, není pouze v rukou předsedy, ale v rukou úzké skupiny kolem něj. Organizačně se strany tedy liší, ANO 2011 je podstatně více centralizovanou stranou, jejíž předseda disponuje silnějšími pravomocemi než v případě strany Fidesz. Větší míra centralizace u ANO 2011 je patrná i z procesu tvorby kandidátních listin a přijímání nových členů hnutí.

Co se týče otázky č. 4 – role populismu, v případě obou zkoumaných stran hraje populismus zásadní roli. Strany lze na základě analýzy označit za populistické, nicméně charakter populismu se liší. V případě ANO 2011 je populismus zaměřený na efektivitu fungování státu a vymezování proti tradičním stranám, které jsou obviňovány z korupčního prostředí v zemi. Působení hnutí má mít očistný efekt na politický systém. Oproti tomu Fidesz se prezentuje jako ochránce tradičních hodnot a kultury před přílivem migrantů, kterým se Evropská unie snaží zničit národní státy, aby mohl vzniknout

evropský superstát. Fidesz neustále živí strach z konce křesťanské kultury v Evropě, kdežto ANO 2011 se soustředí na boj s korupcí, která je překážkou k prosperitě země a všech jejích občanů. Mnohé kauzy kolem předsedy hnutí Andreje Babiše napomáhají vytvářet dojem spiknutí původních elit proti Babišovi, který je podle rétoriky ANO pro ně trnem v oku, protože je odstavil od přístupu k moci a rozkrádání státu.

Populismus oběma stranám pomáhá udržovat podporu voličů, v případě Fideszu je nicméně tato podpora dle mého názoru stabilnější. Hnutí ANO 2011 se spoléhá na svůj obrázek dobrého hospodáře, vazba voličů na ANO je z velké míry založena na ekonomické prosperitě. V momentě krize by ANO muselo pozměnit svoji rétoriku, aby si voliče udrželo. Oproti tomu Fidesz konstruuje svoji identitu na emocích a boji za maďarskou a křesťanskou kulturu, čímž dle mého názoru vytváří silnější pouto se svými voliči a buduje si na rozdíl od ANO 2011 stabilnější podporu, jelikož se program, ač populistický, opírá o hodnoty jako kultura, křesťanství a národ. Dokud budou občané věřit, že je Fidesz ochráncem Maďarského státu, a že opozice jedná v rozporu s jeho zájmy, bude pro Fidesz snazší udržet si stávající podporu bez nutnosti zásadně měnit rétoriku.

Pokud se podíváme na předposlední otázku, tedy jestli zkoumané strany ohrožují demokratický systém ve svých zemích, u strany Fidesz můžeme nejen konstatovat ohrožení, ale již i posun k určitému typu defektní demokracie. Změny, které jednobarevná vláda strany provedla, mají nezpochybnitelný efekt na politický systém – Mudde a Kaltwasser Maďarsko po roce 2010 uvádí jako příklad demokratické eroze, Attila Ágh zase Maďarsko hodnotí jako volební autokracii. Pokud se podíváme na varovné signály Levitskyho a Ziblatta, Fidesz splňuje 3 ze 4 bodů, a to nejen pouze v rétorice, ale skutečnými reformami. V případě hnutí ANO 2011 nedošlo k přijetí reform, které by znamenaly počátek úpadku demokracie, nicméně Andrej Babiš svým vztahem k prezidentovi republiky a nerespektováním zvyklostí a politické kultury, které se budovaly před jeho vstupem do politiky, napomáhá nahlodávání stávajícího systému, který se tím stává náchylnějším k případné erozi. To dokládá i fakt, že ANO 2011 splňuje nejméně 2 ze 4 varovných signálů Levitskyho a Ziblatta, je tedy podle těchto autorů možným ohrožením pro demokratický systém. I pokud se na strany podíváme optikou populismu a jeho možných dopadů, tak v obou případech by měl mít populismus podle autorů Mudde a Kaltwassera spíše negativní vliv na fungování demokratického systému.

Jelikož ANO 2011 využívá populistickou rétoriku, lze ho i na základě tohoto měřítka označit za potenciální ohrožení stávajícího liberálně-demokratického systému.

Poslední otázka se týká dalších proměnných, které mají vliv na erozi demokratického systému. Jak říkají Levitsky a Ziblatt, samotný fakt, že se v systému objeví autoritářský aktér, ještě nutně neznamená jeho erozi. Důležité je podle autorů to, jak se zachovají ostatní strany. Dalšími důležitými rysy je i nastavení konkrétního politického systému, a to včetně volebního systému, a také stranický systém, který je tím volebním ovlivněn. V případě Maďarska hrál významnou roli disproporční volební systém, který straně Fidesz napomohl k zisku 2/3 ústavní většiny, na základě které mohla přijmout novou ústavu a také reformu volebního systému, který je ještě více disproporční, a díky kterému si strana udržela 2/3 většinu v dalších volbách i přes pokles podpory občanů. Ostatní strany jsou příliš slabé, aby mohly plnit roly plnohodnotné protiváhy.

V České republice je situace složitější. Volební systém nemá tak disproporční dopady jako v případě maďarského smíšeného systému, vítězná strana zatím vždy musela utvořit koalici. Důležitější proměnnou je politický systém v zemi, který se zavedením přímé volby prezidenta v roce 2012 začal přiklánět k semiprezidentskému systému, a to nejen dle některých formálních aspektů, ale i na základě faktického fungování. Prezident republiky se pomalu stává důležitějším hráčem s reálným dopadem na fungování vlády a parlamentu, a to kvůli specifickému vztahu k předsedovi vlády Andreji Babišovi, kterého i přes jeho kauzy nadále podporuje, čímž si ho zavazuje pro budoucí protislužby. Dalším důležitým aspektem je síla antisystémových stran jako KSČM a SPD, se kterými je Andrej Babiš nucen spolupracovat, jelikož se proti němu vymezuje demokratická opozice. Oproti Orbánovi tedy Babiš nemá volnou ruku pro provádění změn, jeho možnosti jsou omezenější, jelikož by pro zásadní reformy musel získat podporu dalších stran. Volební reforma podle ideálu Babiše k většinovému jednokolovému systému pro volby do Poslanecké sněmovny by neměla šanci projít, jelikož by byla značně nevýhodná pro všechny ostatní strany.

Kromě hnutí ANO 2011 hraje roli v případné erozi demokratického systému i množství antisystémových aktérů, mezi které se kromě zmíněných dvou stran dá počítat i prezident, který svým jednáním porušuje ústavní zvyklosti i ústavu. Důležitým faktorem je i prozatímní slabost opozice, která není za současné situace schopná složit většinu v Poslanecké sněmovně a zatím se nedaří ani snahy o její integraci.

Oproti Maďarsku má nicméně česká opozice lehčí pozici, a to díky volebnímu systému, kdy v případě vytvoření jednotné opoziční koalice by byla schopná stát se rovnocenným soupeřem ANO. V případě Maďarska se již opozice začíná spojovat, příkladem jsou poslední komunální volby, kdy v Budapešti zvítězil na post primátora opoziční kandidát, který byl podporován napříč spektrem i radikální stranou Jobbik (ČTK, 2019e). Nicméně aby maďarská opozice mohla být konkurentem Fideszu v celostátních volbách, musely by se nejspíše spojit všichni aktéři, a to s ohledem na ideologickou rozdílnost a radikálnost strany Jobbik, nevypadá jako reálná možnost.

Pokud bych měla výsledky své práce shrnout, hnutí ANO 2011 a strana Fidesz jsou organizačně převážně odlišné strany, které nicméně spojuje jeden stěžejní prvek, který hrál roli jak v případě vzniku strany, tak později v jejím vývoji a organizaci. Je jím dominantní role zakladatele strany, případně jednoho ze zakladatelů, kteří se stali jejími předsedy s neotřesitelnou pozicí ve straně, a s tím spojená vysoká míra centralizace a personalizace. Právě tento prvek genetického kódu je jedním ze dvou zásadních společných rysů obou stran. Tím druhým je populismus, ač se konkrétní charakter populismu ve zkoumaných případech liší, a to v závislosti na charakteru společnosti a jejích zaměřeních a potřebách.

Dominantní roli lídra a centralizaci strany nelze automaticky spojit s ohrožením demokracie a tendencemi k autoritářství, na základě analýzy pouze dvou stran nelze k takovému závěru dospět. Populismus nicméně s ohrožením demokracie již spojit lze, jak uvádějí jako autoři Mudde a Kaltwasser ve své knize o populismu, tak například i Levitsky se Ziblattem, kteří ve své knize uvádějí, že typickým kandidátem, který by naplnil některý z varovných signálů, by byl populistický outsider. Populismus je prvkem, který se pojí dle teorie Mudde a Kaltwassera s dominantním lídrem, který je hlavní tváří strany. Centralizovaná struktura, a hlavně vysoká míra personalizace, jsou tedy faktory, které mohou usnadnit prosazení populismu ve straně. Pro dominantního předsedu s rozsáhlými pravomocemi a vlivem na fungování strany je jednodušší přijmout roli populistického lídra, který se prezentuje jako ochránce před jím definovaným nepřítelem, čímž i původně tradiční strana může přijmout prvky populismu do své rétoriky.

Dalším důvodem prosazení populismu může být i rostoucí poptávka mezi občany po personalizaci obecně, nebo populistických aktérech a rétorice, kterou jsou někteří aktéři

schopni zachytit, a tím si získat podporu voličů – v centralizované straně je jednodušší takový obrat prosadit.

Dva společné rysy obou stran – centralizace a personalizace, a populismus, jsou tedy na základě analýzy nejspíše provázané prvky, kdy první zmíněný rys mohl mít vliv na přijetí populismu jako zásadního komunikačního principu strany, který nicméně na liberálně demokratický systém působí negativně, čímž může napomoci jeho erozi. V případě Maďarska již k takové erozi působením strany Fidesz došlo, v případě České republiky lze konstatovat, že je její systém v ohrožení – a to nejen působením hnutí ANO 2011, ale působením i dalších antisystémových aktérů, které ANO ke své vládě potřebuje.

Summary

Decline of democracy is current phenomenon associated with for example Poland or Hungary, where Viktor Orbán and his party Fidesz rule with 2/3 majority from the year 2010 and since that time, new constitution and even new electoral law was adopted. In the Czech Republic threats to democratic system connected with current prime minister Andrej Babiš and his party ANO 2011 are also often mentioned. So far no major reforms similar to the ones made in Hungary were adopted but behaviour of the prime minister, his relationship with president and some of his ideas from his book *O čem sním, když náhodou spím* (What I dream about when I happen to sleep) are sufficient reasons for many citizens to be concerned.

The main goal of this diploma thesis is to compare Hungarian party Fidesz and Czech party ANO 2011 focusing on their origin, development, organizational structure, ideology and political programme, and role of the party leader. And based on the analysis of these variables to conclude what are the similarities and differences, what role does the origin play in the development of the party, if those two parties are threats to democracy in their countries, what can be other variables that can affect or have already affected the decline of democracy in Hungary and the Czech republic and finally what is the common feature that made these parties the threat to democracy.

According to the analysis based on concept of *genetic code* by Angelo Panebianco I came to conclusion, that the form of origin is very important for both parties for their following development. Their origin is connected with a strong personality in both cases. These strong personalities have impact on the organizational structure, that is centralized, which is strengthened by the style of formation of the party by territorial penetration. The character of origin led in both cases to centralized organization and personalization. Organizationally ANO 2011 is more centralized than Fidesz, ANO 2011 is the example of personal party or business firm party while Fidesz would suit best in the category of catch-all party, therefore more traditional arrangement.

Both parties are populist according to the book about populism by Cas Mudde and C. R. Kaltwasser. The character of the populism is however different, ANO 2011 is focused on efficiency and management of the state, whereas Fidesz, focuses on defence of Christian culture and Hungarian state. The populism in both cases is one of the reasons why these parties represent threat to the democratic system.

Other reasons why those parties can be treated as threats to democracy can be based on the book by Steven Levitsky and Daniel Ziblatt *How Democracies Die*, where they define 4 warning signals. Even if the party meets only one of them, the party can be marked as threat to democracy. Fidesz made major changes on the political system of Hungary, changes that led to the decline of democracy, and fulfills 3 of 4 warning signals. ANO 2011 fulfills at least 2 of 4 warning signals, but so far did not make real changes in the system. However, ANO 2011 has negative impact on political culture and informal rules.

The other variables as political system and electoral system show us, that Hungarian electoral system helped Fidesz get 2/3 majority, which was and is crucial for the following development of the country, because it enabled Fidesz to pass the important changes as new constitution or electoral law. In the Czech Republic electoral system is not that disproportional as the one in Hungary and ANO 2011 had to form coalition. That means, that except ANO 2011 there are other powerful party actors that had impact on their policy. Other powerful actor is also the president, that exercises more and more power, partly because the prime minister Babiš is not defending constitution and constitutional customs because he needs the president „on his side” due to many of his scandals.

According to my analysis the main common feature that made both parties threats to democracy is populism. Other common feature is the role of the leader of the party, which is crucial since the formation. Parties are centralized and personalized around strong charismatic leader, the main face of the party. For leaders like this may be easier to implement populist rhetoric to the programme of the party because populism is connected with strong leadership a personalization.

Seznam zkratk

ANO 2011 – Akce nespokojených občanů

CDU - Křesťanskodemokratická unie

ČR – Česká republika

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

DPH – daň z přidané hodnoty

EU – Evropská unie

Fidesz - Svaz mladých demokratů

FKGP - Nezávislá maloroľnická strana

HDP – hrubý domácí produkt

KDNP - Křesťanskodemokratická lidová strana

KDU – ČSL - Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

KSČM – Komunistická strana Čech a Moravy

LMP – Politika může být jiná

MDF - Maďarské demokratické fórum

MIÉP - Strana maďarské spravedlnosti a života

MMF – Mezinárodní měnový fond

MSZP – Maďarská socialistická strana

NATO – Severoatlantická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

PUP - Palmer United party

SPD – Svoboda a přímá demokracie

SSSR - Svaz sovětských socialistických republik

STAN – Starostové a nezávislí

Literatura

ÁGH, Attila, 2016. The Decline of Democracy in East-Central Europe. *Problems of Post-Communism* [online]. **63**(5-6), 277-287 [cit. 2019-12-18]. DOI: 10.1080/10758216.2015.1113383. ISSN 1075-8216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10758216.2015.1113383>

BABIŠ, Andrej, 2017. *O čem sním, když náhodou spím*. Praha: [Andrej Babiš]. ISBN 978-80-270-3448-2.

BATORY, Agnes, 2015. Populists in government? Hungary's "system of national cooperation". *Democratization* [online]. **23**(2), 283-303 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.1080/13510347.2015.1076214. ISSN 1351-0347. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13510347.2015.1076214>

DEÁK, András, 2013. Hungarian Dances – The Origins and the Future of Viktor Orbán's Revolution. *Lithuanian Annual Strategic Review* [online]. **11**(1), 145-168 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.2478/v10243-012-0026-z. ISSN 1648-8024. Dostupné z: <http://content.sciendo.com/view/journals/lasr/11/1/article-p145.xml>

EGEDY, Gergely, 2009, online publikováno 2014. Political Conservatism in Post-Communist Hungary. *Problems of Post-Communism* [online]. **56**(3), 42-53 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.2753/PPC1075-8216560304. ISSN 1075-8216. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.2753/PPC1075-8216560304>

ELGIE, Robert, 1999. *Semi-presidentialism in Europe*. New York: Oxford University Press. ISBN 01-982-9386-0.

ENYEDI, Zsolt, 2006. Accounting for organisation and financing. A comparison of four Hungarian Parties. *Europe-Asia Studies* [online]. **58**(7), 1101-1117 [cit. 2019-12-10]. DOI: 10.1080/09668130600926363. ISSN 0966-8136. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09668130600926363>

ENYEDI, Zsolt a Lukáš LINEK, 2008. Searching for the Right Organization. *Party Politics* [online]. **14**(4), 455-477 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.1177/1354068808090255. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354068808090255>

- FOWLER, Brigid, 2007. Concentrated orange: Fidesz and the remaking of the Hungarian centre-right, 1994–2002. *Journal of Communist Studies and Transition Politics* [online]. **20**(3), 80-114 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.1080/1352327042000260814. ISSN 1352-3279. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1352327042000260814>
- HIRSCHMAN, A.O. (1970). *Exit, voice and loyalty. Responses to decline in firms, organisations and states*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 0-674-27660-4.
- HOPKIN, Jonathan a Caterina PAOLUCCI, 1999. The business firm model of party organisation: Cases from Spain and Italy. *European Journal of Political Research* [online]. **35**(3), 307-339 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1111/1475-6765.00451. ISSN 0304-4130. Dostupné z: <http://doi.wiley.com/10.1111/1475-6765.00451>
- CHYTILEK, Roman et al., 2009. *Volební systémy*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3675-486.
- JUST, Petr, 2017. Miloš Brunclík, Michal Kubát: Kdo vládne Česku? Poloprezidentský režim, přímá volba a pravidla hry. *Politologická revue* [online]. 2017, **23**(2), 142-143 [cit. 2019-11-19].
- KATZ, Richard S. a Peter MAIR, 1995. Changing Models of Party Organization and Party Democracy. *Party Politics* [online]. **1**(1), 5-28 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1177/1354068895001001001. ISSN 1354-0688. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1354068895001001001>
- KEFFORD, Glenn a Duncan MCDONNELL, 2018. Inside the personal party: Leader-owners, light organizations and limited lifespans. *The British Journal of Politics and International Relations* [online]. **20**(2), 379-394 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1177/1369148117750819. ISSN 1369-1481. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1369148117750819>
- KISS, Csilla, 2002. From Liberalism to Conservatism: The Federation of Young Democrats in Post-Communist Hungary. *East European Politics and Societies: and Cultures* [online]. **16**(3), 739-763 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.1177/088832540201600305. ISSN 0888-3254. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/088832540201600305>

KMENTA, Jaroslav, 2017. *Boss Babiš*. Nymburk: JKM - Jaroslav Kmenta. ISBN 978-808-7569-320.

KÖRÖSÉNYI, András. et al., 2015. *A magyar politikai rendszer--: negyedszázad után* [online]. Budapest: Osiris-MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet [cit. 2019-10-18]. ISBN 978-963-418-004-3.

KÖRÖSÉNYI, András a Veronika PATKÓS, 2017. Liberal and Illiberal Populism. The Leadership of Berlusconi and Orbán. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy* [online]. 8(3) [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.14267/cjssp.2017.3S.14. ISSN 20615558. Dostupné z: <http://cjssp.uni-corvinus.hu/index.php/cjssp/article/view/278/pdf>

KOVAREK, Dániel and Gábor SOÓS, 2016. Hungary: Cut from the Same Cloth? A Comparative Analysis of Party Organizations in Hungary. In: Katarzyna SOBOLEWSKA-MYŚLIK, Beata KOSOWSKA-GĄSTOŁ and Piotr BOROWIEC, eds. *Organizational Structures of Political Parties in Central and Eastern European Countries*. B.m.: Jagiellonian University Press, p. 185–208.

KROUWEL, André, 2003. Otto Kirchheimer and the catch-all party. *West European Politics* [online]. 26(2), 23-40 [cit. 2019-11-15]. DOI: 10.1080/01402380512331341091. ISSN 0140-2382. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01402380512331341091>

KUTA, Martin, 2010. Vybraná témata 7/2010: Parlamentní volby v Maďarsku 2010. In: *Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky: Parlamentní institut* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/ppi.sqw?d=3>

LEVITSKY, Steven a Daniel ZIBLATT, 2018. *Jak umírá demokracie*. Praha: Prostor. Globus (Prostor). ISBN 978-80-7260-394-7.

MLEJNEK, Josef, 2009. Brzda, plyn, nebo deformátor? Maďarský smíšený volební systém a jeho dvacetileté působení na tvar maďarské politiky. *Acta Politologica*, Vol. 1, No. 1, s. 1-28. ISSN 1803-8220.

MUDDE, Cas a Cristóbal ROVIRA KALTWASSER, 2017. *Populism: a very short introduction*. New York, NY: Oxford University Press. Very short introductions. ISBN 978-0-19-023487-4.

PANEBIANCO, Angelo, 1988. *Political parties: organization and power*. Cambridge: Cambridge University Press, ISBN 0-521-30627-2.

STAUBER, Jakub, 2015. Organizační vývoj nových politických stran v České republice pohledem teorie institucionalizace. *Acta Politologica* Vol. 7, No. 2, s. 133-155. ISSN 1803-8220.

SZCZERBIAK, Aleks a Seán HANLEY, 2006. *Centre-right parties in post-communist East-Central Europe* [online]. New York: Routledge [cit. 2019-10-18]. ISBN 04-153-4781-5.

SZILÁGYI, Anna a András BOZÓKI, 2015. Playing It Again in Post-Communism: The Revolutionary Rhetoric of Viktor Orbán in Hungary. *Advances in the History of Rhetoric* [online]. **18**(sup1), S153-S166 [cit. 2019-10-18]. DOI: 10.1080/15362426.2015.1010872. ISSN 1536-2426. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15362426.2015.1010872>

ŠÁROVEC, Daniel, 2018. Nástup nových politických stran v ČR od roku 2013: hnutí ANO 2011 a Úsvit přímé demokracie pohledem konceptu novosti. *Sociológia* [online]. **50**(1), 78-113 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/profile/Daniel_Sarovec/publication/323178527_Nastup_novych_politickyh_stran_v_CR_od_roku_2013_hnuti_ANO_2011_a_Usvit_prime_demokracie_pohledem_konceptu_novosti/links/5a84a583a6fdcc201b9ef6be/Nastup-novych-politickyh-stran-v-CR-od-roku-2013-hnuti-ANO-2011-a-Usvit-prime-demokracie-pohledem-konceptu-novosti.pdf

ŠEDO, Jakub, 2018. Definice semiprezidencialismu – řešení či nové otázky? *Středoevropské politické studie Central European Political Studies Review* [online]. **20**(1), 69-80 [cit. 2019-11-19]. DOI: 10.5817/CEPSR.2018.1.69. ISSN 1212-7817. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/10384>

TAVITS, Margit, 2013. *Post-communist democracies and party organization* [online]. Cambridge: Cambridge University Press [cit. 2019-10-18]. ISBN 978-1-107-03569-0. Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=12EJUbaZonQC&pg=PA225&lpg=PA225&dq=leader+of+fidesz+2001+pokorni&source=bl&ots=B9uJ07M0pw&sig=ACfU3U21D_CY7x_hL135ksMqd9VJV6UBtg&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwidxKe4tIrlAhXMfFAKHdKp

[B8gQ6AEwBHoEAcQAQ#v=onpage&q=leader%20of%20fidesz%202001%20pokorni&f=false](https://www.b8gQ6AEwBHoEAcQAQ#v=onpage&q=leader%20of%20fidesz%202001%20pokorni&f=false)

WINKLEROVÁ, Barbora, 2016. *Komparace volebních systémů a jejich dopadů v Maďarsku před a po reformě v roce 2012*. Brno. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Jakub Šedo.

Zdroje

ABOUT HUNGARY, 2019. More than half a million signatures already collected in support of PM Orbán's new program. In: *About Hungary* [online]. 15.4. 2019 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <http://abouthungary.hu/news-in-brief/more-than-half-a-million-signatures-already-collected-in-support-of-pm-orban-s-new-program/>

AKTUÁLNĚ.CZ, 2010. Věci veřejné (VV). In: *Aktuálně.cz* [online]. 8. 7. 2010 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: <https://www.aktualne.cz/wiki/politika/politicke-strany/veci-verejne/r~i:wiki:631/>

AKTUÁLNĚ.CZ, 2011. Tajný plán: Bárta prý šel do politiky kvůli zakázkám. In: *Aktuálně.cz* [online]. 8. 4. 2011 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/tajny-plan-barta-pry-sel-do-politiky-kvuli-zakazkam/r~i:article:696512/>

AKTUÁLNĚ.CZ, 2014. Komunální volby 2014: Celkový přehled. In: *Aktuálně.cz* [online]. 10. 10. 2014 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/komunalni-volby-2014/#/>

AKTUÁLNĚ.CZ, 2018. Komunální volby 2018: Celkový přehled. In: *Aktuálně.cz* [online]. 1. 9. 2018 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/komunalni-volby-2018-vysledky/r~7a74773abff611e890ecac1f6b220ee8/#/>

AKTUÁLNĚ.CZ a ČTK, 2019. Ministrýní spravedlnosti bude Marie Benešová. Opozice výměnu spojuje s Čapím hnízdem. In: *Aktuálně.cz* [online]. 18.4. 2019 [cit. 2019-12-11].

Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ministr-spravedlnosti-knezinek-konci-ve-funkci-na-konci-dubn/r~8f35ceae61d011e9a049ac1f6b220ee8/>

ANOBUDELIP.CZ, 2013a. První místopředsedkyní ANO je Věra Jourová. In: *Anobudelip.cz* [online]. 16. 3. 2013 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/makame/archiv/novinky/prvni-mistopredsedkyni-ano-je-vera-jourova-11135.shtml>

ANOBUDELIP.CZ, 2013b. Východiska: Programová východiska aneb ANO České republiky. In: *Anobudelip.cz* [online]. 2013 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/volby-2013/vychodiska/>

ANOBUDELIP.CZ, 2017a. MORÁLNÍ KODEX REPREZENTANTA POLITICKÉHO HNUTÍ ANO 2011. In: *Anobudelip.cz* [online]. 3. 3. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/ano-moralni-kodex-reprezentanta.pdf>

ANOBUDELIP.CZ, 2017b. Teď nebo nikdy: Ten jediný program, který potřebujete: Program hnutí ANO pro volby do Poslanecké sněmovny 2017, 2017. In: *Anobudelip.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>

ANOBUDELIP.CZ, 2018. STANOVY POLITICKÉHO HNUTÍ ANO 2011. In: *Anobudelip.cz* [online]. 13. 7. 2018 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2018/stanovy-cistopis.pdf>

ANOBUDELIP.CZ, 2019. Česko ochráníme tvrdě a nekompromisně: Program hnutí ANO pro volby do Evropského parlamentu, 2019. In: *Anobudelip.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/ano-cesko-ochranime.pdf>

ANOBUDELIP.CZ, ©2019. Historie ANO. In: *Anobudelip.cz* [online]. [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/historie/>

BABIŠ, Andrej, 2011. Výzva ANO 2011. In: *ANO bude líp Politické hnutí* [online]. [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/ostatni/ano-vyzva-ano.pdf>

BASTLOVÁ, Marie, 2013. Svět podle Andreje Babiše: Jednoduché sliby a známé tváře. In: *Hospodářské noviny*[online]. 22. 10. 2013 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-61048770-svet-podle-andreje-babise-jednoduche-sliby-a-zname-tvare>

BRNĚNSKÝ DENÍK, 2013. Matrix je hysterický, že získáme finance. In: *Anobudelip.cz* [online]. 2.12. 2013 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/makame/archiv/z-medii/matrix-je-hystericky-ze-ziskame-finance-15516.shtml>

BRODCOVÁ, Daniela, 2018. Poslankyni Malé z ANO by nevadilo posunout soud v kauze Čapí hnízdo o čtyři roky. 'Co tomu brání?' uvedla. In: *IRozhlas* [online]. 11. 1. 2018 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-jaroslav-faltynek-capi-hnizdo-mandatovy-a-imunitni-vybor-tatana_1801112129_dbr

ČESKÁ TELEVIZE, 2010. Zalepená ústa - Fidesz si schválil mediální reformu. In: *Česká televize* [online]. 20.12. 2010 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1296427-zalepena-usta-fidesz-si-schvalil-medialni-reformu>

ČESKÁ TELEVIZE, 2011a. Maďarsko změnilo mediální zákon podle požadavků EU. In: *Česká televize* [online]. 7.3. 2011 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1280473-madarsko-zmenilo-medialni-zakon-podle-pozadavku-eu>

ČESKÁ TELEVIZE, 2011b. Maďarsko má novou ústavu - ale velmi spornou. In: *Česká televize* [online]. 18.4. 2011 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/1271723-madarsko-ma-novou-ustavu-ale-velmi-spornou>

ČESKÁ TELEVIZE 2017. Průměrný ministr financí v době hospodářského růstu, tak hodnotí analytici Andreje Babiše. In: *ČT24* [online]. 24.5. 2017 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2130003-prumerny-ministr-financi-v-dobe-hospodarskeho-rustu-tak-hodnoti-analytici-andreje>

ČESKÁ TELEVIZE, 2019a. Europarlament schválil směrnici o ochraně spotřebitele, dvojí kvalita potravin ale nekalou praktikou nebude. In: *Česká televize: ČT 24* [online]. 17. 4. 2019 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2790659-euoparlament-schvalil-smernici-o-ochrane-spotrebitele-dvoji-kvalita-potravin-ale>

ČESKÁ TELEVIZE, 2019b. Slevy na jízdné zůstanou, dokud budu premiérem, prohlásil Babiš před poslanci. In: *Česká televize* [online]. 14. 3. 2019 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2759978-zive-snemovna-resi-interpelace-na-premiera-babise>

ČESKÁ TELEVIZE, 2019c. Změna jednacího řádu by mohla omezit vystoupení poslanců. Útok na demokracii, zní z opozice. In: *Česká televize* [online]. 10.11. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2973683-zmena-jednaciho-radu-mohla-omezit-vystoupeni-poslancu-utok-na-demokracii-zni-z>

ČTK, 2011. Podnikatel Babiš chce dostat své hnutí ANO 2011 do Poslanecké sněmovny. In: *Hospodářské noviny*[online]. 8. 11. 2011 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-53569270-podnikatel-babis-chce-dostat-sve-hnuti-ano-2011-do-poslanecke-snemovny>

ČTK, 2012a. Babiš se stal předsedou ANO 2011. Zatím váhá, jestli patří k levici, či pravici. In: *Hospodářské noviny*[online]. 1. 8. 2012 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-56857820-babis-se-stal-predsedou-ano-2011-zatim-vaha-jestli-patri-k-levici-ci-pravici>

ČTK, 2012b. V Maďarsku platí nová ústava, krátí název státu a posiluje vládu. In: *IDNES.cz* [online]. 1.1. 2012 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/v-madarsku-plati-nova-ustava-krati-nazev-statu-a-posiluje-vladu.A120101_175606_zahranicni_js

ČTK, 2013. Babiš skončí v čele Agrofertu do konce roku. Ve firmě ho nahradí manažer Průša. In: *Hospodářské noviny* [online]. 25. 11. 2013 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://byznys.ihned.cz/c1-61315590-andrej-babis-skonci-v-cele-agrofertu>

ČTK, 2014. Konec komunismu v Maďarsku: Rakve a projev studenta Orbána. In: *Aktuálně.cz* [online]. 15.6. 2014 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/konec-komunismu-v-madarsku-rakve-a-projev-studenta-orbana/r~c6d91112f46211e3a543002590604f2e/>

ČTK, 2017. Vyjednávat o koaliční vládě nemá smysl, říká Babiš, předčasné volby nechce. In: *IRozhlas* [online]. 29. 10. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z:

https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vyjednavat-o-koalici-vlade-nema-smysl-rika-babis-predcasne-volby-nechce_1710291158_vman

ČTK, 2019a. Opozice kritizovala rozpočet: Česko projíká svou budoucnost, chybí peníze na reformy penzí. In: *Lidovky.cz* [online]. 23.10. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/kalousek-rozpocet-neobsahuje-penize-na-nutne-reformy-penzi-poklada-ho-za-neprijatelny.A191023_134720_In_domov_ele

ČTK, 2019b. Poslanci schválili výroční zprávy České televize za rok 2016, mají projednat i ty novější. In: *IROZHLAS* [online]. 24.10. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vyrocní-zprava-ceske-televize-za-rok-2016-poslanci-schvalili_1910241423_pak

ČTK, 2019c. Babiš: Pro kompetenční žalobu na prezidenta nevidím důvodu, chci vyjednávat. In: *IROZHLAS* [online]. 27.6. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-premier-milos-zeman-prezident-kompetencni-zaloba_1906271843_ako

ČTK, 2019d. Opozice se obrátí na Ústavní soud kvůli daňovému balíčku. Dvakrát jste porušili zákon, vytýká poslancům ANO. In: *Seznam Zprávy* [online]. 10.11. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/opozice-se-obrati-na-ustavni-soud-kvuli-danovemu-balicku-dvakrat-jste-porusili-zakon-vytyka-poslancum-ano-82508>

ČTK, 2019e. Největší vítězství za deset let. Maďarská opozice porazila Orbána přímo v Budapešti. In: *Hospodářské noviny* [online]. 14.10. 2019 [cit. 2020-01-04]. Dostupné z: <https://zahranicni.ihned.cz/c1-66658850-madarska-opozice-zaznamenala-nejvetsi-vitezstvi-za-deset-let-volby-v-budapesti-vyhral-jeji-kandidat-karacsony>

ČTK a Jitka VENTUROVÁ, 2015. Maďarsko kvůli migrantům vyhlásilo krizový stav, Srbsko hrozí armádou. In: *IDNES.cz* [online]. 15.9. 2015 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/madarsko-zprisnuje-zakony-proti-migrantum-uvazuje-o-krizovem-stavu.A150915_063413_zahranicni_jpl

ČTK a IDNES.CZ, 2018. Naši europoslanci poškozují Česko, říká Babiš k debatě o dotacích. In: *IDNES.cz* [online]. 12.12. 2018 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/babis-stret-zajmu-evropska-komise-vlada-dotace-agrofert.A181212_144901_domaci_pmk

DANĚK, Viktor, Jan BUMBA, Jaroslav HROCH a ČTK, 2019. Dvojí kvalita potravin jako nekalá obchodní praktika. Europoslanci schválili novelu chránící spotřebitele. In: *IRozhlas* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/dvoji-kvalita-potravin-evropsky-parlament-europoslanci-zakaz-novela-jourova_1904172231_och

DOLEJŠÍ, Václav, 2015. Doleva, nebo s Babišem. V ANO volají po posunu doprava, rozhodne o tom sněm. In: *Hospodářské noviny* [online]. 16. 2. 2015 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-63546560-doleva-nebo-s-babisem-v-ano-volaji-po-posunu-doprava-rozhodne-o-tom-snem>

DVTV, 2017. Je mi z ČSSD na zvracení. Být premiérem by byla velká oběť, říká Andrej Babiš. In: *Aktuálně.cz* [online]. 4.5. 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/zive-ovlivnoval-andrej-babis-sva-media-a-co-rika-roztrzena/r~665d0eb430d311e7b494002590604f2e/r~95f41d3e30e211e7b58d0025900fea04/>

ECHO24.CZ, 2019. Do sněmovny už chodit nebudu, prohlásil naštvaný Babiš. In: *Echo24.cz* [online]. 6.11. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/ShLyu/do-snemovny-uz-chodit-nebudu-prohlasil-nastvany-babis>

ECHO24 a ČTK, 2017. O čem sní Babiš. In: *Echo24.cz* [online]. 20. 6. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/ic68K/o-cem-sni-babis>

ELECTIONRESOURCES.ORG, 2002. April 7-21, 2002 National Assembly Election Results - Hungary Totals. In: *Election Resources on the Internet / Recursos Electorales en la Internet by Manuel Álvarez-Rivera* [online]. [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://electionresources.org/hu/assembly.php?election=2002>

ELECTIONRESOURCES.ORG, 2006. Election Resources on the Internet: Elections to the Hungarian National Assembly - Results Lookup. In: *Election Resources on the Internet / Recursos Electorales en la Internet by Manuel Álvarez-Rivera* [online]. [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <http://electionresources.org/hu/assembly.php?election=2006>

ELECTIONRESOURCES.ORG, 2018. April 8, 2018 National Assembly Election Results - Hungary Totals. In: *Election Resources on the Internet / Recursos Electorales en la Internet by Manuel Álvarez-Rivera* [online]. [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <http://electionresources.org/hu/assembly.php?election=2018>

ELIÁŠOVÁ, Kateřina a Ondřej MALÝ, 2011. Míří Babiš do politiky? Nechal zaregistrovat variace názvu Akce nespokojených občanů. In: *Hospodářské noviny* [online]. 20. 10. 2011 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-53284530-miri-babis-do-politiky-nechal-zaregistrovat-variace-nazvu-akce-nespokojenych-obcanu>

FIDESZ.HU, 2017. A Fidesz - Magyar Polgári Szövetség Alapszabálya. In: *Fidesz.hu* [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: https://fidesz.hu/documents/Fidesz_alapszab_2017..pdf

FREEDOM HOUSE, 2017a. Freedom of the Press 2017: Hungary profile. In: *Freedom House* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/hungary>

FREEDOM HOUSE, 2017b. Freedom of the Press 2017: Czech republic. In: *Freedom House* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-press/2017/czech-republic>

FREEDOM HOUSE, 2018. Freedom in the World 2018: Czech republic. In: *Freedom House* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/czech-republic>

FREEDOM HOUSE, 2019a. Freedom in the World 2019: Hungary. In: *Freedom House* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/hungary>

FREEDOM HOUSE, 2019b. Freedom in the World 2019: Czech republic. In: *Freedom House* [online]. [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2019/czech-republic>

GREGOR, Kamil, 2013. Babiš sebral nejvíc hlasů ODS, Okamura Věcem veřejným. In: *Hospodářské noviny*[online]. 28. 10. 2013 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://ihned.cz/c1-61091170-babis-sebral-nejvic-hlasu-ods-okamura-vecem-verejnym>

HLÍDACÍPES.ORG, 2017. Proč je Babiš tak úspěšný? Tajné triky nejoblíbenějšího politika. In: *HlidaciPes.org* [online]. 30.9. 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://hlidacipes.org/tajne-triky-nejoblubenejsiho-politika-aneb-proc-je-babis-tak-uspesny/>

HORKÝ, Petr, 2017. Oblíben všemi: Jak se kroměřížský advokát stal favoritem na post, v němž se koncentruje politická moc. *Respekt*. Praha: Economia, 2017, **XXVIII**(45). ISSN 0862-6545.

HOVORKA, Jiří a Tomáš PERGLER, 2017. Babiš dal akcie svých firem do svěrenských fondů. Počítá se zpětným převodem. In: *Aktualne.cz* [online]. 3.2. 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/zacal-prevod-babisovych-firem-na-sverensky-fond-dokumenty-po/r~b4c13298ea0511e6b2310025900fea04/>

HROCH, Jaroslav, 2019. Babiš odpovídá na výzvu protestujících k televizní debatě: Nevidím důvod reagovat, ať si založí stranu. In: *IROZHlas* [online]. 21.5. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-ano-milion-chvilek-pro-demokracii-mikulas-minar_1905212103_och

HROCH, Jaroslav a ČTK, 2019. VIDEO: Evropské volby nesmí ovládnout vítači a kývači, řekl Babiš na sněmu. Lídrem ANO bude Charanzová. In: *IROZHlas* [online]. 17. 2. 2019 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/snem-ano-andrej-babis-vondracek-snem-volba-jermanova_1902170921_och

HUBERTOVÁ, Kateřina, 2013. Předvolební kampaně: Strany se předhánějí, mnohým voličům je to ale jedno. In: *Česká televize: ČT 24* [online]. 20. 10. 2013 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/archiv/1070422-predvolebni-kampane-strany-se-predhaneji-mnohym-volicum-je-ale-jedno>

IDNES.CZ, 2016. Výsledky krajských voleb: Česká republika - konečné výsledky. In: *IDNES.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.idnes.cz/volby/krajske>

JADRNÝ, Petr, 2018. VIDEO: „Je zase vožralej, zloděj zlodějský. Nebudeš mi tady vykládat o StBácích,“ řekl Babiš Kalouskovi. In: *IROZHlas* [online]. 11.7. 2018 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-stb-miroslav-kalousek_1807112221_pj

JEMELKA, Petr, 2010. Maďarská média zkrátí nový náhubkový zákon. In: *Aktuálně.cz* [online]. 21.12. 2010 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/madarska-media-zkroti-novy-nahubkovy-zakon/r~i:article:686316/>

JEMELKA, Petr, 2011. Maďarský mediální zákon jde před Ústavní soud. In: *Aktuálně.cz* [online]. 10.2. 2011 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z:

<https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/madarsky-medialni-zakon-jde-pred-ustavni-soud/r~i:article:690745/>

KÁLAL, Jan, 2014. ANO je pravicová strana se sociálním cítěním, řekl Babiš. In: *Echo24.cz* [online]. 11. 10. 2014 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/w6Ux7/ano-je-pravicova-strana-se-socialnim-citenim-rekl-babis>

KAŠPAR, Mirko, 2017. Do politiky nechtěl, stal se ministrem. Přežil Čapí hnízdo i dluhopisy a zamířil na premiérský post. In: *ČT24* [online]. 6.12. 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/2324539-do-politiky-nechtel-stal-se-ministrem-prezil-capi-hnizdo-i-dluhopisy-a-zamiril-na>

KEJLOVÁ, Tamara, 2013. Babiš koupil Mafru. Do obsahu novin zasahovat nebude, říká jeho mluvčí. In: *Česká televize* [online]. 26.6. 2013 [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1089933-babis-koupil-mafru-do-obsahu-novin-zasahovat-nebude-rika-jeho-mluvci>

KLÍMOVÁ, Jana a Jan TVRDOŇ, 2017. Řada faktů, ale i dojmy, nepravdy a opsaný článek. Babišova kniha pod 'rentgenem' analytiků. In: *IRozhlas* [online]. 31. 7. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/rada-faktu-ale-i-dojmy-nepravdy-a-opsany-clanek-babisova-kniha-pod-rentgenem_1707311905_rez

KMENTA, Jaroslav, 2018. Svědkové Babišovi. *Reportér*. 2018, (43), 16-22. ISSN 2336-4092.

KOPECKÝ, Josef, 2018. ANO trvá na Babišovi v čele vlády, postoj k SPD poslance hnutí rozděljuje. In: *IDNES.cz* [online]. 10. 4. 2018 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/ano-kandidat-na-premiera-babis.A180410_134959_domaci_kop

KOPECKÝ, Josef a Jan JIŘIČKA, 2014. Zeman jmenoval Sobotkovu vládu. Utahoval si z textu jeho návrhu. In: *IDnes.cz* [online]. 29. 1. 2014 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/jmenovani-koalicioni-vlady-bohuslava-sobotky.A140129_100909_domaci_kop

KORMANY.HU, 2017. The fundamental law of Hungary. In: *Website of the Hungarian Government* [online]. [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: https://www.kormany.hu/download/a/68/11000/The_Fundamental_Law_of_Hungary_01072016.pdf

KOTTOVÁ, Anna, 2017. Druhým mužem ANO je opět Jaroslav Faltýnek, porazil Pokornou Jermanovou. In: *IRozhlas* [online]. 26. 2. 2017 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/druhym-muzem-ano-je-opet-jaroslav-faltynek-porazil-pokornou-jermanovou_201702261248_akottova2

KOTTOVÁ, Anna, Daniel PLATIL, Kristina ROHÁČKOVÁ a ČTK, 2018. Druhá Babišova vláda získala po více než patnácti hodinách jednání poslanců důvěru. In: *IRozhlas* [online]. 11. 7. 2018 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/vlada-cr-andrej-babis-duvera-2018_1807110800_ako

KUBÁTOVÁ, Zuzana, 2011. Andrej Babiš: Korupce překročila únosnou mez. In: *Hospodářské noviny* [online]. 19. 9. 2011 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://archiv.ihned.cz/c1-52891140-andrej-babis-korupce-prekrocila-unosnou-mez>

KUBÁTOVÁ, Zuzana, 2012. Do parlamentu kandidovat nechci, radši budu cvičit na televizní debaty, říká Babiš. In: *Hospodářské noviny* [online]. 25. 5. 2012 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-55925410-do-parlamentu-kandidovat-nechci-radsi-budu-cvicit-na-televizni-debaty-rika-babis>

MIKŠ, František, 2017. Kdo stvořil Babiše? In: *Echo24.cz* [online]. 30.6. 2017 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://echo24.cz/a/wSXHv/kdo-stvoril-babise>

NĚMEC, Jan, 2010. John před kamerami střelil na dinosaury a kampaň začala. In: *Aktuálně.cz* [online]. 20. 4. 2010 [cit. 2019-06-14]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/politika/john-pred-kamerami-strelil-na-dinosaury-a-kampan-zacala/r~i:article:666315/>

NOVINKY.CZ, 2014. Jaroslav Faltýnek. In: *Novinky.cz* [online]. 6.1. 2014 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/tema/clanek/jaroslav-faltynek-40096478>

NOVINKY.CZ, 2016. Čapí hnízdo? Je to kampaň mých nepřátel, prohlásil Babiš. In: *Novinky.cz* [online]. 13.3. 2016 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/capi-hnizdo-je-to-kampan-mych-nepreatel-prohlasil-babis-344727>

NOVINKY.CZ, 2019. Babiš vypadl na tiskovce z role: Vláda řekl, ať sem jdu. Teď už musím jít, volá mi prezident. In: *Novinky.cz* [online]. 4.12. 2019 [cit. 2019-12-11].

Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/babis-vypadl-na-tiskovce-z-role-vlada-rekl-at-sem-jdu-ted-uz-musim-jit-vola-mi-prezident-40305971>

ORBÁN, Viktor, 2018a. Prime Minister Viktor Orbán's speech at the year opening event of the Hungarian Chamber of Commerce and Industry. In: *Website of the Hungarian government* [online]. 10.3. 2018 [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/prime-minister-viktor-orban-s-speech-at-the-year-opening-event-of-the-hungarian-chamber-of-commerce-and-industry>

ORBÁN, Viktor, 2018b. Orbán Viktor's ceremonial speech on the 170th anniversary of the Hungarian Revolution of 1848. In: *Website of the Hungarian government* [online]. 16.3. 2018 [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <https://www.kormany.hu/en/the-prime-minister/the-prime-minister-s-speeches/orban-viktor-s-ceremonial-speech-on-the-170th-anniversary-of-the-hungarian-revolution-of-1848>

ORBÁN, Viktor, 2019. Speech by Viktor Orbán at the launch event for the Fidesz – KDNP European Parliament election programme. In: *Miniszterelnok.hu* [online]. 5.4. 2019 [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: <http://www.miniszterelnok.hu/speech-by-viktor-orban-at-the-launch-event-for-the-fidesz-kdnp-european-parliament-election-programme/>

PALATA, Luboš, 2018. Babiš: Příští rok mohu jít do penze, politika mi nic dobrého nepřinesla. In: *IDNES.cz* [online]. 17.10. 2018 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/babis-premier-penze-rakousko-innsbruck-studenti.A181017_164311_domaci_kuce

PAPUCSEK, Gregor Martin a Martin HROMÁDKA, 2004. Maďarské referendum o občanství krajanů v cizině je neplatné. In: *IROZHLAS* [online]. 6.12. 2004 [cit. 2019-12-16]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/madarske-referendum-o-obcanstvi-krajanu-v-cizine-je-neplatne_200412060721_mhromadka

PAVLÍČEK, Tomáš a Kristýna GURYČOVÁ, 2018. Proč se v Česku staví dálnice pomalu? 'Za skluz mohou předchozí vlády,' odmítá kritiku ministr Ťok. In: *IROZHLAS* [online]. 29.1. 2018 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/proc-se-v-cesku-stavi-dalnice-pomalu-za-skluz-mohou-predchozi-vlady-odmita_1801291711_kno

PLATIL, Daniel, Ondřej GOLIS a ČTK, 2019. Policie ukončila vyšetřování kauzy Čapí hnízdo, Andreje Babiše mladšího bude vyšetřovat samostatně. In: *IRozhlas* [online]. 26. 3. 2019 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-capi-hnizdo-vysetrovani-policie-cr-obvineni-stihani_1903261525_pla

POLITICKEFINANCE.CZ, 2012. Rozpočet 2012 - ANO 2011 (ANO 2011). In: *PolitickeFinance.cz* [online]. 2012 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <http://www.politickefinance.cz/ano-2011/134/rozpocet/2012/>

PŠENIČKA, Jiří a Martin MAŘÍK, 2011. Rozhovor týdne: Víím, že jdu na vlastní popravu, přiznává Babiš po vstupu do politiky. In: *Hospodářské noviny* [online]. 10. 11. 2011 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://ekonom.ihned.cz/c1-53584180-vim-ze-jdu-na-vlastni-popravu>

ROVENSKÝ, Jan, 2013. Babiš: Češi jsou šikovní, jen je řídí neschopní. In: *Novinky.cz* [online]. 14. 8. 2013 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/310482-babis-cesi-jsou-sikovni-jen-je-ridi-neschopni.html>

ROVENSKÝ, Jan a PRÁVO, 2018. Babiš: Žádný střet zájmů nemám. In: *Novinky.cz* [online]. 15.12. 2018 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/babis-zadny-stret-zajmu-nemam-40262453>

RYCHLÍK, Martin, 2011. Andrej Babiš: V Česku se od revoluce prošustrovalo 2000 miliard korun. In: *Česká pozice* [online]. 21. 9. 2011 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/andrej-babis-v-cesku-se-od-revoluce-prosustrovalo-2000-miliard-korun-10t-/tema.aspx?c=A110921_052741_pozice_36428

SADECKI, Andrzej, 2018. Election in Hungary: Viktor Orbán's dominance confirmed. In: *OSW: Centre for Eastern Studies* [online]. 4.11. 2018 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2018-04-11/election-hungary-viktor-orbans-dominance-confirmed>

SASSMANNOVÁ, Háta a ČTK, 2017. <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/andrej-babis-podava-trestni-oznameni-na-skupinu-suman-38159>. In: *Seznam zprávy* [online]. 9.10. 2017 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/andrej-babis-podava-trestni-oznameni-na-skupinu-suman-38159>

SENÁT PČR, ©2019. Seznam senátorů. In: *Senát Parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z:

https://www.senat.cz/senatori/index.php?lng=cz&ke_dni=15.5.2019&O=12&par_2=3

SEZNAM ZPRÁVY, 2017. Politikou otrásá nahrávka, jak Babiš úkoluje novináře MF Dnes. In: *Seznam Zprávy* [online]. 3.5. 2017 [cit. 2019-12-12]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/politikou-otrasa-nahravka-jak-babis-ukoluje-mf-dnes-30926>

SOUČKOVÁ, Kateřina a ČTK, 2019. Babiš se musí omluvit za výroky o ‚zaplacených demonstrantech‘, rozhodl soud. Premiér se odvolá. In: *IRozhlas* [online]. 6.9. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/andrej-babis-demonstrace-omluva-soud-zaplaceni-demonstranti-protestujici_1909060936_ako

SOUDNÝ, Vojtěch, Pavla FRANCOVÁ, Pavel ORÁLEK a Petr KODĚRA, 2013. Premiérův vynucený konec. Nečas kvůli skandálu odstoupí, nahradí ho Kuba? In: *Hospodářské noviny* [online]. 16.6. 2013 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-60076150-premieruv-vynuceny-konec-necas-kvuli-skandalu-odstoupi-nahradi-ho-kuba>

STUDENÁ, Iva, Denis CHRIPÁK a Jan NEVYHOŠTĚNÝ, 2019. Schillerová prosadila daňový balíček. Podívejte se, o kolik zdraží alkohol a cigarety. In: *Aktuálně.cz* [online]. 6.11. 2019 [cit. 2019-12-10]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ekonomika/kalkulacka-dan-alkohol-cigarety/r~b06ddcc0d88a11e988f50cc47ab5f122/>

STUHLÍKOVÁ, Lucie, 2015. Program ANO? Pro samou kritiku ČSSD se na něj nedostalo. In: *Aktuálně.cz* [online]. 1. 3. 2015 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/ano-zkritizovalo-ministry-cssd-vlastni-program-ale-neresilo/r~b6da4b94c02911e49e4b0025900fea04/>

ŠAFEROVÁ, Aneta, 2012. Babišovo hnutí neuspělo. Nejlepší by byl většinový systém, kde vítěz bere vše, říká magnát. In: *Hospodářské noviny* [online]. 13. 10. 2012 [cit. 2019-06-12]. Dostupné z: <https://domaci.ihned.cz/c1-57898980-babisovo-hnuti-neuspelo-nejlepsi-by-byl-vetsinovy-system-kde-vitez-bere-vse-rika-magnat>

ŠKOP, Michal, 2017. Přehledně: Kdo komu bral a kam utekly hlasy. Nejvíc „loupili“ ANO a Piráti. In: *HlidacíPes.org* [online]. 23. 10. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <http://hlidacipes.org/prehledne-bral-kam-utekly-hlasy-nejvic-loupili-ano-pirati/>

ŠVIHEL, Petr a Zdislava POKORNÁ, 2019. Babišovi ujely ve Sněmovně nervy: Popíráte má lidská práva. In: *Seznam Zprávy* [online]. 4.12. 2019 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.seznamzpravy.cz/clanek/babisovy-ujely-ve-snemovne-nervy-popirate-ma-lidska-prava-83998>

ŤOPEK, Martin a Veronika NEPRAŠOVÁ, 2017. Vysněné Česko Andreje Babiše: zrušení Senátu, léčba na dálku a telefonující dálnice. In: *Aktuálně.cz* [online]. 19. 6. 2017 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/vysnene-cesko-andreje-babise-idealni-spolecnost-skvele-techn/r~a9dc0ada528b11e783fe002590604f2e/>

VALASZTAS.HU, 2011. Act CCIII of 2011 On the Elections of Members of Parliament. In: *National election office* [online]. [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: <https://www.valasztas.hu/web/national-election-office/act-cciii-of-2011-on-the-elections-of-members-of-parliament>

VEJVODOVÁ, Alžběta, 2013. Česko zažívá nejhorší recesi v historii. In: *ČT24* [online]. 12.3. 2013 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1112232-cesko-zaziva-nejhors-i-recesi-v-historii>

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2014. Koaliční smlouva mezi ČSSD, hnutím ANO 2011 a KDU-ČSL na volební období 2013 - 2017. In: *Vláda České republiky* [online]. 29. 1. 2014 [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/koalicni-smlouva-mezi-cssd--hnutim-ano-2011-a-kdu-csl-na-volebni-obdobi-2013---2017-115459/>

VOLBY.CZ, 2013. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013: Přehled získů mandátů. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps53?xjazyk=CZ&xv=1>

VOLBY.CZ, 2017. Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 20.10. – 21.10.2017: Celkové výsledky hlasování. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/ps2017/ps2?xjazyk=CZ>

VOLBY.CZ, 2014. Volby do Senátu Parlamentu ČR konané dne 10.10. – 11.10.2014: Jmenné seznamy a přehledy. In: *Volby.cz* [online]. [cit. 2019-06-13]. Dostupné z: <https://volby.cz/pls/senat/se1111?xjazyk=CZ&xdatum=20141010&xv=9&xt=1>

ZPĚVÁČKOVÁ, Barbora a NOVINKY.CZ, 2017. Babiš zvažuje, že podá trestní oznámení na Sobotku. Zoufalství, kontruje premiér. In: *Novinky.cz* [online]. 4.5. 2017 [cit. 2019-12-11]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/clanek/babis-zvazuje-ze-poda-trestni-oznameni-na-sobotku-zoufalstvi-kontruje-premier-40032690>

ŽÁK, Michal, REUTERS a IDNES.CZ, 2006. Premiér ustál skandál. Maďaři se vrátili do ulic. In: *IDNES.cz* [online]. 6.10. 2006 [cit. 2019-10-18]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/premier-ustal-skandal-madari-se-vratili-do-ulic.A061006_152356_zahranicni_miz

Přílohy

Příloha č. 1: Čtyři klíčové indikátory autoritářského chování (tabulka)

<p>1. Odmítání (nebo chabá podpora) demokratických pravidel hry</p>	<p>Odmítají ústavu nebo vyjadřují ochotu ji znásilňovat?</p> <p>Navrhují užívání antidemokratických metod, jako je rušení voleb, znásilňování ústavy nebo pozastavování její platnosti, zákaz určitých organizací nebo omezování základních občanských a politických práv?</p> <p>Pokoušejí se užívat (nebo podporují užití) neústavních prostředků k odstranění vlády, jakými jsou například vojenské převraty, násilná povstání nebo masové protesty zacílené na změnu vlády?</p> <p>Pokoušejí se hatit legitimitu voleb, například tím, že odmítají uznat jejich výsledky?</p>
<p>2. Popírání legitimacy politických oponentů</p>	<p>Popisují své soupeře jako podvratné síly nebo nepřátele existujícího ústavního pořádku?</p> <p>Tvrdí, že jejich soupeři jsou existenční hrozbou národní bezpečnosti nebo ohrožují převažující způsob života?</p> <p>Popisují bez jakýchkoli důkazů soupeřící strany jako zločince, kteří údajně znásilňují právo (nebo to mají v úmyslu), a tím je chtějí diskvalifikovat z účasti v politické soutěži?</p> <p>Tvrdí bez jakéhokoli důkazu, že jejich soupeři jsou agenti cizích vlád – obvykle nepřátelských – nebo že s cizími vládami</p>

	tajně spolupracují (případně jsou v jejich žoldu)?
3. Tolerance nebo povzbuzování násilí	<p>Mají vazby na ozbrojené gangy, polovojenské oddíly, milice, gerilové bojovníky nebo jiné organizace podílející se na nezákonném násilí?</p> <p>Financují či podporují (sami nebo spojenci jejich stran) davové útoky na své oponenty?</p> <p>Podporují mlčky násilí svých příznivců tím, že je odmítají jednoznačně odsoudit a potrestat?</p> <p>Oceňují (nebo odmítají odsoudit) jiné zjevné akty politického násilí, k nimž došlo i v minulosti a v jiných částech světa?</p>
4. Přípravenost omezit občanská práva svých oponentů, a to včetně médií	<p>Podporují zákony nebo politiku omezující občanské svobody, jako je například rozšiřování možnosti žalob pro urážku na cti nebo pro pomluvu, dále zákony omezující protest proti vládě a její kritiku nebo některé občanské či politické organizace?</p> <p>Vyhrožují, že podniknou právní nebo jiné represivní kroky proti kritikům ze soupeřících politických stran a z řad občanské společnosti či médií?</p> <p>Velebí užití represivních prostředků užívaných jinými vládami ať už v minulosti, nebo v jiných částech světa?</p>

Zdroj: Levitsky a Ziblatt, 2018, str. 43-44.